

MIHÁLYI ANTAL

Válaszúton

Mihályi Antal
VÁLASZUTAKON

Mihályi Antal

VÁLASZUTAKON

Quali-Mark Könyvkiadó
Budapest, 2017

© Mihályi Antal, 2017

© Qualy-Mark, 2017

ISBN 978-615-00-1050-2

A kiadásért felel: Mihályi Antal

Nyomdai előkészítés: Gembela Zsolt

Nyomdai munkák: Robinco Kft.

Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

ELŐHANG

Az élet csaknem minden pillanatában választak elé kerülünk. Az embernek élete folyamán szinte minden percben választania kell az adott lehetőségek közül és még utólag sem tudja meg soha, melyik lett volna a jó választás és mi lett volna a következménye. Az ember sorsát ezeknek a döntéseknek a sora határozza meg.

Ennek a könyvnek ez a mondanivalója, sem több, sem kevesebb. Ezt szeretném bemutatni hét különböző társadalmi helyzetben lévő, különböző gondolkodású ember sorsának alakulásán, és végül életben maradásukat vagy pusztulásukat meghatározó, adott pillanatban hozott döntésük után.

Tisztelettel

a szerző

I. rész

Előzmények

1. A TANK

Annak ellenére, hogy már október vége volt, meleg, szinte nyárias volt az idő. A kis „nyolckerületi” utcák tunyán csendesek voltak, akár egy nyári délutánon. Máskor ilyenkor a város nyüzsgésének zaja behúzódott az utcák földszintes vagy alig egyemeletes házai közé is, de most, akárcsak az utóbbi néhány napon, ez is megszűnt. Szinte teljes csend volt, semmi sem mutatta, hogy ez a békés környék is része a fővárosi harctérnek.

A tank a főútvonalat elhagyva befordult az egyik kis utcába és lassan gördült tovább, szinte teljesen elfoglalva a keskeny úttestet.

– Főhadnagy elvtárs – szólította meg a géppuska mellett ülő Timur Fedrin szakaszvezető a tank parancsnokát –, tulajdonképpen hová igyekszünk?

– Nem nagyon igyekszünk – válaszolta mosolyogva a parancsnok, Lavrov főhadnagy, aki a páncélos tornyából kikukucskálva szemlélte a környéket. – Egy kicsit cirkálunk ebben a nyugodt városrészben, kikerülve a főútvonalat, mielőtt csatlakozunk az egységhez.

2. A PÁFRÁNY UTCA 18. LAKÓI

A nyárias idő és a csend a kis, külvárosi utcák lakóinak nagy részét is álmos nyugalomba ringatta. Az előző napok izgalmat keltő eseményeinek elmúltával az emberek többé-kevésbé megnyugodtak és megpróbálták a pillanatnyi helyzethez alkalmazkodva tovább élni megszokott életüket.

Így volt ez a külső-józsefvárosi Páfrány utca 18 számú, a kis keskeny utca közepe táján levő, egyemeletes ház lakóinak többségénél is. A háznak, a főváros külterületein abban az időben szokásos, belső udvara volt, ahonnan a földszinti lakások nyíltak.

Az utcára nyíló külső kapu után kis előrész volt, ahonnan egyenesen előre menve lehetett a belső udvarra jutni. jobb oldalon helyezkedett el az emeletre vezető lépcső, balra pedig a volt

házmesterlakás, ahol Balog Béla, lakott feleségével, Margittal. Eredetileg ő volt a házmester, de a ház államosítása után ez a feladata megszűnt, viszont a lakásban maradhatott, mint lakó.

Az udvarról egy kétszobás lakás nyílt, amely eredetileg a Steiner családé volt, amelynek egyik szobájába Steiner Jóska a családját elpusztító háború után hazajött. A másik szobában Lakatos Péter lakott, akihez mostanában beköltözött barátja, Garamszegi Olivér.

A ház eredetileg Belák Géza tulajdona volt, de államosították. A volt tulajdonosé maradt az emeleti, háromszobás lakás, amelynek egyik szobáját albérletbe adta egy Váradi László nevű egyetemistának.

3. BELÁK GÉZA ITTHON MARADT (A KISPOLGÁR)

Belák Géza pesti, kispolgári kereskedő családba született és nem is tudott más életet elképzelni, mint egy kereskedő életét. A harmincas évek elején érettségizett, a gazdasági válság kirobbanása előtt. Sem benne, sem szüleiben nem merült fel a gondolat, hogy egyetemre menjen, részben azért, mert Géza meglehetősen közepes tanuló volt, de főleg, mert anyagi helyzetük ezt nem is tette volna lehetővé.

Bátyját, Belák Tamást más fából faragták. már kiskorában éles eszű, nyughatatlan gyerek volt, szüleinek sok gondot okozott különböző stikliivel. A kereskedő szellem benne is megvolt, mindig üzletelt valamivel, de üzletei általában zavarosak voltak. Egyszer az iskolából is majdnem kicsapták ilyesmiért. Tulajdonságait valószínűleg nagybátyjától, apja öccsétől, Mártontól örökölte, aki az első világháború után kiment Amerikába és ott rövid idő alatt meggazdagodott.

Belák Márton jó testvér és nagybácsi volt. Miután megcsinálta szerencséjét, írt a két fiúnak és felajánlotta, beveszi őket az üzletébe. Bátyjának nem tett ilyen ajánlatot, tudta, hiába is hívná,

semmi pénzért nem hagyná itt kis boltját. A két testvér el is határozta, hogy együtt indulnak az „ígéret földjére».

Volt azonban egy kis probléma: Lakott a szomszédjukban egy Edit nevű leányzó, akibe mindketten szerelmesek voltak. El is mentek hozzá együtt és mindketten egyszerre megkérték a kezét, illetve pontosabban: felszólították, válasszon, melyikük felesége lesz Edit azonban özvegy édesanyjával lakott, aki beteges volt és a lány nem akarta otthagyni. Ezért azt felelte:

– Nehéz választás elé állítottatok, mert mindkettőtöket egyformán szeretlek. Én azonban nem hagyom itt szegény beteg édesanyámat, tehát ahhoz megyek feleségül, aki jobban szeret, ezért lemond a nagy lehetőségről és. itthon marad velem.

Mondanom sem kell, a kalandor természetű Belák Tamás volt az kettőjük közül, aki inkább a lányról mondott le, semmint, hogy elszalassza a remélt meggazdagodás lehetőségét. Ünnepelesen visszalépett a leánykéréstől, úgy állítva be a dolgot, mintha testvéri szeretetettől indítva mondana le öccse. javára. Rövid idő után el is utazott, odahaza hagyva a mátkapárt.

Belák Géza tehát rögvest elvehette volna Editet. Azonban amikor fontolóra vették lehetőségeiket, rájöttek, hogy noha a lány is dolgozott egy virágkereskedésben, kettőjük jövedelme nem elegendő a házassághoz. Géza, aki eddig apja üzletében dolgozott és otthon lakott, tudta, nem terhelheti tovább szülei szerény bevételét. Megbeszélték Edittel, hogy az várni fog rá és beállt kereskedősegédnek, egy nagy textilkereskedésbe.

Sajnos a gazdasági helyzet nem kedvezett a fiatal pár házassági terveinek és a házasságkötést tovább halogatták, annak ellenére, hogy a lány édesanyja időközben meghalt. Mintegy három év telt el így, amikor egyszer csak Géza meglepő levelet kapott Amerikából. A levelet bátyja, Tamás írta. Közölte öccsével, hogy Belák Márton, a nagybácsi meghalt és miután unokaöccsét, mint társat vette be vállalkozásába, őrá maradt az egész vagyon. Levele végén Tamás azt írta, nagyon örülne, ha Géza meglátogatná, körülnézne odakint és ha úgy döntene, hogy Amerikában marad, ő mindenben szívesen segít neki.

Arról, hogy a nagybácsitól örökölt vagyont megosztaná öccsével, egy szót sem írt.

Belák Gézát meglepte és elszomorította a levél. Megértette a helyzetet, ismerte Tamást, és tudta, mit várhat tőle, de csalódott volt. Kicsit úgy érezte, kisemmizték. Hogy vigaszt nyerjen, azonnal Edithez sietett, de ott újabb csalódás érte. Edit nem mutatott meglepetést és Géza valahogy úgy érezte, együttérzést sem, Viszont megmutatta a neki írt levelet, amit Géza levelével egyidejűleg kapott.

Levelében Tamás nemcsak a száraz tényeket közölte, hanem részletesen ismertette, milyen vagyoni körülmények közé került és ecsetelte azokat a lehetőségeket, amelyeket azok számára biztosítanak. A bevezetés végen pedig nem sokat kertelt, hanem egyenesen megkérdezte a lányt, nem változtatta-e meg szándékát.

– Én most is szeretlek – írta –, mint ahogy mindig is szerettemlek és csak a te érdekedben mondtam le rólad, mert nem akartalak kivinni a bizonytalanba. Nem tudtam, boldogulok-e. De akkor szegény voltam, most azonban gazdag vagyok és sokkal jobb életet tudok biztosítani neked, mint Géza, akit szerintem te is inkább a kényszerítő körülmények hatására választottál.

Belák Géza elolvasva bátyja levelét felindultan Edithez fordult, de a lányra pillantva már érezte, hogy vesztett. Edit szemében sem felháborodást sem együttérzést nem látott, de azért megkérdezte:

– Mit szólsz ahhoz, amit a bátyám ír? Nem vagy meglepve? Nem tartod felháborítósnak?

A lány feléje fordult és minden felindulás nélkül, szinte közömbösen nézet rá.

– Igazában nem gondoltam még végig hogyan értékeljem – felelte. – Ismered Tamást, mit vártál tőle az ő helyzetében?

A fiú ekkor megértette, hogy nincs mit tenni.

– És mit akarsz neki válaszolni? – kérdezte remegő hangon.

– Még nem tudom – rázta a fejét Edit. – Gondolkodnom kell még rajta – azzal Géza felé fordult és a szemébe nézett. – Túl sokat váraкоztunk – mondta halkán, kissé szánakozva.

Belák Géza egy ideig szótlanul nézte menyasszonyát, majd megfordult és köszönés nélkül kiment. Edit sem szólt semmit, csak utána ment és becsukta utána az ajtót.

Ezután néhány napig nem találkoztak. Egy hét múlva azonban Géza felkereste a lányt. Amikor az beengedte, szokás szerint meg akarta csókolni, de Edit ügyesen, szinte véletlenül kitért előle. Udvariasan helyet kínálta, majd megkérdezte kér-e valamit. Az, annak ellenére, hogy nagyon levert volt, csaknem elnevette magát.

– Köszönöm, nem kérek semmit. Ezelőtt kértem volna valamit, de akkoriban nem kellett kérdezned – válaszolta szomorú mosollyal.

– Azt hiszem, tudom, miért jöttél és mit akarsz kérdezni – kezdte kissé zavartan a lány, de a férfi közbeavatott.

– Azt hiszem, felesleges megkérdeznem, ha tudod, miért jöttem.

Kis darabig csend volt, mind a ketten gondolataikba merülve hallgattak. A csendet végül Edit törte meg.

– Igen, felesleges megkérdezned, úgyis tudod, hogy döntöttem. Nem kezdek el magyarázkodni. Remélem, tudod, hogy szeretlek, de ugyanúgy Tamáshoz is hozzámentem volna, ha ő marad itthon. Az elmúlt három év során a várakozásba igencsak belefáradtam. Lehet, hogy megvetsz, de elfogadom a felkínált lehetőséget, amilyen valószínűleg nem lesz több az életemben. Már meg is írtam neki és három hét múlva elutazom. Kérlek, bocsáss meg nekem!

– Nem haragszom rád – mondta Belák Géza –, de szomorú vagyok. Kívánom, legyél boldog!

Edit három hét múlva valóban elutazott. Géza két hónap múlva kapott egy levelet, amelyben beszámoltak az addig történekről (volt bennük annyi tapintat, hogy az esküvőre nem hívták meg), és ismét felajánlották látogasson el hozzájuk, de ő nem válaszolt. Néhány évig több levél nem érkezett. Mintegy öt év telt el, amikor megkapta bátyja levelét, amelyben értesítette, hogy Edit autóbalesetben elhunyt, de Géza erre sem válaszolt.

Belák Géza szorgalmas, megbízható munkaerő volt, emellett jó üzleti érzéke és apja üzletében szerzett gyakorlata révén igen jó kereskedővé vált. A ruhaüzletben, ahol dolgozott, nagyon meg voltak vele elégedve és rövidesen előléptették amolyan csoportvezető félévé, ami anyagilag is elég kedvező volt. Amikor pedig az üzlet vezetése úgy határozott, fiók-üzleteket hoznak létre valamelyik peremkerületben, rábízta egy ilyen üzlet vezetését a főváros nyolcadik kerületében.

Ebben az időben már megszűnt a gazdasági válság, inkább a gazdasági fellendülés volt jellemző, ami háborús készülődésnek volt köszönhető. Ugyanakkor megkezdődtek a behívások. Belákot ez nem érintette, mert annak idején katonailag alkalmatlannak nyilvánították.

Az öreg Belák felesége halála óta egyedül élt és csak Géza jelentette számára az egyetlen családi kapcsolatot. Tamástól egy-két havonta kapott levelet, de ezek inkább küldőjük személyes sikereiről és néha gondjairól szóltak, az otthoni problémák iránt nem mutattak nagy érdeklődést. (Miután Géza nem válaszolt leveleire, Tamás és öccse között minden kapcsolat megszűnt, az utóbbi csak apjától értesült, mi van testvérével).

Bár apja nagyon büszke volt arra, mennyire megbecsülik fiát, azt szerette volna, ha átveszi tőle az üzletet, amely így legalább Géza révén családi kézben marad. Az öregúr természetesen Tamás fiával is büszkélkedett idegenek előtt, de fájt neki, hogy így szétesett a család. Belák Géza fejében is megfordult a gondolat, hogy önálló kereskedést nyisson. Már elég sok pénzt gyűjtött a megnyitáshoz, de nem annyit, amennyi a biztonságos üzletmenethez elegendő lett volna.

És ekkor hirtelen megnyílt előtte a lehetőség. Persze nem hullott az ölébe a pénz, nem nyerte meg a főnyereményt és nem szállt rá egy nagy örökség sem. Mindössze annyi történt, hogy az anyavállalat nem találta elég nyereségesnek a nyolcadik kerületi fióküzletét és elhatározta, hogy bezárja.

Belák Gézát magához hívatta az igazgató és közölte vele, tudja, hogy a fióküzlet bezárásának szükségessége nem az ő hibájából

történt, így nem bocsájtják el, hanem visszahelyezik előző munkakörébe. És Géza fejében ekkor felmerült egy merész gondolat.

– Engedje meg igazgató úr – hogy kérjek valamit, vagy inkább egy javaslatot tegyek, ami talán önöknek is hasznos lehet – mondta kissé remegő hangon, de határozottan.

– Tessék – mondta meglepve a főnök. – Miről lenne szó?

– Kérem szépen – kezdte Belák, egyre ijedtebben saját merészségétől. – Én elvállalnám ennek az üzletnek a vezetését, természetesen a saját kockázatomra. Így a bolt az önök tulajdona maradna és én pedig a nyereség megfelelő részét megtarthatnám.

– Szóval „gebinbe” akarja átvenni az üzletünket? – mosolyodott el az igazgató. – Érdekes ötlet. Ezen még gondolkodnom kell és meg is kell beszélnem a többi tulajdonossal. Tudja mit? – jöjjön be a hét végén, mondjuk pénteken 10 órára. Addigra eldöntöm, mi legyen.

Az üzlet tulajdonosai megvitatta a javaslatot, elfogadták azt. Így egy hónappal később Belák Géza megkezdhette volna az árusítást a félig-meddig saját üzletében. A bolt azalatt a hónap alatt zárva volt, az idő leltározással, árú beszerzéssel, az üzlet átrendezésével telt. Miután az addigi alkalmazottak egy részét visszahelyezték a központba. a többieknek pedig felmondtak, Géza egyedül maradt. Napról napra, reggeltől estig dolgozott és úgy látszott, egy hónap alatt nem fog tudni megfelelően felkészülni a nyitásra, márpedig tisztában volt azzal, milyen fontos egy új üzlet megindításakor a kellő felkészültség. De nem adta fel és mivel – mint mondják – „bátraké a szerencse”, végül a szerencse most is a kezére játszott.

Éppen egy kisebb áruszállítmány átvételével foglalatoskodott az üzlet előtt, amikor valaki ráköszönt. Egyik konfekciós ruha-gyár alkalmazottja volt, akivel gyakran találkozott, amikor még a központi üzletben dolgozott. Beszédbe elegyedtek. Steiner Ferenc, így hívták az ismerőst, meglepetéssel hallotta, hogy Belák önállósította magát.

– Őszintén gratulálok és sok szerencsét kívánok – mondta. – Remélem jól fog menni az üzlet ebben a háborús konjunktúrában. – Elhallgatott, majd szomorúan folytatta: – Nekem sajnos nincs szerencsém ezzel a konjunktúrával, állás nélkül vagyok.

– Nyugodjon meg, nem sokáig fog állás nélkül maradni – vigasztalta a másik. – Maga, ahogy tudom, eredetileg szabó. Ismerem, jó szakember, az ilyeneket minden cég keresi.

– De nem engem – horgasztotta le a fejét Steiner.

– De hát miért – értetlenkedett Belák. – Tulajdonképpen miért is került utcára? – folytatta gyanakodva. – Befuccsolt talán a gyár?

– Dehogy fuccsolt, dehogy fuccsolt, sőt! – tiltakozott Steiner Ferenc. – Nagyon is megnőtt a forgalma. Nagy katonai beszállítási szerződést kötöttek vele. Éppen ez volt a baj!

Elhallgatott, majd folytatta.

– Illetve, nem ez volt a baj. Velem volt a baj. Zsidó vagyok. nem tudta? Azaz nem is vagyok zsidó, már tíz éve katolikus vagyok, de „zsidónak vagyok tekintendő” a zsidó-törvény szerint. A honvédséggel kötött szerződés egyik pontja, hogy a gyár zsidókat csak kivételes esetben alkalmazhat. Kivételes eset volt például Grünfeld aligazgató úr, vagy Weisz úr, a kereskedelmi osztály vezetője. Én nem.

Beláknak felcsillant a szeme.

– És talált már valamilyen helyet? – kérdezte.

– Több helyen jártam már, de sehol sem biztattak – mondta az letörtén. – Itt vagyok állás nélkül, pedig családom van, a feleségem nem dolgozik és van egy kis fiam – sóhajtott. – Senki sem mer ma olyan valakit felvenni, akit kirúgtak, mert feltételezik, biztos más oka is volt. Hiába bizonygatom, hogy csak a zsidóságom az ok, senki se hiszi el.

– Dehogynem, én elhiszem – mondta diadalmasan Belák Géza. – Annyira elhiszem, hogy már fel is vettem, ha akarja, el is kezdheti a munkát.

Nem kellett kétszer mondania, Steiner Ferenc haza sem ment, mindjárt megkezdte a munkát új munkaadójának nagy

örömére, akinek így sikerült kellőképpen felkészülnie az új üzlet megnyitására.

A kis üzlet tehát megindult és ami egy nagy vállalat fióküzletének nem sikerült, sikerült egy kis gebines boltnak, amely viszont kínálatában és áraiban igazodott a helybéli, kispénzű emberek igényeihez. Rövid idő alatt kitermelte a nyereséget, amely elegendő volt a beindításhoz szükséges adóság kifizetéséhez és szép nyereséget is elkönnyvelhetett. Belák Steiner Ferencben hasznos munkatársra lelt. Nem szabóként dolgozott ugyan, de szorgalmas és megbízható volt, emellett jó üzleti érzékkel is rendelkezett.

Belák kitűnő érzékkel válogatta meg azokat a ruházati cikkeket, amelyek azon környéken kapósak voltak, az árakat olyan alacsonyan tartotta, amennyit a tervezett üzleti haszon lehetővé tett és jó emberismerő lévén nem félt hitelezni azoknak sem, akiknek becsületességükön kívül más fedezetük nem volt. Steiner alkalmazása igen jó befektetésnek bizonyult, egyrészt, mert teljesen magáévá tette főnöke gondolkodásmódját és módszereit, másrészt mert ruhagyári múltja révén széles ismeretségi körrel rendelkezett.

Nem sok idő telt el, amikor Belák Géza ismét felkereste volt főnökét és újabb ajánlattal lepte meg: Kifizeti minden adósságát, és megveszi az üzlethelyiség bérleti jogát. Az igazgató már nem is lepődött meg.

– Látom, Belák úr, hiba volt magát elengedni tőlünk – mondta mosolyogva. – Úgy látszik szereztem egy újabb konkurens céget.

Az öreg Belák kimondhatatlanul boldog volt, amikor megtudta, hogy fia önállósította magát és bejelentette, átveszi tőle az ő üzletét is, amely az utóbbi időben alig hozott valamit. Teljesült leghőbb vágya. Öröme, sajnos nem sokáig tartott, mert alig fél évvel később meghalt. Üzletét, amely saját telkén álló kis butik volt, fia bezárta a telket eladta és az árát kiegészítve megvásárolt egy eladó házat üzletéhez közel, a Sáfrány utcában.

A Sáfrány utca 18. kis kétszintes ház volt, eredetileg egy család lakta az egészet. Később azonban a két fiú megnősült és

elköltöztek, a szülőknek túl költséges lett ekkora házat fenntartani. Kénytelenek voltak eladni, így Belák nagyon olcsón jutott egy több lakásos üres házhoz. Megtartotta magának a felső szintet és a földszinten levő kétszobás lakást kiadta Steiner Ferencnek, aki feleségével és kisfiával szívesen költözött főnöke házába, akihez azóta már őszinte barátság fűzte. A régi tulajdonosok kérésére megtartotta a házmestert, Balog Bélát és feleségét Margitot. Ezt a döntését később aztán már nagyon megbánta.

Bár a háború már jó ideje tartott, az ország lakossága nagy részének ez nem befolyásolta mindennapi életét, kivéve persze azokat az embereket, illetve családokat, ahonnan valamilyen családtag hiányzott. A háború eseményei inkább érdeklődést, mint fenyegetettséget váltottak ki belőlük. A főváros lakói a háború kitörését követő szovjet légitámadások elmúltával nyugodtan éltek ezelőtti életüket, legfeljebb ügyelniük kellett az elsötétítés szabályainak betartására. Belák Géza üzletmenetét sem zavarta a nagy világégés, sőt a konjunktúra következtében a kereskedelem nagyon is sikeres volt. A Steiner családot peresze zavarták és korlátozták a zsidótörvények, de mivel megélhetésük és körülményeik biztosítva voltak, ők is nyugodtan éltek.

Ahogy azonban a harcok mind közelebb és közelebb kerültek a határokhoz, megváltozott a helyzet. Az addig egymás felfogásával nemigen törődők között gyanakvás és bizalmatlanság kezdett kialakulni. Egyre inkább kerültek felszínre a szélsőséges nézetek is. Ez talán vidékre kevésbé volt jellemző, de Budapesten kisebb társadalmi csoportosulások kezdtek körvonalazódni. A szomszédok elkezdtek figyelni egymást, melyik hallgatja a londoni rádió híreit és gyanakodva néztek azokra, akikről feltételezték, hogy Moszkvát hallgatja. Belákkal, aki csendes visszavonult életet élt, nemigen törődtek és az ő életére sem voltak különösebb hatással a másokat felzaklató események.

A Steiner család természetesen az angol rádió hallgatói közé tartozott. és Belák Géza, aki ugyan eleinte a magyar győzelemnek drukolt, később a németekről elterjedtek hírek és az állami szintre emelkedett antiszemitizmus hatására szintén beállt

közéjük. és együtt hallgatta velük London adásait. Ez persze szemet szúrt Balognak, aki a nyilas párt tagjaként előbb fennen hirdette, hazaáruló az, aki az ellenség híreit hallgatja és hirdeti, később fel is jelentette Steineréket. (Belákot aki, mint házmester, gazdája volt, nem közvetlenül merte, bárhogya is irigyelte és gyűlölte)

A feljelentés azonban nem érte el célját, mert a ruhaüzlet egyik törzsvevője, egy rendőrfelügyelő, papírkosárba dobta a feljelentést és figyelmeztette a kereskedőt. Belák legszívesebben kirúgta volna Balogot, de közben a németek megszállták Magyarországot, ezért jobbnak látta nem venni tudomásul, ki volt a feljelentő.

Steinerék azonban végül nem kerülhették el sorsukat. A közben felcseperedett Steiner Józsit behívták munkaszolgálatra. Szüleik bánata miatt nem sokáig tartott, mert a nyilas hatalomátvétel után rövidesen gettóházba kerültek, ahonnan egy napon kiterelték őket a Duna partra és legyilkolták. Az üresen maradt lakásba egy magyar százados költözött és ott is maradt az ostrom végéig Tisztességes ember volt és jelenléte jótékony védelmet nyújtott a házmester és nyilas elvtársaival szemben.

Karácsony után a németek és nyilasok rövidesen átköltöztek a Duna túloldalára. A magyar katonák közül, aki tehette civil ruhába bújt és várta az oroszok bevonulását, ami hamarosan be is következett. Az első napok zűrzavara után lassan megindult az élet. Ezen a környéken nemigen kellett romokat eltakarítani és pár hónap elteltével minden ment a régi kerékvágásban. Persze ez így nem igaz, sok minden változott, sok ismert név eltűnt, és még több eddig ismeretlen vált ismertté.

A lakáshelyzet azonban sok gondot okozott, persze elsősorban Budapesten. Sok család vált hajléktalanná a bombázások és belővések miatt. Ugyanakkor az elhurcolt zsidók, a nyugatra menekültek lakása üres lett. De nem maradt sokáig üres, a hajléktalankok elfoglalták azokat

Ez volt a helyzet Steinerék üres lakásával: Belák, aki addigra már rendszeresen nyitva tartotta ruha boltját, egyik nap

hazatérve észrevette, hogy az üres Steiner lakásban valaki tartózkodik. Előbb azt hitte, Balog költözött át, mert már régebben meg akarta szerezni magának a nagyobb kétszobás lakást. Az azonban nyilas múltja miatt nem merte magára vonnia figyelmet. Így amikor a háztulajdonos benyitott a lakásba, meglepetésére egy ismeretlen fiatalembert talált ott. A fiú, Lakatos Péter nevű gyári munkás, eddig albérletben lakott, de mivel a lakás bombát kapott, addig járta a várost, amíg végre ráakadt a Sáfrány utca 18-ban lévő üres két szobára.

Belák rokonszenvesnek találta a fiút és mivel nem akarta, hogy a házmester rátegye a kezét, megengedte, hogy beköltözzék a lakásba. Ám alig telt el néhány hét, mindenki meglepetésére megjelent a holtnak hitt Steiner Jóska. Mint munkaszolgálatos kikerült a frontvonalra, ahol szerencséjére orosz fogságba került. A zsidó munkaszolgálatosok ugyanúgy fogolytáborba kerültek, mint a katonák, de mivel tanult egy kicsit oroszul el tudta érní, hogy szabadon engedjék.

A zavaros jogviszonyok leginkább a háztulajdonosnak kedveztek, tehát Belák Géza döntött. A lakás bérlője Steiner maradt, mivel azonban Géza megkedvelte az egyszerű, becsületes munkásfiút ragaszkodott hozzá, hogy az, mint albérlő a lakásban maradhasson, ami ellen Jóskának sem volt kifogása. (Később ezt a jogviszonyt a tanács úgynevezett társbérletté nyilvánította).

Akkoriban sok kiskereskedő volt kénytelen bezárni üzletét és az állami kereskedelembe elhelyezkedni. A nagyüzemek államosítása után már érezhető volt a magán kisipar és kiskerekedés háttérbe szorítása, de a kis külvárosi ruha és textilárú kereskedésnek még mindig biztosítva volt a rendszeres forgalma és vevőköre.

Azután egyszer egy nyári napon Belák Géza levelet kapott bátyától. Tamás levelében bocsánatot kért Gézától – ahogy ő írta – önző és fennhéjázó magatartása miatt és ismételten meghívta magához Amerikába, ahol sikerül megcsinálnia szerencséjét. A levél hangja más volt, mint az előbbiek, szeretetteljes

és őszinte volt. Azt ígérte minden költséget térít és Gézát, mint üzlettársát várja odakint.

Ebben az időben már Belák Géza is nagyon egyedül érezte magát és végül úgy döntött, szerencsét próbál. Igent mondott, illetve írt a meghívásra, majd feladta üzletét, mindenét pénzzé tette és beadta az útlevél-kérelmet. És ekkor hideg zuhanyként érte a meglepetés: kérelmét elutasították és (persze szóban) közölték, mint akinek közvetlen hozzátartozója kapitalista, ne is számítsen rá, hogy valaha is elhagyhatja az országot.

– Sajnos, későn adta be az útlevélkérelmet – mondta a jóindulatú tisztviselő, akihez fellebbezését benyújtotta –, alig egy hete hozták ezt a szigorítást.

Az illegális határátlépést nem akarta megkockáztatni és miután már mindent felégetett maga mögött, nem tehetett mást, visszament dolgozni abba az állami ruhaáruházba, ahol pályáját sok évvel ezelőtt elkezdte. Szerencsére a szakmában jól ismerték és nemsokára egyik árucikk osztály vezetője lett. Bár házát nem adta el, később, mivel több, mint hatszobás volt (a házmasterlakással együtt), a házat államosították, de ő megtarthatta emeleti lakását. Miután háromszobás lakását napközben alig használta, kiadta az egyiket albérletbe egy Pesten tanuló vidéki egyetemi hallgatónak.

Belák Géza, noha terveit keresztülhúzták és nem utazhatott el Amerikába, nem keseredett el. Jó természetű, kellő bölcsességgel megáldott ember lévén belenyugodott a változtathatatlanba és beilleszkedve a rendszerbe, elégedetten élte nyugodt kispolgári életét. A forradalom kitörése őszintén meglepte, mert bár ő is sérelmesnek tartotta azokat a dolgokat, amelyek az utóbbi idők megmozdulásait kiváltotta, nem gondolta, hogy az elégedetlenség idáig fog fajulni Ezen a nyárias késő őszi délutánon is erről beszélgetett karosszékében üldögélve erkélyén albérlőjével, Váradi Lászlóval.

4. BESZÉLGETÉS AZ ERKÉLYEN

– Tudja, fiam – mondta, miközben leverte a hamut szivarjájáról –, ha már itt ragadtam és nem Amerikában, reménykedem, talán megússzuk további áldozatok nélkül. Végül is most amolyan fegyvernyugvás van. Nagyon örülnék, ha valahogy kiegyeznének, és az oroszok elfogadnák a jelenlegi állapotot. De őszintén megvallva, nem nagyon hiszek benne. Az oroszok, nem engedhetik meg, hogy egyik vazallusuk csak úgy bejelentsen, kiszáll a kommunista államok szövetségéből. Ez precedens lenne a többieknek.

A fiatalember elmosolyodott. Meglepte, hogy szállásadója ennyire nyíltan beszél és ilyen kifejezéseket enged meg magának. Szóvá is akarta tenni, de meggondolta magát. Belák azonban észrevette, hogy mosolyog.

– Látom, furcsállja, hogy ilyeneket mondok – nevette el magát. – Illetve inkább azt, hogy ilyeneket merek maga előtt mondani. Nézze, kedves László, (ugye megengedi, hogy Lászlónak szólítsam?), sohasem féltem attól, hogy maga feljelent engem, vagyok olyan jó emberismerő, de esetleg megemlíthette volna valakinek. De ennek már vége, mostanában olyanok mondtak olyanokat, hogy senki sem törődne néhány félremagyarázható mondattal, akár kiegyeznek, akár elbukik ez a felkelés.

– Hát remélem is! – bólintott László. – Én gyakran eljártam a Petőfi-körbe és ismerem olyan emberek véleményét, akik mostantól benne lesznek a vezetésben. De látom, maga nem bízik a forradalom győzelmében. Pedig magának legalább annyira fontos lenne, mint nekem.

– Én sokat vesztettem, de azt már soha nem fogom visszakapni. Különbösen is beilleszkedtem a kommunizmusba és nyugodtan élek. De alig hiszem, hogy megegyeznek.

– Biztosan ki fognak egyezni – mondta derűsen a fiú, az egyetemista Váradi László, aki nagyon bízott a forradalom győzelmében. – Végeredményben Nagy Imre kommunista, ő sem akar mást, mint a szocializmust.

– Igaz, hogy Nagy Imre szocializmust akar, de semlegességet is. Az oroszok, illetve pontosítsunk, szovjetek viszont központi irányítású világbirodalmat. – Elgondolkozott kicsit, majd folytatta: – De nem is ez a lényeg, hanem, hogy a harcok megszűnjenek. Most olyan fegyverszünet-féle van, ha papíron nem is. Az oroszok most nem lőnek senkire. Jó volna, ha a mieink nem kényszerítenék őket, hogy visszalőjenek! – nézett a jelentőség-teljesen a fiúra.

– Ezzel én is egyetértek – bólintott Váradi. – De ezt ne nekem mondja, hanem a lenti lakóinak. Én igazán lelkes híve vagyok a forradalomnak, nagyképpően én is elmondhatnám: a Petőfi-köri tevékenységgemmel kissé én is előkészítője vagyok, de a lenti társaságtól őszintén félek.

– Szeretnék ismét pontosítani – nevette el magát a másik. – A lentiek nem a lakóim, mert ez már régen nem az én házam. Államosították, ők csak a lakótársaim. Ami pedig a lenti lakótársakat illeti, csak Balog és felesége voltak a lakóim, illetve ők sem, Balog volt a házmester.

– Én nem rájuk gondoltam – rázta fejét Váradi. – Balog ugyan most nagy forradalmár, de csak a szája jár. Fogadni mernék, régebben ugyanilyen nagy kommunista volt. – De ezt maga biztosan nálam jobban tudja, Belák úr! – kacsintott szállásadójára, aki nevetve bólintott.

– Hát, ha valaki tudja, az én vagyok. Háromszor jelentett fel, legalább is én csak háromról tudok, de lehet, hogy több is volt. A felesége, Margit viszont nagyon rendes, becsületes asszony, csodálom, hogy kibírja a részeges férje mellett. De tudom kikre gondolt, amikor a lenti lakókat említette. Az a három fiú tényleg nagyon elvakultan gyűlölködik.

– Legalább is kettő közülük. – javította ki Váradi. – Ők sem egyformán. Jóska sem szereti a kommunistákat, de az erőszaknak nem híve. Sokat beszélgettem velük, az a két másik, de különösen Péter szinte vérszomjas. Attól félek, ha meglát egy orosz, rögtön lelövi. Arra pedig mi is könnyen ráfizetnénk. Szerencse, hogy erre nem járnak oroszok.

Kicsit elgondolkozott, majd folytatta.

– A változásokra szükség van. Mint mondtam, magam is a forradalom híve vagyok, bár most éppen az úgynevezett forradalmárok tettek félre. Ugyanakkor őszinte híve vagyok a szocialista rendszernek, gyermekkorom óta, mint apám. Párttag vagyok, mondhatnám úgy is, hogy kommunista. Ez ugyan nem egészen igaz, de végül is vállalom.

5. VÁRADI LÁSZLÓ FELJÖTT PESTRE (AZ ELKÖTELEZETT)

Dr. Váradi István belgyógyász szakorvos nem volt már egész fiatalember, amikor fia megszületett. Első házasságából nem született gyerek, felesége, dr. Surányi Eszter úgy gondolta, a gyereknevelés nem egyeztethető össze szakmai karrierje iránti ambíciójával. Eszter és István évfolyamtársak voltak, mindketten jól tanultak és szép jövő állt előttük, de jellembeli tulajdonságaik rövid idő alatt bebizonyították, hogy nem illenek össze.

Mindketten a pécsi városi kórházba kerültek, ott kerültek közel egymáshoz és a szoros együttműködés meghozta gyümölcsét, összeházasodtak. A férfi nagyon, talán túlságosan is lelkiismeretes orvos volt és minden szabad idejét hivatásának áldozta, részben beteginek, részben saját szakmai ismeretei bővítésével. Felesége ugyanakkor nagy gondot fordított arra, hogy bővítse kapcsolatait, nemcsak szakmai, hanem társadalmi vonalon is, érvényesülését elősegítendő. Emiatt gyakran volt közöttük súrlódás.

– Lejárt már a munkaidőd, nem voltál még bent eleget? – kérdezte gyakran férjét Eszter. – Miért akarsz újra bemenni?

Az ilyen fajta kérdések sűrűn hangzottak el a házaspár lakásában és a válasz mindig ugyanaz volt, a férfi úgy gondolta, be kell menni a kórházba, mert valami nyugtalanítja az egyik esettel kapcsolatban.

Ilyenkor az asszony vagy összejött valamelyik kolléganőjével, illetve kollégájával, vagy elment egy társaságba, ahová gyakran hívták őket. Nyilvánvaló volt, hogy a kapcsolatuk sok ilyen konfliktust nem bír el. Eszter megismerkedett egy nála idősebb orvosprofesszorral, aki éppen akkor vált el és rövidesen bejelentette férjének, hogy elhagyja. A válás békésen lezajlott és rövid idő múlva össze is házasodtak.

Várad Istvánt házasságának felbomlása nagyon lesújtotta. Még inkább beletemetkezett munkájába és idejének, még éjszakáinak is nagy részét a kórházban töltötte, ahol időközben főorvossá nevezték ki. Újabb kapcsolatot nem keresett, de munkahelyén töltött éjszakái során valahogy közel kerültek egymáshoz az egyik fiatal asszisztensnővel. A kapcsolatból szerelem lett, majd házasság. Várad megtalálta végre a hozzáillő feleséget.

A házasság boldog volt és zavartalan, de sokáig nem volt gyerekük, bárhogy is próbálkoztak. Néhány év után azonban megtört a jég és Tímea végre szó szerint megajándékozta boldog férjét egy egészséges fiúgyermekkel.

Az időközben kitört háború családi életükre nemigen volt hatással. A fiatalasszony otthon maradt, hogy gyermekét nevelhesse. Fizetésére nem volt szükség, férje, aki közben, mint professzor, a kórház igazgatója lett, eleget keresett, hogy biztosítani tudja családjának mindazt, amire szükségük volt. Akkoriban a gyerekek nagy része nem járt bölcsődébe, sem óvodába, így a kis Laci sem. A gyermek megszületése után Tímea az otthoni munkára cselédet vett fel, de ahogy a háború elérte a határokat, a háztartási alkalmazottak nagy része otthagya munkahelyét és hazament, hogy az értelmes, gondolkodó emberek számára nyilvánvaló megszállás idejére sajátjai mellett legyen.

Bár a környező villányi dombok között jelentős katonai tevékenység folyt, a város elfoglalása viszonylag gyorsan lezajlott. A megszállást a Várad család a kórházban élte át, ahová Tímea a gyerekekkel már néhány nappal előbb beköltözött. Az élet a városban néhány nap alatt konszolidálódott. A politikával sohasem foglalkozó kórházigazgatót mindenki tisztelte, személye

feddhetetlen volt, így az akkor sűrűn történő személycseréknél leváltása sem akkor, sem később nem került szóba.

Váradi István apja vidéki körorvos volt, egyszerű emberek között élt és fia is átvette apja demokratikus gondolkozását. Miután került a háború előtti társadalmi életet ez a demokratikus gondolkodás csak erősödött benne. Így, amikor az újonnan szerveződő pártok szinte nyomást gyakoroltak az emberekre, hogy kinyilvánítsák politikai állásfoglalásukat, belépett a szociáldemokrata pártba. A két párt a szoc.dem és a kommunista párt egyesülésekor számos régi szociáldemokratával ellentétben simán átvették az akkor már egyeduralkodó Magyar Dolgozók Pártjába.

Az a tény, hogy apja – fenntartásai ellenére – híve lett a fennálló, a szovjetet utánozni kívánó rendszernek, meghatározta Váradi Laci életét. Amellett, hogy jó képességei révén a legjobb tanulók közé tartozott, aktívan részt vett az ifjúsági mozgalmakban és különféle DISZ (Dolgozó Ifjak Szövetsége) funkciókat bízta rá.

Középiskolai tanulmányainak befejezése után azonnal felvették a Budapesti Műszaki Egyetem villamosmérnöki karára. Bár kérhette volna felvételét kollégiumba, apjával úgy döntött, szabadabban mozoghat a fővárosban és jobban megszokja önállóságot, ha albérletben lakik. Apja egyik pesti ismerőse ajánlására, aki Belákot is jól ismerte, került az ő háromszobás lakásába albérllőként. Annak ellenére, hogy az egyetemről kissé messze esett, a választás sikeres volt, a lakásban, amelynek egyik szobája külön-bejáratú volt, biztosítva volt teljes önállósága.

Az ifjúsági mozgalomba az egyetemen is aktívan bekapcsolódott, de nem lévén kollégista, szabadabban tudta eldönteni miben mennyire vegyen részt és nem kellett alkalmazkodnia a bentlakási hierarchia okozta kötelezettségekhez és szokásokhoz.

Szorgalmasan tanult és ennek meg is lett az eredménye: évfolyamtársai között csakhamar tekintélyt szerzett és tanárai is elkönyvelték, mint jó tanulót. Tanulmányi eredménye és mozgalmi munkája alapján az első év végén évfolyam titkárrá választották.

A következő évben belépett a pártba. Ez akkoriban történt, amikor Nagy Imre emlékezetes beszéde elhangzott. A beszéd, amely a lakosság döntő többségében reményteljes várakozást, a párttagság és főleg a felső pártvezetés egy részében visszatetszést és ellenkezést váltott ki, a fiatal értelmiségiek és a diákság körében talált legnagyobb támogatásra és megértésre.

Ez a korosztály, amely már a szocializmusban vált felnőtté, természetesen tartotta a szocialista világnézetet és az ország kommunista vezetését, ellentétben azokkal az értelmiségiekkel, akik világnézetének kialakulásában a világháború előtti és alatti társadalmi uralkodó eszmék is döntő szerepet játszottak. Ugyanakkor ez az új fiatalság világosan látta a társadalmi rendszer ellentmondásait, visszasságait, ferdítéseit és hazugságait, amiket a párttagság kevésbé intelligens része fegyelmezetten tudomásul vett és elfogadott.

A beszéd általános vitaforrássá vált a diákság körében, rövidesen nemcsak egyedi beszélgetéseknél lett vita tárgya, hanem különböző színezetű világnézeti csoportok kialakulását is eredményezte. Ezek eleinte csak esetiek voltak, később azonban állandósultak. Egyes csoportok a rendszer megreformálását sürgették, mások elleneztek a radikálisnak tartott változtatásokat, nem kevesen viszont már a Szovjetuniótól való teljes függetlenséget sürgették. Általában azonban szinte valamennyien elfogadták a szocializmus, mint alapelv fenntartását.

Váradi László is belépett az ilyen csoportok egyikébe, amelyik később bekapcsolódott az úgynevezett Petőfi-kör munkájába. A Petőfi kör az akkori pártvezetőség nem elhanyagolható részének elnéző jóindulatát élvezve bírálta azokat a visszasságokat, amelyek nagyrészt a szovjetrendszer hazai leutánczása révén jöttek létre. A vitákön résztvevők (szigorúan vett tagságról nem lehetett beszélni) a rendszer bírálóinak széles skálájából tevődtek össze és elérni kívánt céljaik az egyes torzítások lefaragásától a szovjet szövetségi rendszerből való kilépésig terjedtek, de a szocializmus szükségességét lényegében csaknem mind elismerték. A Petőfi-körben elhangzottak mintegy ideológiai

előkészítései lettek a forradalomnak, vagy más terminológia szerint az ellenforradalomnak.

1956 októberében ezek az eszmék már napi vitákat szültek a társadalom széles rétegeiben, de elsősorban a főiskolák, egyetemek ifúsága körében. Egyik utolsó évfolyam-gyűlésen folyó vita során, Váradi Lászlót, aki egy mérsékeltébb elgondolást támogatott, lehurrogták. Az egyik közbeszóló pedig egyenesen nekitámadt.

– Hiába hivatkozol arra, hogy ez volt a Petőfi-körön elhangzottak többségének véleménye – mondta gúnyosan. – a Petőfi-körben sok hülyeség hangzik el, főleg olyanok részéről, akiknek a mostani helyzetet köszönhetjük. Egyébként nem kell olyan messzire menni, te is azok közé tartozol. Vagy nem te vezetted le azokat az évfolyam-gyűléseket, amelyeken ilyen határozatokat hoztak?

– Igaz, én vezettem le, de ti is elfogadtátok – ellenkezett Váradi. – Pedig volt néhány ellenvélemény, és néhányan ellene szavaztak. De a többség elfogadta, ha jól emlékszem, te is.

– Ugyan, csak nem kockáztathattam meg, hogy ellentmondjak? – volt a cinikus válasz. – Azt hiszed, számít, hogy mi támogattunk-e valamit? Miért nem ellenezted? Talán féltél?

– Én nem féltem, hanem egyetértettem azzal – mondta bosszúsán Váradi. – Ezért vezettem le akkor azt a gyűlést. Meg persze azért, mert én vagyok a titkár.

– Hát éppen az a baj, hogy te vagy a titkár, hogy ilyen titkárunk van, hogy ilyenek a titkárok, mind.

Többen helyeslően bekiabáltak, és néhány taps is elhangzott. A többség nem szólt közbe, hanem várakozóan hallgatott.

Váradi László egy darabig várt, majd amikor a zajongás beszélgetéssé csendesedett, megszólalt.

– Ha egyeseknek ez a véleménye és más vélemények erről nincsenek, nem látom az értelmét a további vitának. Ezúton lemondok titkári tisztemről – mondta, és hangján kicsit érződött az elkeseredés. Majd körülnézett az elcsendesedet teremben. – Vegye át, aki akarja – fejezte be és kiment.

A tanításnak addigra vége szakadt, az egyetemen már csak gyűlések, csoportosulások és viták folytak Váradi nem ment be többet. Nem is igen kereste kollégái társaságát, hanem vagy otthon, azaz albérletében tanulgatott, vagy sétálgatott a városban és figyelte az eseményeket.

Ezen a szép délutánon szállásadójával Belák Gézával is erről beszélgetett.

– Egyébként igaza van, Belák úr, az a két fiú tényleg háborús veszélyt jelent. – mondta és felállt. – És az esetleges összetűzés kimenetele sajnos, nem kétséges. Örülök, hogy én is „itt ragadtam”, talán meg tudok menteni egy-két elszánt örültet. Lemegyek és beszélek Steiner Jóskával. Reménykedem, hogy Jóskának sikerül őket egy kicsit lecsillapítani.

6. VITA AZ AJTÓBAN

Mint ígérte, Váradi lesétált a földszintre, a lépcsőházon keresztül kiment az udvarra és bekopogott az első ajtón Ez az ajtó volt az udvari lakás tulajdonképpeni bejárata. Kissé odébb volt egy másik ajtó is, amely a kétszobás lakás konyhájának ajtaja volt. Amikor a házat államosították, azaz inkább „tanácsi kezelésbe vették” még a fiatal Steiner József főbérleti lakása volt, amelyben Lakatos Péter albérllőként lakott, de később társbérletté nyilvánították. Steiner szobájába az első ajtón keresztül lehetett bejutni, Lakatoséba, ahová később barátja Garamszegi Olivér is beköltözött, a konyhaajtón át. Így a társbérlet két külön-bejáratú lakásból állt.

A kopogtatásra Steiner Jóska nyitott ajtót. Kissé meglepődött, amikor Váradit meglátta. Annak ellenére, hogy mindketten körülbelül egyidősek voltak, mindketten egyetemre jártak és már csaknem két éve egy házban laktak, alig találkoztak, nemigen keresték egymás társaságát.

– Miben lehetek uraságod szolgálatára? – kérdezte Steiner mosolyogva. A mosoly inkább udvarias volt, mint szívélyes, és

noha a kérdés tréfásan hangzott, Váradi némi rejtett gúnyt érzett benne. Elhatározta, ő is hasonló stílusban folytatja a beszélgetést.

– Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál, mint ahogy a magyar népmesékben szokták a boszorkányok mondani – válaszolt ő is mosolyogva. – Helyes, hogy leürasztál, egy tanárjelölt adja csak meg a tiszteletet egy leendő mérnöknek, különösen a szocializmusban.

– Hát, ha még szocializmus lenne, talán igazad is lehetne. – folytatta az évődést Steiner most már kifejezetten baráti hangnemben. Látszott rajta, hogy félretette eddigi fenntartásait. – De egyben tévedsz. – folytatta elkomorodva. – Én itthon már sohasem leszek tanár, tehát jelölt sem vagyok.

– Miért ne lehetnél itthon tanár – kérdezte meglepve a látogatója. – Hát nem vagy az ELTE bölcsészkarának utolsó éves hallgatója?

– Egyelőre még az vagyok – válaszolt szomorkás gúnnal a hangjában Jóska –, de rövidesen kirúgnak, illetve (pardon), kizárnak.

– Miért, miit csináltál? – kérdezte meglepve Váradi. – Talán felpofoztad a rektort? – próbálta humorizálással palástolni megdöbbenését.

– Annál sokkal nagyobb bűnöm van, Lacikám. – mondta Steiner, eddigi találkozásaik során először szólítva szomszédját keresztnevéen. – Olyan valakiket kritizáltam, akikhez még hozzáérni sem szabad.

– Persze! Biztosan Sztálin elvtársat. És valaki besúgott – bólintott László. – De ez nem főbenjáró bűn. Ennél sokkal keményebb kritikákat hall az ember manapság olyanoktól, akikről nem várná.

– Sajnos ezt nem súgta be senki. Magam voltam a besúgó. Nyilvános előadásban vontam párhuzamot a Szovjetunióban történt és az itthoni koncepciók perек között. Többek között azt mondtam, hogy Rajkékát meggyilkolták.

– Hát ez tényleg kicsit kemény – szívtá a fogát Váradi. – És túlzás is....

– Mi az! Talán neked sem tetszik? – vágott szavába a másik. – Miért, nem gyilkolták meg őket? – Közöséges gyilkosság volt, mint sok hasonló. És kommunisták gyilkoltak meg kommunistákat.

– Nézd, én sem értek egyet ezzel a fogalmazással, de ez nem olyan nézet, amit egy nyilvános vita során nem lehet hangoztatni.

– Kivéve, ha a vitatkozó partnered az egyetem kari dékánja – mondta Steiner keserű vigyorral az arcán. – Kimondták rám, hogy ellenség vagyok, nem engedhető meg, hogy ilyen nézetekre tanítsam az ifjúságot. A pártból már kizártak, most jön a kirúgás. Kísértetiesen olyan, mint József Attila esete. Hát kedves elvtársam, bocsánat, volt elvtársam, ilyen szocializmusból én nem kérek!

– Egy igazságtalan visszaélés a hatalommal, még nem ok arra, hogy elítéld szocialista rendszert! – védte az igazát László. – Te zsidó vagy, üldözött voltál. Ne feledd, hogy a szovjet katonák mentették meg az életedet!

– Igen és bezártak a fogolytáborba a nem üldözöttek közé. A tábor másik sarkában pedig SS tiszteket szállásoltak el. (Mellékesen nem vagyok zsidó, én már római katolikusnak születtem.)

– Bocsáss meg, kérlek – mentegetőzött zavartan Váradi. – Ne értsd félre, amit mondtam! Semmi sem áll tőlem távolabb, mint az antiszemitizmus. – Zavarában teljen elpirult és csaknem kiütött rajta a verejték. – Az érvelésemnek semmi köze a zsidósághoz, még kevésbé a vallásodhoz. Csak azt akartam kihangsúlyozni, hogy te üldözött voltál és megmentettek.

Steiner Jóska elnevette magát.

– Ugyan, eszembe sem jutott, hogy te sértő szándékkal mondtad, hogy zsidó vagyok. Különben sem szégyellem a származásomat. Én magyarnak tartom magamat, illetve mondhatnám, zsidó származású magyarnak, ha ismerném genetikai felépítésemet. Mert lehet, hogy genetikailag kevesebb bennem a szemita vér, mint Szálasi Ferencben. De meg kell vallanom, igenis bánt, ha valaki a jelenlétemben sértő megjegyzést tesz a zsidókra.

Ugyanannyira, mint az bántott, amikor Szlovákiában a fülem hallatára szidták a magyarokat. Mert én legalább annyira vagyok magyar, mint zsidó, sőt jobban.

Elhallgatott, majd mosolyogva folytatta:

– Dehogy haragszom, sőt örülök, hogy ilyen őszintén vitatkozunk. Már régebben el kellett volna beszélgetnünk. Persze, azért még nem értünk egyet. Nem szeretem, amikor azzal érvelnek, hogy az oroszok megmentettek. Az oroszok nem azért jöttek ide, hogy bárkit megmentsenek. Ugyanúgy megmenthettek volna például a franciák is, ha ők vonulnak be hozzánk.

– Jó, igazad van – ismerte be a másik. – Tényleg nem jó érv. A lényeg, a szocialista rendszer és nem az, ki kit mentett meg. Annak pedig én híve vagyok, azokkal a hibákkal együtt, amiket mindketten ismerünk és elítélünk.

– Én viszont nem! – jelentette ki határozottan Jóska. – Én kiábrándultam. Nem tudom elfogadni azt a rendszert, amely saját híveit gyilkolja le, és hazudik. Nem teljesen, de nagyon hasonló totális rendszer, mint a fasiszta. Ezért küzdeni fogok ellene, mint ahogy – saját káromra – eddig is tettem.

– Hogyan? Fegyverrel? – tört ki dühösen László. – Akkor te is gyilkosságokkal akarod megvédeni a saját elveidet, elgondolásaidat!

– Néha arra is szükség van. – válaszolta higgadtan Steiner. – De elismerem, magam sem vagyok híve a vérontásnak, főleg nem a felesleges vérontásnak.

– Na, végre egyetértünk valamiben – mondta megkönnyebbülve Váradi. – Mert sokan vannak, akik azt hiszik, ha látnak egy oroszot lőni kell rá.

– Nana, vigyázzunk, nem mi kezdtünk a lövöldözést. Gerőék behívták az oroszokat, hogy „rendet” csináljanak. a forradalmárok csak visszalóttek.

– Igen, de most fegyvernyugvás van – vetette ellen Váradi. – Ha most valaki az oroszokra, (bocsánat, szovjet katonákra) lő, azt provokációnak tekinthetik és hátráltathatja a mindannyiunk számára kívánatos kiegyezést.

– Igazad van, pontosítsunk – bólintott Steiner Jóska. – Abban egyetértünk, azt hiszem, hogy a jelenlegi hibákon változtatni kell. Szerintem, ha szükséges, harcok árán is meg kell védeni önálló döntéseink jogát, azaz szabadságunkat.

– Evvel nem teljesen értek egyet – rázta a fejét László. – Előbb meg kell határozni a határokat, azaz, melyek azok a kérdések, amelyekben nem engedünk. – A többi kérdésben, valamint a megoldás módjában tárgyalásokon kell dönten, nem hadakozással.

– Rendben van, elfogadom – egyezett bele Jóska. – Ahol lehet, kerülni kell a fegyveres összetűzéseket. Tisztában vagyok vele, hogy milyenek az erőviszonyok. Minket senki sem fog megvédeni, legfeljebb a nemzetközi közvélemény.

– Akkor mégis volt értelme, hogy idejöttem hozzád – mondta diadalmasan Váradi László. – Azért jöttem, segíts meggyőzni lakótársaidat, nehogy helyi háborút robbantsanak ki egy esetleg erre cirkáló szovjet csapattal. Számíthatok a segítségedre?

– Megígérhetem, hogy megpróbálom őket kissé lecsendesíteni – bólintott Steiner –, de ne számíts nagy sikerre. Ővelük nem tudok úgy vitatkozni, mint veled. Nem tekintenek egyenrangú félnek. Pétert csak az indulatai vezetik. Garamszegi Olivér nem antiszemita ugyan, de az ő szemében én a nemzet-gyilkosokkal rokonszenvező zsidó vagyok.

Kissé elgondolkozott, majd folytatta.

– Te talán nem hiszed, de ha bejössz végre és nem itt az ajtóban vitatkozunk, akkor elmagyarázom.

7. STEINER JÓSKA KÁLVÁRIÁJA (A KIÁBRÁNDULT)

Amikor Steiner Ferenc állást kapott és a Steiner család beköltözött Belák Géza házának földszinti, két és félszobás lakásába, azt gondolták, sok év után végre hozzájuk szegődött a szerencse.

Steiner Ferenc apjának, Steiner Bernátnak, Kassán jól menő szabó üzlete volt. Vendégei közül sokan a városi tisztviselők, és a város más értelmiségei közül kerültek ki. Miután a várost Csehszlovákiához csatolták, Steiner Bernát vendégeinek nagy része átköltözött Magyarországra. Az új, szlovák városvezetés már más szabót választott magának, részben azért is, mert Steiner nem rejtette véka alá véleményét az ország megcsonkításáról.

A régebben forgalmas, jó hírű üzlet látogatóinak száma megcsappant és Steinerék úgy döntöttek jobb lesz otthonukat feladni és átköltözni Magyarországra. Felvidékiek lévén a Kassához legközelebb eső nagyvárost, Miskolcot választották. Nagy reményekkel érkeztek a városba, de csakhamar csalódniuk kellett. A város tele volt az elszakított területekről átköltözöttekkel, akik öhozzájuk hasonlóan ott akartak a maguk számára egzisztenciát teremteni. Az egész városra rányomta bélyegét a pénztelenség, itt bizony nem sokan akartak ruhát csináltatni.

Egy-két évig eltartott, amíg valamennyire sikerült meghonosodniuk a városban és Steiner Bernát szabósága kezdett ismertté válni. Ezalatt Ferenc is kitanulta a szakmát, de mire bekapcsolódhatott volna az üzletbe, anyja halála után nem sokkal apja is meghalt. Az idős mester halála után a régi vevők nem ismerték és nem keresték fiatal utódját.

Steiner Ferenc, akit már semmi sem kötött a városhoz, elhatározta, hogy a fővárosba megy dolgozni. Az üzlet feladása után alig maradt pénze, fel sem merült benne, hogy önállósítsa magát Szerencsére hamar kapott állást egyik nagy ruhagyárban, ahol szorgalmával és rátermettségével rövidesen kivívta főnökei megbecsülését.

Az üzemben sok nő dolgozott és a fiatal, jóképű Ferenc hamarosan nagyon népszerű lett közöttük. Ő maga viszont Kassán egészen más környezetben élt és dolgozott, tehát könnyen jött zavarba, amikor valamelyik munkatársnője tréfás, de könnyen félreérthető célzásokkal közeledett hozzá, ezért került az ilyen helyzeteket. Lassan azonban megszokta a nagyszámú nő

munkaerőt foglalkoztató gyárak légkörét és hamarosan barátokat is szerzett.

Intelligenciája és megbízhatósága miatt főnökei csoportvezető munkával bízták meg. Ezáltal széles szakmai ismertséget szerzett, mivel sok esetben az ő feladata lett a kisebb megrendelők részletes igényeivel összefüggő megbeszélés.

Az a tény, hogy zsidó vallású, a gyári munkásokkal és általában az iparosokkal való kapcsolatában nem okozott zavart. A húszas, harmincas években feltámadó antiszemitizmus, amely főleg céltudatos szervezés eredménye volt, a munkások között nem tudott gyökeret verni. Több zsidó származású munkás is dolgozott a gyárban, sőt munkásnő is akadt. Ezek közé tartozott Klein Mária is, akivel időközben Steiner Ferenc közelebbi kapcsolatba került. Megismerkedésük nem volt összefüggésben származásukkal, egyikük sem tudta a másikról, hogy milyen származású, nem is volt ez beszédtema. Annál kevésbé, mert Mária szülei lányukkal együtt már régen kitérték.

Ferenc rövid ideig udvarolt Máriának, majd összeházasodtak, de előbb ő is kitért. Így, a kis Jóska már, katolikusként született. Ettől kezdve az asszony nem dolgozott, hanem gyerekeit nevelte. A család származását a következő években senki sem firtatta, egészen a harmincas évek végéig, amíg meg nem született az első, majd a második zsidótörvény. Először az úgynevezett „*numerus clausus*”, majd a „*numerus nullus*” amelyek előbb a számát korlátozták, majd nullára csökkentették az egyetemekre felvehető zsidók számát.

Eközben kitört a második világháború, amelybe hazánk is belesodródott. Ez egyébként, konjunktúrát, gazdasági fellendülést okozott. Egy sor üzem kapott katonai megrendeléseket, de ezekben az üzemekben a szerződés szerint kolátozták a zsidó alkalmazottakat, főként a zsidó (illetve a törvény szerint a zsidónak tekintendő) vezetők számát.

Ennek esett áldozatul Steiner Ferenc is, akit származása miatt elbocsájtottak. Szerencséjére találkozott egyik, hivatali munkája során szerzett ismerőseivel, Belák Géza kereskedővel, akinek

éppen szakképzett munkaerőre volt szüksége. Így jutott Ferenc álláshoz és Belák házában megüresedett lakáshoz a család.

Steiner Jóskát a felmerült gondok egy darabig csak annyiban érintették, amennyiben érzékelte szüleinek problémái. Állami gimnáziumba járt, jó tanuló volt, sok barátja volt és származása csak az utolsó évben lett hátrányos, amikor az osztályban is felütötte fejét az antiszemitizmus. Szerencsére tanárai iskolán belül ennek minden megnyilvánulását megakadályozták és a diákok nagy része is elzárkózott attól, hogy régebbi barátait most ellenségnek tekintse.

Az ország már javában benne volt a háborúban, amikor Jóska leérettségizett. Továbbtanulásról szó sem lehetett, de munkába állás sem merülhetett fel, mert azonnal behívták munkaszolgálatra. Akkoriban a háború már vége felé járt, minden értelmes ember, az állandó lelkesítő hazafias jelszavakat szajkózó propaganda ellenére tudta már, hogy a németek elveszítették a háborút.

A munkaszolgálatosok helyzetét azonban ez nem javította, mert a munkaszázadok azon tisztjei és altisztjei viselkedésén, akik a hozzájuk beosztottakkal eddig is emberségesen bántak, ez nem változtatott, a durva és kegyetlen „keretlegények” és parancsnokaik nagy része (sajnos ezek voltak többségben) azonban még ádázabb dühvel és kegyetlenséggel próbálta levezetni félelmét a következményektől. Egy hasznuk mégis volt a most behívottaknak: nem voltak kitéve a kegyetlen orosz télnek, amely nemcsak a munkaszolgálatosokat, hanem a sorkatonákat is megítélte annak idején a Voronyezs közelében folyó harcokban.

A debreceni tankcsata után a németek visszahúzódtak a Duna vonaláig. A magyar alakulatok szétszóródtak és ahol lehetett megadták magukat. A menekülésszerű visszavonulás során sok munkaszolgálatosnak sikerült leszakadnia a századától. Ez történt Steiner Jóskával és néhány társával is, akik egy alföldi falúban „dekkolva” bevárták a szovjet csapatokat.

Amilyen nagy örömmel adták meg magukat, olyan nagy csalódás volt számukra, hogy ugyanúgy bántak velük, mint a tényleges

katonákkal: Fogolytáborba kerültek, összezárva a többi magyar katonával, tiszttel, elfogott keretlegénnyel, német katonákkal és megdöbbenésükre egy kisebb teljes SS alakulattal.

A magyarországi fogolytáborok átmenő táborok voltak, ezekből rendszeresen tovább indítottak csoportokat az oroszországi, táborokba, illetve onnan tovább a Szovjetunió belső területeibe. A magyar munkaszolgálatosokat, azonban nem küldték tovább, hanem a Magyarországon levő táboroknak a háború befejezése utáni felosztásakor, az akkor még ott maradt magyar katonákkal együtt 1945 nyarán hazaengedték.

Jóska boldogan szállt társaival, valamint a tábor többi foglyával együtt a Budapest felé induló vonatra. Az út a délföldi város-tól Pestig nem volt hosszú, de így is három napig tartott. Végre leszállhattak a vonatról, (ezt részben szó szerint kell érteni, mert az utazás során, felhasználva a jó időt, a vagonok tetejéről szemléltek a tájat) és elindultak a még mindig romos városon keresztül, hogy megkeressék családjukat, szeretteiket.

A Sáfrány utca 18 elé érve Steiner József örömmel látta, hogy a ház teljesen ép, belövésnek nyoma sincs. Öröme azonban nem tartott soká. Bekopogott lakásuk ajtaján, de meglepetésére egy ismeretlen fiatalember nyitotta azt ki. Hirtelen arra gondolt, nem tévedett-e el, de a másik megelőzte.

– Kit tetszik keresni? – kérdezte.

– Steineréket – válaszolta Jóska. – Talán már nem laknak itt?

Lakatos Péter, akinek Belák a lakást, még tulajdonosként kiadta, hallott a Steiner család tragikus sorsáról. Egy darabig zavartan nézte a másik, vele egykorúnak látszó fiút, majd habozva megkérdezte:

– Talán rokonuk?

– Igen – felelte Steiner. – Miért kérdezi? Talán történt velük valami?

– Már nem laknak itt – tért ki a kérdés elől Lakatos. Ismét hallgatott egy darabig, majd folytatta. – Talán tessék a tulajdonosnál érdeklődni. Viszontlátásra – tette hozzá megkönnyebbülten és gyorsan becsukta az ajtót.

Steiner érezte, hogy nincs valami rendben. Sietve vette a lépcsőfokokat, felszaladt az emeletre. Szerencséjére Belákot otthon találta. Az, átesve az első meglepetésen, azonnal tudta, milyen megrázkódás lesz számára szülei elvesztése. Bevezette, helyet kínált és igyekezett kíméletesen ismertetni vele a történeteket.

Steiner Jóska szótlanul, rezzenéstelen arccal hallgatta végig Belák Géza beszámolóját, de az tudta, ez talán még rosszabb, mintha sírva fakadt, vagy zokogott volna.

– Nem akarlak hasztalanul vigasztalni fiam – fejezte be. – A lakást ugyan kiadtam, ennek az egyébként rendes tisztességes fiatalembernek, de ez a te lakásod, természetesen holnap felmondok neki. Addig is nálam alszol. Most pedig először mosakodj meg, egyél valamit és aludd ki magadat.

Steiner Jóska nem szólt semmit, csak hallgatagon nézett maga elé, majd hirtelen megkérdezte:

– Hogy került ide ez a fiú?

– Ez is egy szomorú történet – válaszolt Belák. – Egyszerű munkáscsalád, apja régi szociáldemokrata volt, részt vett a munkásmozgalomban, meghurcolták, mint jobboldali szocdemet. A folytonos piszkálódás annyira megviselte, hogy belebetegedett. Rövidesen meg is halt. Közben a régi házat, ahol lakott lebontották. Én még hosszú ideig nem adtam ki a lakást, de azután elkezdtek a nyakamra járni mindenféle ismeretlenek, mert lakáshiány van és félttem, hogy végül betesznek ide valakit. Egy ismerősöm tudta, hogy megfelelő lakót keresek és összehozott minket.

Jóska bólintott.

– Nem kell, hogy felmondjon neki, Géza bácsi – nézett házigazdájára. – Elférünk ott ketten is a két szobában.

Steiner Jóska, akit a munkaszolgálat kíméletlensége megédezt, viszonylag hamar túltette magát gyászán. Előbb Belák üzletében kezdett dolgozni, majd egyik államosított ruhagyárban vállalt munkát. Előbb munkásként gépen dolgozott, de egyúttal bekapcsolódott az ottani munkásmozgalomba és belépett

a kommunista pártba. Rövidesen felfigyeltek rá, és mivel érettségije is volt, tisztviselő lett.

A gyárban szemináriumot is vezetett és rövidesen a kerületi pártbizottság külső munkatársaként végezte pártmunkáját. A két munkáspárt egyesülése után egyik nap behívták a pártbizottságra és felszólították, iratkozzék be az egyetemre.

– Steiner elvtárs – mondta a kerületi titkár –, eddigi pártmunkájával meg vagyunk elégedve. De azt is észrevettük, a maga képességeire más helyen nagyobb szüksége van a pártnak. Sajnos a tanítók és még inkább a tanárok nagy része nem tudja a mai fiatalságot megfelelő szellemben nevelni. Újfajta hozzáállású, a kor szellemében, a szocializmus eszméjében felnövő ifjúságra van szükségünk.

Kissé zavarba jött, hogy is folytassa, majd a fiú felé fordulva egyenesen a szemébe nézve újra megszólalt.

– Nyilván már rájött, mire is kérjük... – (itt egy pillanatra zavartan, elhallgatott, majd folytatta) – illetve, mit is vár magától a párt. Jelentkezzen a bölcsészkar történelem tanári szakára. Készüljön fel a felvételi vizsgára. Tudjuk, hogy meg fog felelni, de biztosíthatom, mindenképpen fel fogják venni.

Steiner Jóskát nem lepte meg az ajánlat (ha ugyanezt az utasítás jellegű felszólítást ajánlatnak lehet nevezni), mivel maga is már egy ideje kacérkodott a gondolattal, hogy bejusson az egyetemre, amiről annak idején le kellett mondania.

– Köszönöm a bizalmat és kérésüket, azaz inkább kívánságukat természetesen teljesítem. Nem fognak bennem csalódní! De nincs szükségem a támogatásra, tudom, a felvételin meg fogok felelni.

Így is történt: Steiner Jóska a felvételin kiváló eredménnyel megfelelt és rövidesen beválasztották az évfolyam DISZ vezetőségébe, kitűnő tanulmányi eredményei és persze eredményes politikai munkája miatt.

Egyik nap behívták az egyetem pártbizottságára, és közölték vele, javasolták egyéves moszkvai tanulmányi ösztöndíjra.

Egy darabig habozott, de ez évvesztéséget jelentett volna, ezért inkább úgy döntött nem fogadja el.

A következő évek gyorsan teltek, lelkesen és sokat dolgozott, a párt politikájában sokáig vakon hitt. Vak hitét nem ingatták meg a koncepciók perek, amelyeket a párttagok nagy része is ellenérzéssel fogadott, (a Rajk per, a párton belüli folyamatos tisztogatás) és a többi gondolkodó értelmiségiből lett kommunista is ellenzett, (Persze csak gondolatban, mert még egymás közt sem merték egymásnak bevallani, hogy lelkesedésük töretlensége csorbát szenvedett)

És akkor jött a huszadik, majd a huszonkettedik kongresszus, amely megdöbbsentette ugyan, de még nem annyira, hogy párhuzamot vonjon a moszkvai és az itthoni események között, ám töretlen bizalma megingott. Bizalmát viszont növelte Nagy Imre általános lelkesedéssel fogadott beszéde és programja, mert felcsillanni látta a reményt, hogy íme, a párt felismerte a hibákat és ki fogja javítani.

Ezután azonban hidegzuhanyként érte a visszalépés a Nagy Imre programtól és újra előtérbe kerültek a Rákosi vezetése alatti módszerek. Persze ez nemcsak Jóska hitét ingatta meg. A párttagság jelentékeny, főleg fiatalokból és értelmiségiekből álló része, a felsőbb pártvezetés széthúzása miatti fellazulás következtében nyíltan kezdte bírálni a régebbi és a jelenlegi pártpolitikát.

Létrejöttek a Petőfi Körök, ahol széles, a jóindulatú reformkedeménnyezésektől a Szovjetuniótól való elszakadásig terjedő skálán bírálták a pártpolitikát és persze egymást. Ilyen viták és előadások természetesen az egyetemeken is elhangzottak. Egyik ilyen alkalomból került személyes nézeteltérésbe Steiner Jóska az egyetemi kar dékánjával, aminek következménye a pártból való kizárása és az egyetemről való várható eltávolítása lett.

– Szóval ez az én rövid élettörténetem – mondta Steiner Jóska. – Most itt vagyok két szék között. Illetve nem tudom, hol vagyok a bigott sztálinisták, vagy a lelkes forradalmárok között. Mindenesetre egy biztos – tette hozzá szomorú mosollyal –, nem

vagyok tanárjelölt Magyarországon. Mert akár ezek, akár azok győznek, engem kirúgnak az egyetemről.

– Nem eszik olyan forrón a kását – vigasztalta László, átérezve a másik kiábrándultságát és meglehetősen reménytelen helyzetét. – Én sem vagyok sokkal jobb helyzetben, bár egyelőre engem közvetlenül nem fenyeget a kirúgás veszélye. Ha megszületik egy kiegyezés, ha nem is olyan, mint Deák Ferenc és Ferenc Jóska között (ugye Jóska, milyen jól hangzik), valószínűleg ezek az ellentétek is elsimulnak.

– Én viszont döntöttem – folytatta rövid gondolkozás után, majd rávigyorgott a fontos bejelentésre izgatottan váró társára – visszamegyek a lakásomba, mert éhes vagyok.

8. KÉRETLEN HOZZÁSZÓLÓ

– Azt hiszem, sokkal előbbre jutottunk egymás megismerésében – szorította meg az ajtóban Váradi kezét Steiner Jóska mosolyogva.

– Én is azt hiszem – bólintott rá ugyancsak mosolyogva Váradi. – És azt hiszem, nagyjából megegyeztünk benne, mit kellene tennünk.

– Ahá, az urak, vagy mondjam inkább. az elvtársak már döntöttek arról, magyarok maradjanak-e, vagy inkább oroszok? – szólalt meg mögöttük egy borízú hang, amely ellentétben állt gazdájának pálinka szagú leheletével.

A hang gazdája nem más volt, mint Balog Béla, aki most tért haza a közeli kocsmából, ahol hasonszórú társaival megvitatták a helyzet várható alakulását és persze elsősorban saját esélyeiket.

– Látom, magának már sikerült döntenie, Balog elvtárs – mondta gúnyosan Steiner. – Vagy talán rosszul mondtam, Balog testvér? – folytatta utalva a volt házmester Beláktól hallott nyilas múltjára.

A visszavágás talált. Balog arca még egy árnyalattal vörösebb lett a dühtől, mint amilyenné a szesz tette. Hirtelenében nem is

jutott eszébe mivel vágjon vissza, de aztán diadalmasan Váradi felé fordult.

– Na, maguk aztán jól egymásra találtak! – vigyorgott. – Pedig nem igen illenek össze. Maga úri fiú, mondhatnám úri gyerek. Nem zavarja, hogy az egy proli gyerek és ráadásul zsidó is.

– És miért baj az, hogy zsidó? A zsidó az vallás – mondta boszszúsan Váradi. – Attól, hogy zsidó valaki, még magyar – különben nem is zsidó, katolikus, mint én, és a szülei is kitérték.

– A zsidó nemcsak vallás, hanem faj is – vitatkozott Balog. – Akkor pedig nem magyar, hanem zsidó.

– Akkor maga sem magyar, Bauer úr! – vágott közbe nevetve Steiner. – Beláktól tudom, hogy Bauerról Balogra magyarosított, tehát német, nem magyar.

– Nem mindegy az, hogy zsidó vagy sváb! – dühöngött amaz. – A zsidók csinálták a kommunizmust is, mint mindent, ami a magyaroknak ártott.

– Például ők, illetve egy zsidó festette a híres képet, a „Magyarok bejövetelét” – kapcsolódott a vitába Váradi.

– Nem igaz – tiltakozott Balog. – Azt Munkácsy Mihály festette!

– Munkácsy Mihály, azaz Lieb Miska, munkácsi asztalos inas – világosította fel nevetve Váradi.

– Mindegy, zsidó az zsidó, – zárta le a vitát a maga módján Balog. – Majd meglátja, mit csinálunk a zsidókkal, ha győz a forradalmunk!

– Bár ezt nem hiszem, de maga csak tudja, hiszen negyvennégyben maga jelentgetett fel minket is, meg más zsidókat, mint házmester – bólintott Steiner. – És mi az, hogy forradalmunk? Ez a forradalom a mienk is, Balog, vagy ha tetszik Bauer elvtárs. Ha jól tudom, házmesterként az ávósoknak is jelentett.

– Ahá, szóval most már forradalmárok – mondta diadalmasan a volt házmester. – Pedig nagyon jól tudom, maga Steiner milyen nagy kommunista volt, és magáról is sokat tudok fiatalember – fordult Váradihoz. – És mi lesz magukkal, hiszen a forradalmat tulajdonképpen már leverték az oroszok?

– Ugyanaz, mint magával – nevetett Váradi. – Megvizsgálják és megtorolják, amit csinált a forradalom alatt. Például puskával a vállán járt a házak között kommunistákat keresve.

Ez volt az a pillanat, mikor Balog elhallgatott és hirtelen aggodalmasan bámult maga elé. Egy darabig hallgatott.

– Hát igaz, ami igaz – bólintott, – mind a hárman benne voltunk nyakig Rákosi elvtárs idején, és amikor megfordult a kocka igyekeztünk minél gyorsabban átállni a másik oldalra. Végül is az embernek igyekeznie kell, hogy minél jobban kiszolgálja a hatalmat, a saját biztonsága miatt és persze jól felfogott érdekében.

– Hát mi azért nem siettünk olyan lelkesen és hevesen, mint maga – gúnyolódott Steiner. – De tény, ha leverik a forradalmat, azok, akiket a forradalmárok vétkesnek találnak a rendszer bűneiben, például az ávósok, meg fogják majd torolni a rajtuk esett sérelmeket és túlkapásokat.

– Ha az oroszok beavatkoznak, mit gondol, ki fog győzni? – vette át a szót ismét Váradi. – A néhány száz harcoló magyar forradalmár, vagy a világ legerősebbnek mondott hadserege?

– Szóval, mindenképpen bajban vagyunk? – kérdezte idegesen Balog. – Mit tehetünk?

– Csak reménykedhetünk, hogy nemzetközi nyomásra talán valami megegyezés jön létre. Pillanatnyilag ideiglenes fegyvernyugvás van, célszerű az oroszokat nem provokálni – mondta Steiner.

– Félek tőle, hogy valaki valamilyen örültséget akar csinálni, például a maga lakótársai – mondta idegesen Balog. – Csak ne találkozzanak oroszokkal, mert még mi is belekeveredhetünk.

– Végre valami, amiben magával egyetérthetek – bólintott Steiner Jóska. – Bár nagyon utálom magát, de ebben a kérdésben hajlandó vagyok összefogni magával. Valahogyan vissza kell őket tartani. Jó lenne, ha maga is figyelne rájuk,

– Nem akarok mások dolgába beleavatkozni – utasította vissza az. – Én már tevékenyen kiszolgáltam az eddigi valamennyi politikai rendszert. Voltam az urak házmestere Horthyék alatt,

nem tagadom, mert úgyis tudják, jelentettem, ha valaki hallgatta az angol rádiót, benne voltam a nyilas pártban, beléptem az MKP-be és jelentetést írtam az ávósoknak, legutóbb pedig csatlakoztam a forradalomhoz, de eddig még mindig megúsztam valahogy. Most is meg fogom.

– Nem is igen vártam mást magától – bólogatott Steiner Jóska –, de ne nyugtalankodjon, megleszünk valahogy maga nélkül is. Majd mi figyelünk maga helyett.

– Még szerencse, hogy ebben a békés kis utcában nem járnak orosz tankok, mert ezek még képesek volnának őket megtámadni – zárta le a vitát Váradi. – De oszoljunk már, látom magát is hiányolja a felesége – mutatott az ajtajukon kilépő Császár Margitra. – Csókolom Margitka.

9. BALOG BÉLA HELYEZKEDNI PRÓBÁL (A KÖPÖNYEGFORGATÓ)

Balog Béla még az első világháború után Brauer Bélaként jött világra, de apja két évvel később a magyarítási hullám hatására nevüket Balogra változtatta. Apja cipész volt a susztereknek abból a fajtájából, akiknek a cipőtalpak javítására váróktól módjuk volt minden pletykát összeszedni, és a cipő javítások közbeni magányos órákban a hallott eseményeket és politikai híreket összerakva saját filozófiát kialakítani és valamelyik politikai párt álláspontjához csatlakozva azt támogatni. (A második világháború alatt a budapesti cipészek csaknem kilencven százaléka vagy nyilasnak, vagy kommunistának vallotta magát.)

Béla apja természetesen szintén politizált és amikor a monarchia széthullása után kitört a forradalom, majd létrejött a Tanácsköztársaság, lelkesen belevetette magát az országos politikába és beállt „vöröskatonának”, hogy védje az országot a cseh és román megszállóktól.

Mint ismeretes, a cseheket visszaverték, de a román front összeomlott, a románok megszállták Budapestet, és noha az

antant visszaparancsolta őket és bevonult Horthy nemzeti hadserege, a volt vöröskatonákat (bár ők az országot védték) nem igazán kedvelték. Meghurcolták, az iparendélyét valamilyen indokkal visszavonták, a barátai cserbenhagyták. Belebetegedett és hamarosan meghalt, pedig alig múlt negyven éves. Rövid idővel később felesége is utána ment.

Két gyerek maradt utánuk Béla és Matild. Még nem voltak tíz évesek, tehát árvaházba kerültek, ahonnan a tizennégy éves korukat betöltve kikerültek az életbe. Matild cselédsorba került, végül megismerkedett egy faluról felkerült iparos segéddel, akihez aztán férjhez ment.

Béla asztalos inas lett, de nem szeretett dolgozni, így a mester kitette a szűrét. Lustasága ezúttal kifizetőnek bizonyult: Miután ugyanis minden szabadidejét hasonszórú barátaival való lófrálással töltötte széleskörű utcai ismeretségeinek köszönhetően egy bérház úgynevezett „vice házmestere” lett. Az állás nem volt túlfizetett, de így ingyen jutott egy kis egyszobás lakás birtokába. Egyúttal lehetőséget nyújtott különféle eseti megbízások elvégzésére is, amelyekből egészen jól megélt. Azt, hogy üzletelése során hány, főleg tájékozatlan, vidékről felkerült embert csapott be, nem vette lelkére.

Ami magánéletét illeti, főleg lecsúszott cselédlányokkal, valamint utcalányokkal keresett kapcsolatokat (az utóbbiakkal lehetőleg anyagi ellenszolgáltatás nélkül). Egy átzüllött éjszaka után, félig ittasan egy ilyen utcalánnyal elmentek az anyakönyvvezetőhöz és házasságot kötöttek. Így lett Balog Béla nős és egyúttal félig meddig elvált, mert a lány két hét után egyszerre csak eltűnt. Béla nem is kereste, mert addigra egy másik ilyen lánnyal állt össze.

Ez az életmód addig tartott, amíg egy szombat délután a ligetben megismerkedett egy vidékről jött fiatal falusi lánnyal, Császár Margittal, aki egy úriházban szobalányként szolgált, és akibe, hogy hogy-nem, beleszeretett. El akarta venni feleségül, de helyzete ezt nem tette lehetővé, és összeköltözniük is csak akkor

sikerült, amikor a főnöke, a házmester beajánlotta a Páfrány utcai házba, ahol meghalt az idős házmester.

Akkoriban nehéz volt megbízható házmestert találni és a házmester a saját unokaöccsét akarta maga mellé venni vicének, egyúttal megszabadulni Balogtól, akitől gyanús ismeretköre miatt kissé tartott. Így kerültek Balogék, már, mint „házaspár” (az igazságot gondosan titkolták) a Sáfrány utca 18.-ba. Ott Balog az első két évben, talán a jóindulatú, becsületes Margit hatására, tisztességesen viselte magát. Gazdái is megszerették, és amikor idős koruk miatt eladták a házat, kikötötték, hogy Balogék továbbra is ott maradjanak házmesterként.

Így lett Balog Béla házmester Belák Géza házában. Eleinte itt is megbecsülte magát, szorgalmas, segítőkész és tisztelettudó volt úgy, hogy Belák meg is kedvelte. Felesége takarította Belák lakását és ő a nőt is nagyon megszerette őszinte, becsületes egyszerűsége miatt.

Ez az idilli kapcsolat azonban alig másfél év után rohamosan romlott, mert Balog közben újra összejött régi „barátaival,” és újra rákapott a szélhámoskodásra. Belák meglepve hallotta ismerőseitől, hogy házmestere ezt is azt is becsapta, megkárosította. Később idegenek is felkeresték panaszaiikkal.

Balog tevékenysége nem érintette Belákot, a házmester gondosan került minden olyan akciót, aminek során gazdájával szembekerült volna, így csak figyelmeztette házmesterét, de az ügyesen kimagyarázkodott. Csak jóval később jött rá, hogy igazában gyakorlatilag bűnöző, még ha kistílú is. Ekkor azonban, noha szeretett volna tőle megszabadulni, nem mert neki felmondani, és miután a házmester is óvakodott gazdájának ártani, kénytelen volt elnézni, illetve inkább tudomásul nem venni annak gyanús ügyeit.

Balog ugyanis időközben belépett a nyilaskeresztes pártba és attól tartott, ha felmond neki, párttársai segítségével elégtételt vehet magának. Emellett ekkor már a politikai helyzet miatt a rendőrség is szükségesnek látta a házmestereket információk szerzésére, azaz besúgóként felhasználni.

Balog ilyen tevékenysége hasznosnak bizonyult, és valószínűleg ennek, valamint különféle szélsőséges szervezetekkel való kapcsolatának révén sikerült megúsznia, hogy behívják katonának. Buzgón végezte a besúgói munkát és nem tudni, feljelentéseinek révén hány ember és család került szorult helyzetbe, esetleg került a tönk szélére.

Buzgósága azonban a háború vége felé lanyhulni kezdett, Balog ugyanis csaló és szélhámos lévén könnyen meg tudta különböztetni az igazat a hazugságtól és hamar rájött, hogy a német propaganda gépezet hazudik. Nem egy családot jelentett fel azért, mert az angol rádiót hallgatták, néhanapján ő is kedvet kapott rá, és rájött, a londoni rádió hírei megbízhatóak és igazak.

Ettől kezdve ő is rendszeresen hallgatta a londoni adást. Okos ember lévén viszont ennek folytán gyorsan rájött, ezt a háborút elvesztettük és itt az ideje átállni a másik oldalra. Ettől kezdve több feljelentést nem tett, sőt, ha rájött, valaki tiltott rádióadást hallgat, figyelmeztette az illetőt annak veszélyére, amiért azután az illető hálás volt neki.

A nyilas pártból ugyan nem lépett ki, de távolmaradt a gyűlésektől és nem vállalt el feladatokat. Az október tizenötödiki nyilas hatalom átvétel után még inkább visszahúzódott és gondosan távol tartotta magát a zsidók elleni tettelegességek minden fajtájától.

Elkezdett egyúttal kommunista kapcsolatokat keresni, amihez kedvező helyzetet teremtettek az apja révén szerzett cipész ismeretségek. Felkereste az apjától hallottak alapján ismert szociáldemokrata, illetve kommunista szervezeteket és apjára hivatkozva magát is közéjük tartozónak mutatta be. a londoniról áttért a moszkvai rádió hallgatására és egy, valakitől szerzett, nyelvkönyvből elkezdett oroszul tanulni.

Mindezekről felesége, Margit, mit sem tudott és nem is értette volna meg. Férje, már házasságuk kezdete óta gondosan távol tartotta „üzleti ügyeitől”, amit a jóindulatú, naiv asszonyka nem is hiányolt.

Ilyen előkészítés után nem volt meglepő, hogy amikor a szovjet csapatok elfoglalták Pestet, azonnal jelentkezett a legközelebbi parancsnokságon, ahol a frissen szerzett gyenge, de valamennyire használható orosz tudása segítségével, kommunista németgyűlölőnek mutatta be magát és felajánlotta szolgálatait. Az oroszok kapva kaptak az alkalmon, hogy megbízható, oroszul „tudó” emberre találtak és Balog két héten belül már együtt járőrözött a rendfenntartó szovjet katonákkal.

Egy idő után természetesen fény derült egyes, a bemutatkozástól szöges ellentétben álló ügyeire, de addigra már új széles ismeretségre tett szert, és az akkori zavaros időkben nem nagyon tudtak és mertek neki ártani. Természetesen az elsők között lépett be a Magyar Kommunista Pártba, és attól kezdve tevékeny részt vett és jelentős érdemeket szerzett a volt fasiszták és nyilasok felkutatásában, amiben ugyancsak nagy segítséget nyújtottak „régábbi kapcsolatai”.

Továbbra is házmesterként a Sáfrány utcában dolgozott, (házmesterként és persze később is rendszeresen jelentett az ÁVO-nak) amíg a házat, mivel több, mint hat szobája volt, államosították. Ekkor természetesen megszűnt a házmesterség, a kétszobás lakást pedig állami lakásként kapták meg. Balog szeretne volna kezét a földszintem levő két szobára is rátenni, de azt Belák már előbb kiadta és így a benne lakó két fiatalember társbérlete lett.

A „fordulat éve” után végül a kommunista párt, összeolvadva a szociáldemokrata párttal, mint Magyar Dolgozók Pártja teljesen átvette a hatalmat. Balogról ugyan kiderült a múltja, de mint „félrevezetett kisnyilast” nem zárták ki, sőt egy kisebb textilüzem személyzeti osztályára került. Ugyanott dolgozott, mint szövőnő Császár Margit is, akit, mint szegényparaszti származását hamarosan szintén felvették a pártba.

A nagypolitikában végbement változások nem érintették a Balog család életét, amíg a szovjet pártkongresszusok hatása „be nem gyűrűzött” a magyar közéletbe is. A Petőfi Körökben, és egyéb fórumokon a viták elsősorban értelmiségiek

között folytak, de az innen kikerülő bírálatok egyre inkább megjelentek a közéletben is. Ez pedig Balog Bélát nem hagyta hidegen, mert megérezte, itt változások lesznek, amelyekből, ha jól helyezkedik, hasznot lehet húzni.

Csakhogy nagy gondja volt: vajon az elégedetlenkedő forradalmárok elérik-e követeléseiket és a Szovjetunió, a nemzetközi közvélemény hatására hozzájárul-e, hogy Magyarország kiváljon a szocialista tömbből, vagy akár fegyveres beavatkozással vissza fogja-e állítani a régi helyzetet? Hogy biztosítsa magát, mindenesetre felkereste azokat a csoportokat, amelyek a változásokat sürgették és igyekezett minél több ismeretséget szerezni. Ugyanakkor látogatást tett ávós ismerőseinél is, akikkel megvitatta a helyzetet, persze az ő szemszögükből.

Október huszonharmadika drámai eseményei után abbahagyva a kapcsolatok bővítését várakozó álláspontra helyezkedett és csak a hasonlóan elvtelen kocsmai ismerőseivel vitatta meg a helyzetet. Most is egy ilyen „tárgyalásról” hazaérkezve szólt bele a két fiatalember beszélgetésébe vitát provokálva, amelyet végül Váradi zárt le:

- De oszoljunk már, látom magát is hiányolja a felesége – mutatott az ajtajukon kilépő Császár Margitra. – Csókolom Margitka.
- Nem a feleségem – javította ki Balog Béla. – Még csak az kéne! Nem a feleségem, csak az élettársam.
- Végre valami, amit nem hallottam magáról.
- Van még pár dolog, amit nem tud rólam, és nem is fog megtudni – vigyorgott Balog. – Na, gyere Margit, menjünk csak vissza, beszédem van veled.

10. A „HÁZASPÁR” VESZEKEDIK

- Miért kellett elmondanod, hogy nem vagyunk megesküdvé? – támadt rá Balogra Margit, ahogy becsukta maga mögött az ajtót.
- Megszégyenítettél ezek előtt a kedves, udvarias fiúk előtt!

– Ezek kedves fiúk? – kérdezte gúnyos dühvel Balog. – Hallottad volna csak, miket vágtak az előbb a fejemhez.

– Hallottam, hogy vitatkoztatok, vagy inkább veszekedtetek, mert az ajtó nyitva volt, de a felét sem értettem. De azt hallottam, azt állították, hogy te zsidókat jelentettél fel, például azokat a szegény Steineréket. Ugye nem igaz? Vagy tényleg igaz volna? Most, ha visszagondolok, néha nagyon furcsán viselkedtél, mindig azt mondtad, be kell menned a rendőrségre.

– Persze, hogy bejártam, házmester voltam, a rendőrök mindenkiről engem kérdeztek – védekezett zavartan Balog. – Különben az a te kedves Steiner Jóskád egy zsidó. És ha tudni akarod – tette hozzá feldühödve –, utálok a zsidókat, de Steineréket nem miattam nyírták ki, bár nem sajnálom őket. A zsidóknak van a kezükben minden pénz. Bár kinyírták volna az összeszt!

– Nem értelek, Béla – mondta döbbenten Margit. – Mi bajod a zsidókkal? Sok nagyon rendes ember van közöttük, például ez a Jóska is. És hogy mondhatsz olyat, hogy bár megölték volna valamennyit. Azok is emberek.

– A zsidók megérdemelték, hogy kiirtsák őket – dühöngött Béla, aki egyre jobban belelovalta magát a dühbe. – Azok csinálták a kommunizmust is. Mind kommunista!

– De hiszen te is kommunista vagy, meg én is. Mind a ketten beléptünk a pártba. Akkor minket is ki kell irtani? – nézett az asszony diadalmasan Balogra.

– Buta vagy és az is maradsz – torkolta le az asszonyt bosszúsán Balog. – Nem azért léptünk be a pártba, mert kommunisták vagyunk. Legalább is én nem – tette hozzá vigyorogva. – Hogy te miért léptél be, nem tudom, én azért, mert ha nem lépek be, biztosan elkapnak, mert a nyilas párt tagja voltam.

– Hiszen te nem voltál igazán nyilas, azt mondták megtévesztettek.

– Egy lóf... tévesztettek meg – mondta most már hangosan nevetve a férfi. – De tény, nem voltam igazán nyilas sem, ahogy kommunista sem.

– Ezt még eddig sohasem mondtad – mondta Margit majdnem sírva. – Hát nem éppen te magyaráztad nekem, hogy a kommunizmus hozza meg nekünk az igazi szabadságot. Miattad léptem be a pártba, akkor miért kellett nekem hazudnod?

– Azért, mert ha mindent elmondtam volna neked magamról, te kifecsegted volna. Akkor szükséges volt, hogy kommunistának higgyenek, most meg hogy forradalmárnak. illetve most nem igazán tudom, jó-e forradalmárnak lenni.

– Hogy te milyen aljas ember vagy Béla! – mondta az asszony miközben megeredtek a könnyei. – Nem hittem volna. Hogy is szerethettem beléd? Mindent úgy csináltam, ahogy mondtad, elnéztem neked, a durvaságaidat, részegeskedéseidet, nőügyeidet, mert, noha már nem szerettelek, de tiszteltelek, felnéztem rád.

– Persze, hogy felnéztél rám, az eszemet tisztelted – vágta oda gúnyosan Balog. – Mindent nekem köszönhetsz. Hol lennél most nélkülem? Talán az utcán árulnád magad, ha nem léptetlek be a pártba. Ma pedig kiváló munkás vagy a textilgyárban. Ezért kellett nekem és neked kommunistának lennünk.

– Én nem azért vagyok kiváló munkás, mert párttag lettem, hanem, mert szorgalmasan dolgozom. És én most is kommunista vagyok, akárki akármit mond – vágta fel dacosan a fejét Margit, miközben törölgette a könnyeit.

– Nem érted? Ennek már vége, már nem vagyunk kommunisták, most forradalom van, és nehéz napok várnak a kommunistákra. Most forradalmárok vagyunk.

– Én nem vagyok forradalmár és te sem, mert te egy senki vagy, és nemhogy nem tisztellek, hanem megvetlek – kiáltotta zokogva Margit.

Balog nem volt hozzászokva, hogy az asszony sértegesse. Elöntötte a düh és felemelte a kezét, hogy arcon üsse a nőt, de az sikoltozva kiszaladt az udvarra, egyenesen Garamszegi Olivér karjai közé.

– Meg akart ütni ez a gazember – ölelte át zokogva a férfit. – Engem, Császár Margitot, férfi még egyszer nem üt meg!

11. CSÁSZÁR MARGIT „HÁZASSÁGA” (A KISZOLGÁLTATOTT)

Császár János Tiszakemenesi, földnélküli szegény parasztember harminckét éves volt, amikor negyedik gyereke, Margit világra jött. Mégis egyetlen gyerekként nevelkedett fel, mert három bátyja közül kettő még kisgyermekként meghalt, a harmadik (illetve születésük sorrendjében második), halva született. A szülők a tragédiák után, már lemondtak arról, hogy gyereket nevelhessenek, amikor János felesége Mariska újra teherbe esett és kilenc hónap múlva, egészséges leánygyermeknek adott életet.

Császárék, nevükkel ellentétben nagy szegénységben éltek, földjük nem lévén Császár béresként dolgozott, amivel az ezerkiilencszáz– harmincas években csak alighogy lehetett megélni. A kislánynak mégis boldog gyerekkora volt, mert sok más szegényparaszttal ellentétben, (okulva apja iszákosságán), az ő apja nem ivott. Így szegénységük ellenére harmonikus családi életet éltek.

A faluban nem volt iskola, így a kislánynak hatéves korától kezdve a mintegy két kilométerre lévő falu iskolájába kellett eljárnia. Ez ilyen kis, törékeny gyerekeknek kemény próbatétel volt, de egyúttal annyira meg is edzette, hogy később az étlettől kapott, nem kevés megpróbáltatást viszonylag könnyen tudta átvészelni.

Margit szorgalmas, értelmes gyerek volt, de hiába figyelt fel rá a tanító, az akkori körülmények között nem volt lehetősége tovább tanulni, annál kevésbé, mert keresetére már serdülő korában szüksége volt a családnak. Így már tizennégy évesen elszegődött a közeli földbirtokra amolyan mindenkes félének.

Sajnos bekövetkezett, amitől félni lehetett: Margit jól fejlett csinos parasztlány volt tizennégy éves korában és sok fiúnak, fiatalembernek, sőt idősebb férfiaknak akadt meg a szeme rajta. Senki sem volt, aki megvédje, szüleinek, akik egyébként is nem voltak elérhető közelségben, nem akart panaszkodni, Volt azoknak anélkülis elég baja. Így állandó harcot kellett vívnia a férfinéppel

szüzessége védelmében. Ez az állapot mindaddig tartott, amíg magának, a gróf úr tisztartójának nem tetszett meg.

A dolog úgy történt, hogy a kastély hátsó, cselédségi részében teregette az uraságok ágylepedőit, amikor két ottani szolgálégény odament hozzá, fogdosni kezdte, majd az egyik megragadta és le akarta teperni. Kétségbeesetten küzdött és egy jól irányzott rúgással sikerült magát kiszabadítania.

Alig, hogy ez sikerült neki a másik esett neki. Ezt is sikerült ellöknie magától és futásnak eredt, de a második fiú, akihez a közben magához tért, az első is csatlakozott, nyomába eredt. A kislány sírva menekült előlük, egyenesen az éppen arra járó tisztartó karjaiba. A nagyhatalmú tisztartó úr láttán a második legény elfutott, de az első, aki úgy érezte, megdolgozott a jussáért, nem akart lemondani zsákmányáról és nekiugrott az előtte álló férfinak, akinek nyakában még akkor is ott csimpaszkodott a zokogó kislány.

Meg is járta heveségét, mert beleszaladt az amúgy is hatalmas pofonba, amit a férfitől kapott, akiben akkor ismerte fel gazdája első emberét. Felugrott és ő is el akart szaladni, de addigra odaért a tisztartót kísérő két béres is, akik elkapták.

– Vigyétek ezt a fickót és verjétek rá huszonötöt. de ne kíméljétek! Azután pedig dobjátok ki, többet meg ne lássam a birtokon. Te pedig – fordult a még mindig a nyakában lógó lányhoz –, hagyd abba a pityergést, senki sem bánthat már téged, majd én vigyázok rád.

Így is történt. A tisztartó valóban gondjaiba is vette és valóban jó dolga volt ezután. A kislány pedig hálás volt neki annyira, hogy nemsokára észrevehető volt rajta, hogy gömbölyödik a hasa.

Akkor azután a tisztartó úr gyorsan visszaküldte az apjához, mielőtt a tisztartóné asszony tudomást szerezne a dologról. Apja, amikor megtudta mi történt, először panaszt akart tenni, de szerencsére feleségének sikerült lebeszélni a panasztételről, amiről egyébként azt sem tudta kinek tegye.

A kis Margit csendben megszülte a kisfiút, aki sajnos (vagy talán mindenki szerencséjére) halva született, aztán rövid úton

felküldték Budapestre, anyja nagynénjéhez, aki ott szolgált, hogy vegye gondjaiba.

A nagynéni már több mint tíz éve szolgált egy belvárosi házban. Gazdája, az ötszobás lakásában lakó nagypolgári család feje (mellékesen a ház tulajdonosa), de főleg annak felesége, tisztellettudása, ügyessége, szorgalma miatt nagyon meg volt vele elégedve, annyira, hogy a teljes háztartás vezetését rábízta.

A talpraesett nagynéni ezáltal, és a tíz év alatt szerzett összeköttetései révén, könnyen talált unokahúgának szobalányi állást egyik vagyonos kereskedőcsaládnál. Kellemes külseje, naiv jóindulata és kedvessége miatt, annak ellenére, hogy újonc volt a pesti cselédek között, azok rövid idő alatt befogadták maguk közé.

A pesti cselédek egész héten szinte ki sem mozdulhattak a lakásból (amelyben lakhelyük, a cselédszoba is volt), de a szombat délután, leginkább három órától tízig, az övék volt. Ilyenkor általában kisebb csoportokba verődve indultak a peremkerületek felé, szórakozást, ismeretségeket és kalandokat keresni. A hosszabb ideje Budapesten szolgáló lányok már ismerték minden csínját-bínját a szombat esti szórakozásnak és a kiruccanásokra a fiatal újoncot is magukkal vitték.

Margit, akit odahaza vallásos, templomjáró anyja szigorú erkölcsi nevelésben részesített, és aki annak ellenére, hogy már szült is, gyerekesen naiv és tapasztalatlan volt, mély megdöbbenéssel figyelte a cselédlányok rafinált párkereső akcióit.

A lányok egyike Teréz elhatozta, gondjába veszi és kitanítja a kislányt, de minden igyekezete dacára az továbbra is tartózkodó és visszahúzódó maradt. De éppen ez a tartózkodó magatartás keltette fel a prostituáltakkal és szerelemre éhes cselédlányokkal folytatott szeretkezésekbe belefáradt Balog Béla figyelmét és felhagyva eddigi életmódjával, komolyan kezdett foglalkozni az otthoni történetek ellenére még mindig szinte szűzies gondolkodású gyereklánnyal, akit Teréz mutatott be neki. Valószínűleg elvette volna feleségül is, mert beleszeretett, de nem tehette, mert már nő volt.

A kislánynak is tetszett a nála idősebb férfi, aki, ha akart, nagyon kedves és figyelmes tudott lenni. Mellette biztonságban érezte magát, bízott benne és elhitte neki, hogy azonnal elveszi feleségül, amint sikerül elválnia. Ezt nyugodtan ígérhette, mert annak az utcalánynak, akit egy éjszakai mulatozás után részegen feleségül vett, és aki napokon belül otthagytá, azóta sem tudott nyomára jutni.

Mindenesetre mindenkinek azt mondta, hogy elveszi Margitot, aki ezután kilépett munkahelyéről és összeköltözött a férjével, akinek akkorra sikerült házimesteri állást szereznie. Már, mint házaspár költöztek be a Páfrány utcai házmasterlakásba.

Margit eleinte férjének segített. Kihordta a szemetet, seperte az udvart és emellett a tulajdonosnál is segédkezett a háztatásban. Az idős házaspár nagyon megkedvelte az új házmasteréket, különösen a kedves, barátságos és szolgálatkész fiatalasszonyt. Így miután eladták a házat Belák Gézának, kikötötték, hogy az továbbra is alkalmazza a házmaster „házaspárt”.

Balog akkoriban már újra felvette a kapcsolatot gyanús barátaival és tevékenységével nem elhanyagolható mellékjövedelmet szerzett. Úgy döntött, jobb, hanem avatja be az asszonyt az ügyeibe, így szerzett neki állást a közeli textilgyárban. Az eleinte vonakodott az ismeretlen új feladattól, de rövidesen a gyárban is otthonosan kezdte érezni magát, és munkatársait is megszerették.

Margit gyári munkája miatt semmit sem tudott férje tevékenységéről, amit biztosan elítélt volna. A férfi ugyanis nemcsak házimesteri posztjából kifolyólag adott le rendszeresen jelentéseket a rendőrségnek, hanem egyeseket maga is feljelentett, másokat meg is zsarolt. Arról tudott, hogy a nyilas párt tagja volt, de nem törődött vele, mert fogalma sem volt róla, mit jelent az.

A háborút szerencsésen átvészelték és Balognak sem lett kellemetlensége abból, hogy nyilas volt, mert idejében belépett a kommunista pártba. A házat államosították, a házmasterség megszűnt Balog pedig, mint megbízható párttag, a textilüzem személyzeti osztályára került.

Addigra azonban házasságuk megromlott, a férfi ivott és több nőügye is volt, amihez kihasználta állásából származó előnyeit. Margitot bántotta ugyan, de elnézte neki, mert szerette és főleg, mert tisztelte találékony ravaszságáért.

A forradalmi helyzet és az októberi események Balogot nagyon idegesítették és ez a házasságban is megnyilvánult. Rendszeresen eljárt kocsmázni. A veszekedések mindennaposakká váltak, amelyek vége gyakran az lett, hogy részegen hazatérve durván nekiesett az asszonynak, szidalmazta és néha kezet is emelt rá, amit azelőtt nem tett.

Így történt ez azon a napon is, amikor Balog ivócimboráival megbeszélve a politikai helyzetet, a kocsmából félig ittasan hazatért és beleszólt Steiner Jóska és Váradi László beszélgetésébe.

Margit, Balog hangját meghalva kiment elébe. A férfi ittasan megsértette a nőt, akivel visszamenve lakásukba annyira összevesztek, hogy Balog kezet akart emelni az asszonyra, aki kiszaladt az udvarra, az éppen hazaérkező Garamszegi Olivér karjaiba.

12. ÚRIEMBEREK ÉS HAZAFIAK

– Micsoda! Maga meg akarta ütni ezt a szegény asszonyt? – kiáltott rá Garamszegi Balog Bélára, aki az asszony után sietve éppen kilépett lakásuk ajtaján. – Milyen úri... – hirtelen elhallgatott, azután elkezdett nevetni. – Hogy én milyen ostoba vagyok! Azt akartam kérdezni magától, milyen úriember maga, hogy megüt egy hölgyet?

– Nem értem – kezdte zavartan Balog –, mi van ebben nevetséges?

– Hát ez az! – mondta Garamszegi Olivér, miközben megpróbálta gyengéden lefejtetni Császár Margit karjait, tovább nevetve. – Magamon nevetek, hogyan lehetek olyan ostoba, hogy magát úriembernek nevezzem?

– Vagyok olyan úriember, mint maga –, mordult sértődötten Balog a fiatalemberre. – Ha jól tudom, maga villanyszerelő

egy gyárban, én viszont a személyzeti osztály helyettes vezetője vagyok. Akkor ki itt az úriember? – folytatta, körülmutatva az udvaron, ahol nem messze tőle Váradi és Steiner állt, egymással beszélgetve.

– Egy biztos, maga nem az! – folytatta a kioktatást emelt hangon Garamszegi. – Azt hiszi talán, ha valaki magasabb beosztásban van, már úriember? Maga egy közönséges házmester, aki a mindenkori hatalmon levőknek kinyalta a.....Na, már majdnem én is lesüllyedtem a maga szintjére.

Itt elakadt, és egy pillanatra elhallgatott.

– Ja, igen, azt akartam mondani, hogy maga egy közönséges házmester, aki csak azért lehet személyzetis, mert a magafajta, hasonszőrű piszkos kommunisták megbíztak magában. Hogy ki itt úriember? Ha van itt valaki, talán az a Váradi László ott, és esetleg Steiner. És persze Belák Géza,

– Micsoda, ezek úriemberek? – hördült fel Balog. – Ezek nagyobb komcsik, mint én valaha voltam. És emellett ez a Stdeiner Jóska zsidó. Ezek az igazi kommunisták, ezek hisznek, legalább is hittek benne. Én nem nagyon hittem, nekem muszáj volt, mert nyilas voltam.

– És azt hiszi, ettől még úriember lenne? – nevetett Olivér.

– Hát nem érti? Én a maga oldalán állok. Maga jobboldali, nacionalista, én pedig nyilas voltam – magyarázta lelkesen Balog Béla, aki el is hitte, amit mondott és úgy gondolta, ezzel rokon-szenvessé válik a fiú szemében.

– És azt gondolja, én szerettem a nyilasokat? Aljas söpredék volt, éppen olyan szemét, mint a kommunisták.

Elhallgatott, észrevéve, hogy Váradi László és Steiner József is beállt hallgatói közé. majd elmosolyodva folytatta:

– Én tudom, hogy Váradi komcsi, legalább is az volt, de ő hitt abban, amit csinált és én mindenkinek a hitét tiszteletben tartom. Különben is Váradi nem vett részt családom és magam tönkretételében, mert még gyerek, diák volt és Steiner Jóska sem, mert, ahogy a munkaszolgálatból és a fogolytáborból hazatért, nem tudta, hová álljon és a bolsik lecsaptak rá és beszervezték.

Maga viszont teljes mellszélességgel támogatta a birtokok államosítását, részt vett a parasztok fellázításban és a nagybirtokok felosztásában.

Körülnézett, figyelve, hogy reagálnak előadására a többiek, azután mielőtt folytatta volna, rámosolygott Steinerre,

– Ami pedig Steiner zsidóságát illeti, engem nem zavar. Sok zsidó úriembert ismertem, sőt vannak zsidó barátaim. Igaz, az itteni kommunista vezetők nagy része zsidó volt, de ugyanakkor sok zsidó iparost és kereskedőt is tönkretettek a kommunisták.

– Nemcsak Váradi Laci és Steiner Jóska voltak bolsik, hanem én is – szolt közbe dacosan császár Margit, aki, miután Olivérnek sikerült kibontakoznia öleléséből, egyik közeli padhoz támolgott, hogy a felindulás okozta rosszulletét kipihenje, és azon ülve hallgatta Garamszegi előadását.

– Tudom, Margitka, de magára nem haragszom. – mosolygott a nőre Olivér. – Azt is tudom, hogy a nagybirtok rendszerben a szegényparasztok, mint a maga apja is, nagyon nehezen keresték meg maguknak és családjuknak a kenyeret. Nyilván azokhoz csatlakozott, akik földet adtak az apjának. Csak arra is gondoljon, mihelyt szétosztották a földet, bekényszerítették a parasztokat egy másik nagybirtok rendszerbe, a téeszek rendszerébe a kapott föld, tulajdonképpen, soha nem volt az apjáé.

Abba hagyta a szónoklatot egy lélegzetvételre és folytatta volna, de Váradi László megragadta az alkalmat, hogy közbeszóljon.

– Kedves tőled, hogy úriembernek tartasz, de hagyd már abba a szónoklást. Amit elmondtál, mind igaz, és mindannyian egyetértünk vele, de inkább arról beszélj, mik a további terveid, mert azt hallottam, nagyon veszélyes lépésre készülsz.

– Hogy pontosítsam, készülünk, mert Péterrel együtt kívánjuk azokat a lépéseket végrehajtani.

– És mi lenne az lépés? – érdeklődött tovább László.

– Harcra készülünk a megszállók ellen.

– De hiszen, most amolyan fegyvernyugvás van – vitatkozott Váradi.

– Ez nem jelent semmit. Az oroszok idejöttek, megtámadták azokat, akik le akarták váltani az országot irányító kormányt és a belső elnyomás legfőbb szervét az ávót, pontosabban az Államvédelmi Hivatalt. Miután a felkelés első próbálkozását leverték, nyugodtan berendezkedtek és várják, hogy a forradalom újra erőre kapjon, hogy azt végleg leverjék.

– Ez most még nem bizonyos, lehetséges, hogy a nemzetközi nyomás hatására megállapodás jön létre, és kivonulnak – próbálta Garamszegit meggyőzni Váradi László. – Lehet, hogy az ilyen akciókkal kirobbantotok egy fegyveres visszacsapást, ami megnehezíti a megegyezést.

– Mindég tudtam, hogy naiv gyerek vagy, ezért tudom megbocsájtani neked, hogy beálltál a magyarság ellenségei közé. – mondta gúnyosan a másik -. Csak nem képzeled, hogy az oroszok, Pardon Monsieur, szovjetek hozzájárulnak ahhoz, kilépjünk a „táborból,” megengednek egy precedenst? A többiek azonnal szintén meg akarnák próbálni, a lengyelekkel az élen.

– Jól van, hagyjuk a vitatkozást, úgysem tudjuk egymást meggyőzni – legyintett Váradi – Na és hogy akarjátok megsemmisíteni az itt állomásozó orosz...., bocsánat, igazad van, három jól felfegyverzett szovjet hadosztályt?

– Ne gúnyolódj, mert mindjárt visszavonom, hogy úriember, legalább is magyar úriember vagy. Nyilvánvaló, hogy mi csak úgynevezett „partizánakciókat” hajthatunk végre. Ezzel csak zavarjuk a megszállókat, és végül is be fog következni, amit te vársz, önként ugyan nem, hanem a nemzetközi fenyegetés hatására fog a megegyezés létrejönni.

– Azt hiszem, te legalább olyan naiv vagy, mint én. Na, és hogyan akartok harcolni?

– Neked elmondhatom, itt biztos senki nem fogja visszamondani az oroszoknak (hacsak ez a Balog nem, de szerencsére nem állnak vele se szóba). Tankokat fogunk robbantani. Te is tudsz róla, mert mindenki beszéli: a T34-eseknél hátul van a motor levegő beszívó csomója. Ha bele öntünk benzint, mondjuk egy litert, amit beszív a motor, az berobban, megölve a bennülőket.

– Lehet, hogy igazad van, de azt hiszem, ennek végrehajtása nem valami könnyű és nagyon veszélyes is. Ehhez nagyon elszánt emberekre van szükség – csóválta a fejét László.

– Ez nem gond! – mosolygott Garamszegi Olivér. – Én nagyon elszánt vagyok és nem kevésbé elszánt Lakatos Péter is, aki egyébként éppen itt jön.

13. GARAMSZEGI OLIVÉR ÉS A KOMMUNIZMUS (A FANATIKUS)

Garamszegi Ákos felvidéki földbirtokos és családja természetesen ugyanazon módon gondolkozott, mint a vidéki dzsenteri családok legtöbbje. Az első világháborút követő összeomlásért főleg a kommunistákat tartották felelősnek, és amikor a tanácsköztársaság csapatainak szétverését követően a fővárost is elfoglaló románok kivonultak Budapestről, a fehér lovon érkező Horthy Miklóst szinte megváltóként ünnepelték.

A Versailles-i palota Kis Trianon nevű kastélyában aláírt békeszerződés a Garamszegi családot is sújtotta: birtokuk csaknem a fele Csehszlovák fennhatóság alá került.

Az igazságtalan és mondjuk ki, felelőtlen, a következményekkel nem törődő békeszerződésbe az ország nem törődött bele, ami természetesen az iskolai oktatásban is megmutatkozott. Az irredentizmus természetes helyet kapott az ifjúság nevelésében.

Ez a szellem uralkodott akkor is, amikor Olivér, (aki szüleinek egyetlen gyermeke volt), iskolába került, és ő azt természetesen magáévá tette. Így, amikor a Felvidék elszakított területeinek magyarlakta vidékei jórészt visszakerültek, hasonlóan az ország gyakorlatilag teljes lakosságával együtt, győzelemként ünnepelte. Garamszegiéket, emellett a felvidéki területek visszacsatolása anyagilag is kedvezően érintette.

Garamszegi Olivér alig volt tíz éves, amikor a második világháború kitört. Magyarország akkor még nem lépett be a háborúba, de nyilvánvaló volt, hogy a Bécsi Döntések után Németország

szövetségébe kell tartóznia. Noha apja ennek nem örült, mivel nem értett egyet a náccal és inkább angolbarát volt, ezt otthon nem hangoztatta, mert nem akarta fia gondolkodását ezzel megzavarni. Annál kevésbé, mert addigra a fiú, akinek anyja is éppen akkor halt meg, már éppen elkerült hazulról.

Apja fiát egyik budapesti katolikus szerzetesi gimnáziumba íratta be. Az ottani szellem is hazafias volt, de az ország átlaghoz képest mérsékeltebb, ami például a német befolyás miatt Magyarországon is egyre terjedő antiszemitizmus vonatkozásában is érvényesült.

Olivér, aki egyébként jó tanuló volt, nem kollégiumban lakott, hanem apja özvegy nővérénél, aki saját gyerekeként nevelte. Amikor ősszel a tanítást felfüggesztették, hazament és a szovjet megszállást már otthon élte át. Döbbenet és váratlanul érte a szovjet katonák ellenséges durvasága. Azok ugyanis, már nevelésükből kifolyólag is ellenségnek tartották, és gyűlölték a földbirtokosokat, és csak az ottani józan és erélyes parancsnokuknak volt köszönhető, hogy atrocitás nem történt,

Az „oroszok” (bár jórészüik inkább kazak, vagy üzbég volt) magatartása szintén gyűlöletet váltott ki a kommunizmussal szemben a fiúból, amihez a Tanácsköztársaságról apjától halott történetek is hozzájárultak. Gyűlöletét fokozta, hogy nagynénjét, aki anyjaként nevelte, az ostrom alatt orosz katonák megerősítették, amit a szegény asszony élete végéig nem tudott kiheverni.

A háború befejeztével a viszonyok többé-kevésbé konszolidálódtak, és újra megnyíltak az iskolák is. Olivér, aki akkor tizenöt éves volt, ismét feljött Budapestre, nagynénjéhez. természetesen ugyanabba a felekezeti iskolába, ahol eddig már négy évet elvégzett. Az ötödik osztályba viszont kár lett volna beiratkozni, mert addigra az iskolaévnak gyakorlatilag vége volt így azt pótvizsgával végezte el jeles eredménnyel.

Az iskolaévek abban az időben nyugodtan teltek, noha közben a nagypolitika már igen erősen működött. Ezt azonban a diákok még nem érezték, akkor kezdtek lányokkal találkozni, tánciskolákba, családi táncmultságokra, közös kirándulásokra jártak

és a politikai változások csak az utolsó tanévben jelentkeztek. Addigra megtörtént a nagybirtokok földjének felosztása, Garamszegi Ákos, Olivér apja csaknem mindenét elvesztette. 1948-ban a két munkáspárt, a kommunista és a szociáldemokrata párt egyesült és a hatalom teljesen a kommunisták kezébe került,

Mire érettségire került sor, megszületett a döntés a felekezeti iskolák államosítására. Olivér osztálya volt az utolsó, amelyik egyházi iskolában érettségizett. Ez érződött az egyetemi felvételnél is, ahol már egyértelműen kimondva is a munkás, és szegényparaszt származásúakat támogattál és a gyárosok, földbirtokosok gyerekei közül szinte senkit nem vettek föl.

Garamszegi Olivér, miután minden próbálkozása sikertelen volt, iparos tanuló, majd mire azt kitanulta és villanyszerelő lett behívták. De nem katonának, hanem – mint megbízhatatlant – munkaszolgálatra.

Közben apját, aki birtokainak elvesztése után ugyancsak nővéréhez költözött, kitelepítették. Ez annyira megviselte, hogy belebetegedett, és hamarosan meghalt. Nővére, akinél laktak, és aki így egyedül maradt, nem sokkal élte túl.

Amikor Olivér leszerelt, felvették egyik nagy híradástechnikai gyárba, ahol egy szerelő műhelybe került. Nem nagyon szerette a szakmáját, hiszen eredetileg jogász akart lenni, de azért munkáját tisztességgel elvégezte. Munkatársaival való kapcsolata jó volt ugyan, de senkivel nem barátkozott, csak egyetlen munkatársával, egy hasonlóan szomorú sorsú fiúval tartott fenn felületes kapcsolatot. Teljesen egyedül élt, otthonából (a halott nagynénjétől rámaradt lakásból) jóformán ki sem mozdult, idejét olvasgatással töltötte. Egész életét minden gondolatát az őt és családját tönkretevő kommunizmus és minden kommunista iránti vak gyűlölet töltötte be. A haragot, gyűlöletet azonban nem mutatta, magába fojtotta.

A szovjet pártkongresszusok és azok itthoni hatása vad reménykedéssel töltötte el, és amikor kitört a forradalom, felcsillant előtte a bosszú lehetősége. Amikor meghallotta munkatársa,

Lakatos Péter tragédiáját, és megtudva, hogy azt is a bosszúvágó élteti, otthagya lakását átköltözött hozzá annak Páfrány utcai lakásába, hogy együtt terveljék ki, miként váltsák azt valóra.

Szándékai a ház többi lakója előtt sem voltak ismeretlenek és aggodalommal töltötték el azokat. Most is erről vitatkozott Garamszegi Olivér Váradi Lászlóval, aki a forradalom és a Szovjetunióval való kiegyezésben reménykedett, amikor lakótársa, Lakatos Péter, megérkezett.

14. INDÍTÉKOK

– Mi az, csak nem engem szidtok? – kérdezte a kapun belépő Lakatos Péter. – Ne tagadjátok, hallottam, az én nevemet emlegetted – fordult Garamszegi Olivér felé.

– Mindig azt szidják, aki nincs jelen – tréfálkozott Olivér.

– Látom, nagyon jó hangulatban vagytok – csatlakozott kettenük beszélgetéséhez Váradi László. – Pedig az előbb nem valami derűs témáról vitatkoztunk Olivérrel.

– Nehogy azt hidd, hogy mi örömkömben viccelődünk egymással – válaszolt Lakatos, Váradi megjegyzésére. – De az ember nem viselheti az arcán az érzelmeit. Ami belül van, nem tartozik másra. Örülj neki, hogy az, amit állandóan, reggeltől estig és estétől reggelig érzek, nem ül ki az arcomra, mert elborzadnál tőle.

– Ne haragudj – mondta bocsánatkérően Váradi. – Igazán szégyellem magamat, hogy elfeledkeztem arról, milyen csapás ért téged. Bocsássad meg tapintatlanságodat, de amiről az előbb Olivérrel beszélünk az mindnyájunkat aggaszt és bosszantott a hirtelen, könnyed viccelődés.

– Jól van, tégedet is megértelek – vette át a szót Garamszegi Olivér. – Félték, hogy az oroszok elleni esetleges fegyveres akciónk a ti életeteket is veszélyezteti. Nem kell aggódnotok, úgy készítjük elő, hogy közületek senkinek baja ne essék. És persze úgy, hogy nekünk sem.

– Tudom, hogy óvatosak lesztek, és jól fogjátok előkészíteni a támadást, de véletlen zavarok, akadályok mindig előfordulhatnak. Én azonban, mint az imént neked elmagyaráztam, az egész akciót, elhamarkodottnak és feleslegesen provokatívnak tartom.

– Én pedig szükségesnek, sőt elengedhetetlennek tartom, hogy szembeszálljunk a minket gyarmatosító idegen megszállókkal! – tört ki hirtelen Garamszegi Olivérből a gyűlölet. – A végzet a magyarság kezébe adta a lehetőséget, hogy szembeszálljon az egész világot fenyegető bolsevizmussal és nekünk meg kell ragadnunk ezt az alkalmat.

– Már látom – bólintott Váradi –, mi vezérel téged. Nem az ország számára legkedvezőbb megoldást keresed, hanem egy, a kommunizmus megsemmisítését célzó harc, akár világméretű háború kirobbantása.

– Látom, fején találtad a szöveget – vigyorodott el Olivér. – Mégsem vagy olyan buta fickó, mint gondoltam. Igen, én el szeretném törölni az egész világon az emberiségnek ezt a gyalázatot. És hiszem, hogy ebben az egész nyugati világ támogatni fog. Csak egy szikra kall és robban. És lehet, hogy ezt a szikrát éppen mi pattantjuk ki.

– Nem tudtam eddig, hogy őrült vagy – legyintett Váradi. – Nehogy azt hidd, hogy az amerikaiak miattunk elkezdene háborúzni! Ha pedig szikrára lesz szükségük, csinálnak maguknak.

Azzal Lakatos Péterhez fordult.

– Hallottad, hogy mit akar a barátod. Te is mindenáron világháborút akarsz?

– Akar a fene – rázta a fejét Péter. – De azt sem bánom, ha háború lesz. Én csak meg akarok fizetni a gyilkosoknak, akik megölték, azt, aki a legkedvesebb volt nekem. Harcolni akarok a kommunisták, az ávósok, az oroszok ellen.

– De Péter, te munkásgyerek vagy az apád is munkás volt. És ahogy tudom, szocialista is volt. Ezt a forradalmat pedig nem a fasiszták robbantatták ki, mint ahogy az oroszok hiszik, hanem a szocialisták, vagy ha akarod, a kommunisták. Nagy Imre is kommunista!

– Engem nem érdekelnek a kommunisták, ők is tehetnek róla, hogy agyonlőtték a kedvesemet, a menyasszonyomat. És Nagy Imre sem. Akik lőttek az ő ávósaik voltak Meg fognak ezért fizetni mindannyian, az ávósok, az oroszok, a kommunisták. És az sem érdekel, ha közben engem is megölnek.

Elhallgatott, gondolkozott egy darabig, majd hirtelen elnevette magát.

– Ostobaság volt részemről, hogy ilyenekről vitatkozunk. Én tudom, mit kell tennem, mert érzem, ez a kötelességem? Bosszút állni. Érzem, Erzsikém is ezt akarja, ezt súgja nekem.

– Különben – fordult Garamszegi Olivérhez –, azt hiszem, elérkezett az időnk. Ugyanis a körzetünkben orosz tankok cirkálnak, láttam az egyiket nem messze innen. Rövidesen itt lesz!

15. LAKATOS PÉTER TRAGÉDIÁJA (A BOSSZÚSZOMJAS)

Lakatos Péternek a Rákosi Mátyás által hirdetett társadalom ideális polgára (bocsánat, a polgár kifejezés nem illik ide) mondjuk inkább tagja kellett volna lennie. Tősgyökeres „munkáskáder” volt, apja anyja, nagyapja, nagyanyja és további felmenői, egyaránt városi fizikai munkások, sőt kifejezetten gyári munkások voltak.

Ő maga iparos tanulóként a marós szakmát tanulta ki, míg apja, Lakatos Ferenc esztergályos, nagyapja pedig nevéhez híven lakatos volt. Természetesen tagja volt a szocialista ifjúsági szervezethez, mert neki is a munkásmozgalomban volt a helye és abban őszinte hittel és büszkén vett részt. amelynek apja is aktív részvevője volt és fiatal korától kezdve aktív tagja a Szociáldemokrata Pártnak.

De hát éppen ez volt a baj! A két munkáspárt egyesülését a régi idősebb szociáldemokraták egy része ellenezte. ezek közé tartozott Lakatos Ferenc is, aki az egyesülés előtt a gyár Üzemi

Bizottságának, azaz a két munkáspártot tömörítő szakszervezeti bizottságának elnöke volt.

Miután nagy tekintélye volt, sokan követték, és ezáltal az egyesülés helyi végrehajtása elég nehezen ment.. Miután a kommunista párt az egész országban, így a szakszervezetekben is teljesen átvette a hatalmat, az ilyeneket, mint Lakatos Ferenc, előbb csak lehetetlenné tették és félreállították, utóbb pedig megbélyegezték, ellenségnek, az imperialisták ügynökének kiáltották ki.

Nem elégedtek azonban meg a megbélyegzéssel, mert később munkahelyükről eltávolították, nyíltan megvádolták, majd letartóztatták, vallatták, végül elítélték őket. Így járt Lakatos Ferenc is, akit „munkásárulónak” bélyegeztek meg, és mint a külföldi munkásáruló szociáldemokraták hazai ügynökét, börtönbüntetésre ítélték. Az állandó zaklatás, megaláztatás egészségét teljesen aláásta és a börtönben alig fél év fogság után meghalt.

Apja meghurcolása Péter karrierjét nem befolyásolta volna, A koncepciós perek kidolgozói nem akarták a fiatal kádereket is elveszteni. Péternek elég lett volna azt mondania, hogy megdöbbsentette apja árulása, de biztos, hogy valaki befolyása alá került, stb. és ugyanolyan jó káder maradt volna, nagy jövő várományosaként. Ezt a lépést sokan megtették, sőt a legtöbbjük apja maga javasolta fiának, hogy tagadja meg, mert őrajta már úgysem tud segíteni,

Lakatos Péter azonban sokkal becsületesebb fiatalember volt annál, semhogy ezt a lépést megtegye. Nyíltan hangoztatta, hogy apja ártatlan, sohasem tett volna ilyet, és megkereste minden ismerősét, hogy segítsenek, amit persze mindannyian megígértek, de nem tettek semmit, mert mindenki tudta, közbelépésével csak saját magát sodorja bajba.

Péter viselkedése főnökeit is bosszantotta, mert bár kedvelték a fiút és elismerték jó munkáját, ellenkezése rájuk is rossz fényt vetett. Szépen induló pályafutása derékba tört. Munkahelyén ugyan megtűrték, de semmi elismerést, semmilyen anyagi támogatást nem kapott, és a két párt egyesülését követő évben tartott

tagrevízió során őt is kizárták az új egyesült munkáspártból, a Magyar Dolgozók Pártjából.

Apja meghurcolása és halála, valamint saját helyzete nagyon elkésérite. Régebbi barátainak nagy része került, és nagyon magára hagyatott volt, amíg egy ifjúsági ünnepség során, meg nem ismerkedett egy hozzáillő korú, szép és kedves munkáslánnyal. Kettőjük között nagyon hamar kialakult a szerelem és ettől kezdve nyugodtabb lett, viselkedése, magatartása is megváltozott, és miután amikor már nem igen törődtek szociáldemokrata múltjával, kollégái is befogadták.

– A szovjet pártkongresszusok után, 1954-ben Nagy Imre elmondta híres beszédét és attól kezdve Lakatos Péter szinte istenként tisztelte a miniszterelnököt. Alig telt el azonban egy év, a szélsőséges baloldal újra erőre kapott és ismét a Rákosi féle politika lépett életbe. De addigra a párton belül is megerősödtek a revíziót sürgető mozgalmak még az azokat kordában tartani hivatott szerveken belül is.

Lakatos Péter lelkesen eljárt a különféle ilyenfajta előadásokra, gyűlésekre. Itt akadt össze egyik munkatársával, Garamszegi Olivérrel, akit ismert ugyan, de eddig nemigen osztották meg egymás között gondolataikat. Csakhamar rájöttek, hogy nagyon sok területen közösek az elképzeléseik, annak ellenére, hogy Péter továbbra is baloldali szocialista elméletek híve volt és azok megjavítását akarta elérni, míg Garamszegi a teljes szocialista, ahogy ő nevezte, kommunista rendszer eltörléséért harcolt.

Elgondolásaik azonban egy ponton találkoztak és ezen az alapon összebarátkoztak. Lakatos Péter, amikor dolgozni kezdett, önállóságra törekedett, és Belák Géza házában kapott lakást, amelyet azután, hogy Steiner Jóska hazatért a lágerből, társbérletté nyilvánítottak. Amikor Garamszegi Olivérnek, aki albérletben lakott egy kereskedő házában, felmondott főbérője, befogadta, az egyébként két szobából álló társbérletbe.

Péter menyasszonya apjánál lakott, de minden nap találkoztak és egész késő estig együtt voltak, így Olivér beköltözése nem jelentett gondot. Péter kedvese, illetőleg menyasszonya, (a lány

apja ragaszkodott a társadalmi formaságokhoz, ezért még szabályos eljegyzést is tartottak) teljes mértékben osztotta a fiú elveit, ami nem annyira világnézetének, mint Péter iránti érzelmeinek volt betudható. Ezért ő is elment vele a különböző gyűlésekre és előadásokra, és teljes mértékben magáénak tekintette forradalmi nézeteit.

Október huszonharmadikán is együtt mentek a parlament elé, hogy meghallgassák Nagy Imre beszédét. Mint ismert, a beszéd során valahonnan gépfegyverből a tömegbe lőttek (a merénylők vélhetőleg az ávósok voltak), aminek számos sebesültje és halálos áldozata volt. Ezek közé tartozott Lakatos Péter menyasszonya is, aki még élt, amikor a fiú karjaiba kapta és kétségbeesetten próbálkozott segítséget keresni. erre azonban már nem került sor, mert a lány néhány perc alatt meghalt Péter karjaiban.

Lakatos Péter szinte őrjöngött, napokig nem aludt és éjjel-nappal az utcákat róttá, és minden gondolata a bosszú volt. Ehhez Garamszegi Olivérben jó társra talált, aki, ha nem is azonos okokból és célból, Péterhez hasonlóan fegyverrel akart válaszolni a forradalom ellenségeinek. Rövid tervezgetés után meg is találták az akció módját és megtették az előkészületeket, más elérhető ellenség híján szovjet katonák, konkrétan szovjet tankok megtámadására. Ennek érdekében indult felderítő útra Lakatos Péter, aki éppen akkor ért vissza, amikor Váradi és Garamszegi Olivér. a ház többi lakója jelenlétében folytatott erről a kérdésről nyílt vitát, és jelentette, hogy a közelben szovjet tankok járőröznek.

16. TERVEK

– Szóval orosz tankok cirkálnak itt a környéken? – kapta fel a fejét Garamszegi Olivér. – Előttünk is el fognak jönni?

– Biztosan – bólintott Péter. – Ugyan csak egyet láttam, de az minden utcát végigjár.

– Akkor itt az ideje, hogy felkészüljünk – mondta izgatottan Olivér.

– Csak nem itt akarjátok megtámadni őket? – kérdezte döbbenten Váradi. – Ez kész öngyilkosság!

– Te csak ne félts minket, neked pedig semmi közöd hozzá –, intette le megvetően Lakatos Péter.

– De igaza van, és még minket is veszélybe sodornak – szólt közbe Császár Margit.

– Ne féljenek – nyugtatta meg a Garamszegi. – Nekünk már kész tervünk van, biztos sikerülni fog.

– Mi fog sikerülni és mi bajunk eshet? – kérdezte az emeletről lejött Belák, aki végszóra érkezett. – Hallottam az ablakból, hogy mire készülnek.

– Mondtam már, hogy maguknak nem lesz semmi bajuk – mondta türelmetlenül Olivér. – Halálbiztos a tervem.

– Azt elhiszem, a halál az biztos – szólt közbe Steiner. – És ha már minket is veszélyeztettek, tájékoztatnál a tervedről?

– Igazad van, jogotok van tudni – bólintott Garamszegi. – Ahogy a tank a ház előtt elhalad, kilépünk az utcára, én lelövöm a toronyban kint álló tisztet, ez egy pillanatra elvonja a figyelmet, mialatt Péter bevágja a benzines üveget a tank motorjának levegő beszívójára és szinte azonnal felrobbannak.

– Arra nem gondoltok, hogyha sikerülne is, amiben kételkedem – szólt közbe Steiner Jóska –, az oroszok a házunk előtt fogják megtalálni a kilőtt orosz tankot. Azonnal feltételezik, hogy a támadás innen indult ki, és meg akarják torolni a támadást?

– Bizony, ez könnyen megtörténhet – tette hozzá Belák Géza.

– Ha így is történne, nem fogják tudni bebizonyítani – nyugtatta meg Olivér – Ártatlan polgári lakosokkal pedig nem lehetnek semmit.

– Már pedig mindent megtehetnek és meg is fogják tenni. Az a legjobb eset, ha összeszedik a környék felnőtt lakost és minden tizediket agyonlövik. De ennél sokkal rosszabb is lehet, például idejön három tank és az utca minden házát szétlövi.

– mondta Steiner. – Hidd el nekem, én a fronton voltam az

első előtti vonalban, mint munkaszolgálatos, és végig futottam Voronyezstől Bajáig, ahol az oroszok fogtak el és vágtak lágerbe. Én magam láttam ilyet és ennél különbeket.

– Itt ezt nem merik megtenni – mondta magabiztosan Garamszegi Olivér. – Biztos vagyok benne, nyugodtak lehetnek.

– Pedig lehet, hogy már akkor is megteszik, ha Olivér lelőtte a tisztet – tette hozzá Váradi.

– A tisztet én fogom lelőni – helyesbített Lakatos Péter. – Látni akarom, hogy megöltem egy orosz tisztet. És nem érdekel, mi fog utána történni!

– Maga egy közveszélyes őrült – kiáltott közbe Balog, aki eddig csak hallgatott. – Nem akarok maguk miatt meghalni!

– Maga csak hallgasson, maga aljas, gyáva disznó – mordult rá ingerülten Olivér. – Mennyi időnk van még? – fordult Péterhez

– Ahogy a tank útvonalát figyeltem, legfeljebb tíz-tizenöt perc.

– Na, akkor gyere Péter, készüljünk, nincs időnk vitatkozni! – adta ki a parancsot Garamszegi és a két fiatalember ügyet sem vetve a többiekre, csaknem futva indult a ház pincéje irányába.

– Mi meg itt vagyunk, ilyen helyzetben, pedig nem tehetünk róla! – siránkozott Margit, amint a két fiú elment.

– Ez nem igaz! Mindegyikünknek volt választása! – helyesbítette Váradi László. – Belák úr azért van most itt, mert habozott, kimenjen-e Amerikába. Én hazautazhattam volna Pécsre, amikor a dolgok elkezdődtek, ehelyett itt maradtam, hogy megpróbáljam irányítani a közhangulatot. Steiner Jóskának el kellett volna fogadnia a moszkvai ösztöndíjat, Olivérnek nem kellene azon törnie a fejét, hogy bosszút álljon olyan idegen embereken, akiknek fogalma sincs, ki milyen sérelmet okozott neki. Péternek nem kellett volna nagy lelkesen elmenni Nagy Imre beszédére és magával vinnie a menyasszonyát. Magának Balog egy csomó dolgot sorolhatnék, amit nem kellett, sőt nem szabadott volna megtennie, és amikért nem kéne itt lennie. Margitnak pedig elsősorban azt, hogy nem kellett volna hozzámennie egy ilyen emberhez.

– Igaza van, fiam – helyeselt Belák. – Nem mi hozzuk ugyan létre a különböző élethelyzeteket, de a helyzetek közül mi

választunk. Az élet csaknem minden pillanatában választak elé kerülünk és még utólag sem tudjuk meg soha, melyik lett volna a jó választás. és mi lett volna a következménye.

– Nos – vágott közbe Steiner Jóska –, nincs itt az ideje a filozofálásnak! Olivérnek igaza volt, nincs időnk vitatkozni. Ha meg akarjuk akadályozni ezt az örültséget, készítsük el mi is a tervünket!

– Én sajnos nemigen tudok részt venni magában az akcióban korom és fizikai erőnlétem miatt. De, ha megengedik, elmondanám az elképzelésemet, mert, őszintén szólva, már régóta foglalkozom azzal, hogyan tudnánk megakadályozni, valamilyen minket fenyegető akciójukat

– Sőt köszönjük, mert nagyon sürget az idő – mondta Váradi és a többiek is egyetértően bólogattak.

– Nos, a legelső dolog megszerezni a benzines üvegeket – folytatta Belák. – Az számukra a tank talán egyetlen sebezhető pontja, azok nélkül egy tankot megtámadni valóban egyenlő az öngyilkossággal és ezt Garamszegi Olivér is nagyon jól tudja. Péter talán ezek nélkül is támadna, tehát másik feladat őt valahogy, akár erőszakkal is akadályozni.

– Azt hiszem ez a lényeg – helyeselt Steiner Jóska. – Szerintem Péteréknek előre elkészített üvegeik vannak. Ki tudja, hol tárolják ezeket?

– Magának tudnia kell – fordult Baloghoz Váradi. – Maga ismeri legjobban a házat.

– Én nem akarok semmibe beleavatkozni – mondta mogorván Balog, aki még mindig nem tudta eldönteni, hová álljon.

– Én azt hiszem, tudom – szólt közbe Császár Margit. – Jöjjön, keressük együtt – fordult Váradihoz.

– Én pedig Péter nyomait követem – mondta Steiner Jóska. – Jöjjön velem Balog, tegyük most félre az ellentéteket.

– Mondtam már, nem akarok beleavatkozni senki dolgába, magával pedig nem megyek sehová.

– Más dolgába ne is, csak a sajátjába, mert ha Péter lelövi a tisztet, a tank úgy idepörkölnék nekünk, hogy egyik fal sem marad

épen, ezért jobb, ha velem jön és segít lefegyverezni – indult befelé Steiner.

– Na, jó, megyek – indult utána morogva Ballog. – De elárlom, szívesebben segítenék ennek a Lakatosnak, mint magának, Steiner.

II. rész

Így is történhetett volna

A DÖNTŐ PERCEK

(1956.10.26. 15h 23' – 15h 42')

– Sikerült – jelentette lelkesen Margit Belák Gézának, aki mintegy az akció bázisa, központja lévén a tervnek, az udvar egyik sarkában látszólag nyugodtan üldögélt és pihent a kellemes őszi napon, de ez csak a látszat volt, a gondolatai ugyancsak nyugtalanok voltak.

– Igen, Margitka irányításával megtaláltuk a pince egyik rejtett sarkában a szatyrot, amelyben három, benzinnel töltött borosüveg volt – magyarázta az értetlenül bámuló Beláknak Váradi László. – Margit kivitte azokat a hátsó udvarba és kiöntötte, az üvegeket pedig üresen visszatette oda, ahol voltak. Így amikor Olivér elmegy értük, rájön, hogy nincs benne benzin és azonnal, még időben megállítja azt az őrült Lakatos Pétert.

– De nem, Laci, nem üresen tettem oda az üvegeket – szólt közbe Császár Margit. – Vízet töltöttem beléjük.

– Szent ég! – kiáltott ijedten Váradi. – Olivér csak későn fogja észrevenni és esetleg nem tudja már megakadályozni Pétert, hogy lőjön. Szaladok, hogy még időben odaérjek, mert mintha már hallanám messziről a tankot.

Ezzel elrohant a kapu felé.

Ezalatt Steiner Jóskának és Balognak sikerült óvatosan becserkészni Lakatos Pétert. Jóska, nem sokat teketóriázott, hanem azonnal rávetette magát Péterre és sikerült is neki kicsavarnia a kezéből a géppisztolyt. Lakatos azonban a fegyvert kirántva a másik kezéből, leteperte őt a földre. Steiner elszántan védekezett, de Péter jóval erősebb volt.

Balog nem avatkozott bele, csak nevetgélve figyelte, hogyan üti Lakatos Péter Steinert.

– Ne röhögjön, hanem segítsen! – kiáltott oda neki Jóska. – Ketten el tudjuk venni tőle a fegyvert.

– Előbb megvárom, amíg szétveri a maga pofáját, aztán közbe lépek. Ne féljen, fél kézzel is elintézem.

Lakatos Péter, miután Steiner Jóskát harcképtelenné verte felkelt és a géppisztoly után nyúlt, amikor Balog rávetette magát. Péter azonban gyakorlott verekedő volt. Az angyalföldi lakótelepen, ahol felnőtt, beletanult. Félrelépett és Balog helyette a falnak ütközött. Felordított, és újra rátámadt a másikra, de Péter ezt a támadást is elhárította. Egy utolsó ütést mért a támadó gyomrára, majd felvéve a géppisztolyt sietve indult a kapu felé, de még hátraszólt:

– Mihelyt lesz időm, megtanítlak verekedni te disznó, de most nem érek rá, mert sietek, Máris késésben vagyok.

Közben Váradi László a kapuhoz ért, ahol már ott állt Garamszegi, a benzines szatyorral a kezében. Váradi látta, hogy éppen kiemeli az egyik üveget és döbbenten nézi.

– Itt van már Péter? – kiabált rá futás közben Váradi. – Állítsd le az akciót, ne hagyj, hogy lőjön!

– Aljas árulók vagytok! – őrzöngött Garamszegi. – Most lett volna a nagy alkalom, hogy megmutassuk nekik!

Leült a földre, és kezébe temette az arcát.

Akkor ért oda lihegve Lakatos Péter, kezében a géppisztollyal.

– Mit ücsörögsz itt? Ott jön már a tank.

– Már késő, nem lőhetsz, nincs benzin az üvegekben. Ez tényleg öngyilkosság lenne! – mondta Garamszegi Olivér haragosan.

– De ezek meg fognak fizetni az árulásukért

– Nem érdekel, én akkor is lövök! – kiáltotta Péter és már kilépett volna kezében a fegyverrel, amikor Váradi rávetette magát.

– Segíts már lefogni! – kiáltott Olivérre! Ez nem törődik senkivel, mindnyájunkat el akar pusztítani!

Erre már Olivér is felugrott ketten lefogták és kicsavarták kezéből a fegyvert.

Ezalatt a tank a parancsnok jelzésére kissé lassított a ház előtt

– Mit lát odakint, főhadnagy elvtárs – kérdezte Timur Fedrin szakaszvezető a tank parancsnokát?

– Semmi különös – felelte a főhadnagy. – Csak három fickó verekszik a ház kapujában. Menjünk tovább nyugodtan!

És azután:

1. KÖVETKEZMÉNYEK (1956-57)

Mire a tank elérte az utca sarkát, és befordult, a három fickó – ahogy Lavrov főhadnagy nevezte őket, be is fejezte a verekedést Lakatos Péter jóvoltából, aki, miután rájött, hogy már nincs miért harcolnia, elengedte a géppisztoly csövét, amit eddig makacsul szorított és fáradtan hanyatt vágta magát, miközben csorogtak a könnyei. A fegyver már Váradi kezében volt, míg Garamszegi Olivér Pétert szorította a földre.

Váradi László is elengedte a géppisztoly agyát, amelyet egészen a ravasz közelében markolt, és a földre ejtette a fegyvert. Olivér lassan feltápáskodott és haragosan László felé fordult, de annak utóbbi mozdulatát látván keserűen elnevette magát.

– Hiába a hülyéknek és a gazembereknek szerencsájuk van – fordult hozzá haragosan nevetve. – Ahogy azt a fegyvert markoltad, csoda, hogy nem lőtted magadat agyon, amit persze megérdemelnél, de egyúttal engem is lelőttél volna, amiért kár lett volna

– Mondj, amit akarsz, de lásd be, így a legjobb – felelt Váradi, miközben ő is feltápáskodott.

Közben Lakatos is magához tért és hirtelen rádöbbsent mi is történt.

– Hol van a tank? – kérdezte értetlenül, majd rádöbbsent az igazságra. – Miért nem engedtetek löni? – fordult szemrehányóan Olivérhez, Váradira nem is hederítve.

– Ha lőttél volna, már mindnyájan halottak lennénk – felelt Garamszegi helyett a másik.

– Téged nem kérdezlek, árulókkal, megalkuvókkal nem társalgok – intette le megvetően Péter

– Tényleg megalkuvó áruló – bólított Garamszegi –, de kivételesen ebben igaza van. Ezek kicserélték a benzint vízzel és ebben az esetben a tervünk nemcsak öngyilkosság lett volna,

hanem a ház lakóit, sőt esetleg az utca lakóit is veszélyeztettük volna. Mivel te teljesen be voltál vadulva, kénytelen voltam én is segíteni, hogy lefegyverezzünk téged.

Mielőtt Péter válaszolhatott volna a ház többi lakója is a kapuhoz csődült, élükön Belák Gézával.

– Az elmúlt félórán maguknak köszönhetően nagy izgalmat éltünk át – fordult Belák Lakatos Péterhez –, mivel felelőtlen terveik miatt az életünk is veszélybe került. Igaz, hogy a házat államosították, de a lakást, amiben laknak, maga, Péter, eredetileg tőlem vette bérbe. Ezért, mivel nincs jogom kiutasítani, csak kérem, huszonnég órában belül barátjával együtt hagyja el a házat.

– És ha nem megyek magamtól, mit csinál? – kérdezte gúnyos dühvel Lakatos. – Maguk meghíúsították egy ellenséges tank elpusztítását, tehát hazaárulók.

– Ha a forradalom győz, és a felek megállapodnak – szólt közbe Steiner Jóska –, tegyél feljelentést, a bíróság majd eldönti, hazaárulók vagyunk-e. Ha pedig harcolni akartok, tegyétek, de ne itt.

Elhallgatott egy pillanatra, majd Lakatos társához fordult.

– Te, Garamszegi Olivér, alig egy fél órája előadást tartottál arról, ki az úriember és miért az – ha magad is elfogadod, amit erről mondtál, kérlek, magyarázd meg a barátodnak és távozzatok.

Garamszegi hallgatott egy darabig, majd odaszólt Lakatos Péternek:

– Péter, fogd a cókódokat, kiköltözünk!

Garamszegi Olivér és Lakatos Péter elköltözésével a Páfrány utca többi lakója lassan kiheverte a közvetlen életveszély okozta izgalmat. A első órákban szinte örömmámorban éltek és mindegyikük nem győzte felemlegetni saját fontos szerepét az összetűzés kirobantásának megakadályozásában. Ez a lelki állapot azonban nem tartott soká, és életük visszatért a mindennapi élet okozta mérsékelt izgatottság állapotába.

A mindennapi élet sem volt ugyanis mentes az izgalmaktól. Problémát okozott például az élelmiszer ellátás, amit esetenkénti alapélelmiszer szállításával, az arra illetékesek hiányában, főleg önkéntesek végeztek.

Emellett az egész lakosság feszülten várta, lesz-e megegyezés, a Szovjetunió vezetése és a forradalom, igencsak zavaros és napról napra változó összetételű vezetése között. Hiteles hírforrás igazában nem létezett, még az Amerika Hangja látszott legjobban értesültnek.

Közben a városban és az ország több más részén nyíltan jelenlévő szovjet katonai alakulatokkal lehetett találkozni. Azután egyszerre felröppent a hír: az oroszok kivonulnak Budapestről és más településekről. Lázás izgalom lett úrrá az embereken, lám mégis győz a forradalom és helyre áll a rend.

Az örömhír azonban korainak bizonyult. November negyedik hajnalán a főváros lakossága fegyverropogásra és ágyúdörgésre ébredt. A fegyverropogást a város területén szórványosan elhelyezkedő fegyveres csoportok kézfegyverei, az ágyúdörgés az azokra válaszoló, a fővárost előzőnlő szovjet tankok okozták.

Az orosz alakulatok színrelépése a Páfrány utca 18. számú ház lakóit megdöbbsentette és letörte, de az események egymás közötti megvitatásán kívül mást nem tehettek. (Ez alól csak Balog Béla jelentett kivételt, aki a Kádár kormány megalakulásának hírére azonnal elindult megkeresni ávós ismerőseit, és attól kezdve hosszabb rövidebb időre el-eltűnt, titokzatos, és ahogy maga mondta, bizalmas feladatainak elvégzésére.)

Annál aktívabb lett a házból kiköltözött két fiatalember. Lakatos Péter és Garamszegi Olivér kiköltözésük után azonnal csatlakozott az egyik legnagyobb fegyveres csoporthoz és az orosz tankok bevonulásakor máris hadba léptek. a hatalmas túlerő azonban rövid idő alatt felszámolta a hősies ellenállást és néhány nap múlva már csak szórványosan lehetett számítani harcképes ellenállókra.

Amikor egyértelművé vált, hogy a forradalom elbukott, megkezdődött az aktív ellenállók felszámolása. Péter és Olivér

a csoportja is szétesett. Belák Géza egyik nap meglepve látta ablakából, hogy Garamszegi Olivér belép az egyébként mostanában zárva tartott kapun. Lement elé, de amire odaért, Váradi László, aki ugyancsak az ablakból látta az érkezőket már beszélget velük.

– Csak azért jöttem, hogy elbúcsúzzam – mondta Olivér. – Nagyon haragudtam rátok, és most is azt vallom, hogy mindenkinek harcolni kellett volna, de elismerem, ha akkor Péter lelövi a tisztet, lehet, hogy mindannyian ott pusztulunk.

– Én nem haragudtam rátok, és becsületekre válik, amilyen hősieen harcoltatok, de meg kellett akadályozni, hogy akkor, itt elpusztítsátok a tankot, mert most te is látod, már egy tank kilövését is úgy torolják meg, hogy egy tér összes házát szétlövik, mint Kelenföldön történt.

– Viszont – folytatta kis hallgatás után – el kell ismernem, igazad volt, a Szovjetunió nem engedhette meg, hogy egyik vazallusa kiszálljon, abban viszont nekem volt igazam, hogy Amerika nem bolond egy ilyen kis ország miatt világháborút kirobbantani.

– Mindegy, akárhogyan is volt, sajnos már vége – mondta szomorúan Olivér. – Ha itt nem is sikerült harcolnunk az oroszok ellen, másutt bőven kivettük a részünket. Persze ennek meg is van a következménye. Néhány napon belül az oroszok, a volt ávosok közreműködésével és a mindenütt jelenlévő árulók segítségével begyűjtenek mindenkit, aki harcolt ellenük, és jaj nekünk. Azért jöttem, hogy elbúcsúzzak.

Elhallgatott, könnyes lett a szeme, de összeszedte magát, és kezét nyújtott Váradinak.

– Te becsületes ellenfél voltál, nincs harag. Isten veled – mondta –, a te helyed a kommunisták között van. Csak lépj be a pártba, hallottam megalakult az MSZMP, azaz a Magyar Szocialista Munkáspárt, hadd legyen legalább egy tisztességes ember a kommunisták között. Ez az ország úgyse lesz már szabad.

– Én hiszek benne, hogy szabad lesz – mondta komolyan Váradi László. – Azon pedig még gondolkozom, belépjek-e az új pártba.

Addigra Belák Géza is odaért és miután látta, hogy a két fiú barátságosan beszélget, ő is barátságosan üdvözölte Olivért.

– Látom, megérkezett a tékozló fiú – köszöntötte. – Mit csinált a barátjával, hogy az nem jött ide?

– Péter, a szerencsétlen, valahol bujdosik – mondta szomorúan Garamszegi Olivér. – És én is búcsúzni jöttem, Géza bátyám. Nem akartam búcsú nélkül távozni és anélkül, hogy bocsánatot ne kérjek magától, amiért veszélybe sodortuk.

– És hová megy? – kérdezte Belák.

– Valahová nyugatra, ahol befogadnak és nem érnek el az itteniek, mert akkor biztosan felkötnek, mint azt a szerencsétlen Pétert fogják, ha nem követi a példámat és itthon marad. Hát isten áldja magukat mind.

Azzal megfordult, és egyenesen szembe találkozott Balog Bélával, aki mindenki megdöbbenésére munkásőrr egyenruhában lépett be a kapun.

– Ahá, hát itt van maga jómadár? – kérdezte vigyorogva. – Éppen jókor jött, parancsom van rá, hogy letartóztassam.

– Azt nem hiszem – vigyorgott vissza Olivér. – Még nálam van a pisztolyom.

– Van az nekem is – mondta Balog, de hangja nem volt már olyan magabiztos.

– Meglátjuk, ki lenne a gyorsabb – nevetett Garamszegi, félig kihúzva a zsebéből pisztolyát. – Maga ölt már embert? Mert nekem eggyel több, vagy kevesebb nem számít!

– Na, én csak vicceltem – szabadkozott idegesen Balog. – csak nem gondolja...?

– De bizony, gondolom, és csak azért nem bántom, mert ezzel az ittenieknek okoznék kellemetlenséget. De vigyázzon, többé ne találkozzunk!

Azzal búcsút intett a többieknek és gyors léptekkel kisietett a kapun.

Alig telt el néhány perc, újra nyílt a kapu és Steiner Jóska lépett be. Ellentétben Garamvölgyivel, arcán széles mosoly ült.

– Mi az, minek örülsz annyira? – kérdezte Váradi. – Nem találkoztál Olivérrel?

– Dehogynem – válaszolta Jóska. – Nagyon sajnálom szegényt. El is búcsúztunk, nagyon is barátságosan. Meglepetésemre még meg is ölelt.

– Akkor miért olyan vidám? – kérdezte Belák.

– Lehet, hogy mégis tanár leszek – mondta boldogan Steiner Jóska.

– Csak nem békültél ki a dékánnal, aki ki akar rúgni az egyetemről? – érdeklődött Váradi.

– Nem volt módomban kibékülni vele – nevetett Steiner. – Nem is találkoztunk, mert Franciaországban van, disszidált.

– Szó nélkül távozott? – érdeklődött meglepve László.

– Nem egészen szó nélkül, hagyott egy búcsúlevelet, amelyben azt írta, nem tud élni olyan országban, ahol a kommunisták egymást ölik.

A dékán kijelentése nagy derűtséget keltett, amit azonban dühös párbeszéd szakított meg.

– Micsoda, hogy én hagyjam itt a lakást?! – hallották Balog Béla ordítását. – Te takarodj innen! Hogy mersz velem így beszélni? Nem látod, hogy én munkásőr vagyok és tudd meg, a pártba is beléptem.

– Ki is fognak onnan rúgni azonnal, ha bemegyek és elmondok nekik mindent! – hallották Császár Margitka hangját. – Tudd meg, én már előtted beléptem a pártba. De én hiszek is benne és tudd meg, egyelőre én lettem a kerületi pártbizottság titkára!

2. HELYEZKEDÉSEK (1958-1963)

– Ez életem legboldogabb napja – ölelte át fiát dr. Váradi Istvánné, a Budapesti Műszaki Egyetem diplomaosztó ünnepsége után. – Alig akarom elhinni, hogy az én kis Lacikám elvégezte az egyetemet és már kész mérnök.

– Elvégezte bizony, méghozzá vörös diplomával. Engedj már engem is a gyerek közelébe, Tímea – próbálta lefejtetni felesége karjait dr. Váradi István kórházigazgató főorvos László fiáról. – Gratulálok fiam, én legalább olyan boldog vagyok, mint édesanyád, de nem óhajtok feltűnést kelteni.

– Látod, máris minket bámulnak. Például az a kislány is rajtunk nevet – mutatott a közelükben várakozó csinos barna fiatal lányra.

– Nem nevet, hanem mosolyog – igazította helyre apját László. – És nem bámul minket, hanem arra vár, hogy bemutassam nektek.

– Zsuzsa gyere ide, légy szíves – intett a lánynak. – Ő Zsuzsa, akivel járok – fordult a szüleikhez, akiknek szabályosan tátva maradt a szájuk meglepetésükben.

A kislány a hívásra odalépett a Váradi családhoz és enyhén elpirulva bemutatkozott:

– Horváth Zsuzsa vagyok, és most végeztem a második évet az orosz-angol nyelv szakon – mondta zavartan, majd kissé felemelte a jobb kezét, mintha kezet akarna nyújtani, de aztán rájött, hogy nem neki illik kezet nyújtania, így a kinyújtott kéz a levegőben maradt.

László megdermedt, nem tudta hirtelenében, mit tegyen, de ekkorra édesanyja megoldotta a helyzetet és elengedve a fiát odalépett a kislányhoz, azt szorította magához. László megnyugodva lépett apjához, aki végre kezet nyújtott neki, majd ő is magához ölelte.

– Én is nagyon boldog vagyok és sok szerencsét kívánok – mondta könnyes szemmel, majd mosolyogva hozzátette: – és gratulálok, látom a jó ízlésedet tőlem örökölted.

Ahogy a bemutatkozás, ismerkedés, kérdezősködés befejeződni látszott, Váradi László átvette a kezdeményezést.

– Már nagyon régen nem beszélgettünk. Azóta annyi minden történt. Én az utolsó félévben nem voltam otthon, nagyon sokat tanultam, de, mint láttátok, megérte. Levélben azt, ami itt

történt, nem volt célszerű megírni, telefonon még úgyse. itt az ideje, hogy mindent elmeséljek.

– Jó, akkor hová menjünk – kérdezte Váradi doktor.

– Most mindannyian eljöttek hozzám – mondta ellentmondást nem tűrő hangon Váradi László. – Nálam fogtok lakni, amíg Pesten vagytok, van elég hely.

– De fiacskám – szabódott az apja. – Nem szükséges, hogy szorongj abban a kis szobában, abban az albérleti szobában.

– Már nem kell szoronganunk – nyugtatta meg szüleit Váradi –, helyet cseréltünk a földszinti albérleti társbérletben lakó Steiner Jóska-val. Az albérletben lakó két fiatalember, mint már hallottátok, elköltözött, illetve tulajdonképpen ki lettek utasítva, Belák Géza bácsi mintegy felmondott nekik és noha a ház már nem az övé, mert államosították, tiszteletből elmentek, eltávoztak harcolni.

– És mi lett velük? – kérdezősködött az édesanyja.

– Majd mindjárt elmesélem, csak előbb ezt befejezem, különben is mindjárt itt van már a villamos.

– Szóval – folytatta, amikor végre sikerült felszállniuk a tömött villamosra – a másik szobában egyedül maradt Steiner Jóska, aki-nek nem kellett a két szoba, Odafent nyugalmasabb, és neki, mint tanárnak ez fontos az otthoni munkákhoz. Belák Géza bácsit is kevésbé zavarja, nálam meg több a jöves-menus.

– Különben is – tette hozzá –, Géza bácsi őt már régebben ismeri. Szülei nála laktak és dolgoztak, Jóska-t pedig fiaként szereti.

Mialatt átvillamosoztak a városon László elmagyarázta szüleinek, hogy mi történt a két fiúval, Garamszegi Olivérrel és Lakatos Péterrel.

– Elmondhattam volna ezeket előbb is, amikor otthon voltam, de nem akartalak benneteket ilyesmivel traktálni, akkor éppen elég bajotok volt nektek is.

– November negyediké után – folytatta –, az ellenállók csoportjait gyakorlatilag megsemmisítették és a fegyveres ellenállás

néhány napon belül teljesen megszűnt. Ezután megkezdődött a megtorlás: a harcokban résztvevőket összefogdosták és bíróság elé állították. Garamszegi meglepetésünkre egyik nap megjelent a házban. Bejelentette, külföldre távozik, míg a határok még nyitva vannak. Búcsúzni jött, azt mondta rám nem haragszik, és barátként távozott. Tulajdonképpen neki köszönhetem, hogy beléptem az MSZMP-be.

– Ezt hogy érted – kérdezte meglepetten az anyja. – Hiszen Lacikám, te mindig szocialista érzelmű voltál és a régi pártnak is tagja voltál.

– Nem volt ez olyan egyszerű dolog, anyukám – mosolygott László. – Ez nagyon sokunknak, mondhatnám a lelkiismeretes és gondolkodni merő baloldaliaknak volt problémája, és sokan közülük nem is léptek be. Volt ennek a hatalom visszavételnek egy-két szépséghibája, például az, hogy a magyar forradalmat, amit egyébként szocialisták, vagy ha úgy tetszik kommunista párttagok robbantottak ki, idegen hatalom verte le.

– Pontosan úgy, mint tizenkilencben – bólintott az apja. A Tanácsköztársaság hadseregét ugyanis a románok verték le, és ők vonultak be Budapestre. Horthy csak azután lovagolt be fehér lován, miután a román megszállókat az antant kiharcolta. – De ne haragudj, hogy megszakítottalak, inkább folytasd, mert az sokkal fontosabb, mint a románok.

– Szóval – folytatta félbeszakított mondókáját Váradi Laci –, az értelmiségi párttagság java nem csatlakozott azonnal az új párt-hoz, mint azt mások, közöttük ez a csirkefogó Balog Béla, tették. De hagyjuk Balogot, az egy másik történet. Én az utolsó pillanatig haboztam és csak a belépési határidő előtt három nappal kértem felvételemet. És a végső lökést Garamszegi Olivér szavai adták. Én a búcsúzásnál azt mondtam, még gondolkozom, belépjek-e az új pártba. az MSZMP-be, ő pedig azt mondta: „Csak lépj be a pártba, hadd legyen legalább egy tisztességes ember a kommunisták között.” De mindjárt megérkezünk, készülődjünk a leszállásra – fejezte be az elbeszélést László.

– És mi történt azzal a szerencsétlen munkásfiúval, azzal a Péterrel? – érdeklődött a főorvos, miután leszálltak a villamosról és elindultak a Páfrány utca 18. felé.

– Nem hagyta el az országot, mint azt Garamszegi tanácsolta neki is. Pedig jobban járt volna. Egy darabig bujkált, de persze elfogták. Valaki nyilván feljelentette. Jó fél évig vatták a börtönben, nyilván többször kínozták, meg is verhették, mielőtt bíróság elé állították. Amikor megláttam, elborzadtam. Rettenetesen nézett ki. Nem látszott ugyan rajta semmi fizikai jel, ütés nyomok, sebek, semmi. De a szemei kifejezéstelenek voltak, olyan élettelen volt, mint egy bábu.

– Hol találkoztál vele? – kérdezte az anyja

– Engem is beidézték tanúnak, kérdezték tudom-e, hogy harcoltak a szovjet csapatok ellen? Én természetesen tagadtam, hogy bármit is tudnék ilyesmiről. közöltem a bíróval, hogy Lakatos Péter még november negyedike előtt elköltözött a házból és azután nem is találkoztam vele, csak itt a bíróságon.

– A többi lakót nem hallgatták ki?

– Dehogynem, persze, hogy őket is beidézték, kivéve Balog Bélát, tudjátok. aki nyilasból lett kommunista, majd forradalmár, azután munkásör. Egyébként ez mindenkit meglepett, és gyanús is volt. Talán ő már elmondta a magáét és az már benne is volt a vádiratban.

– És most mi van ezzel a Baloggal? – érdeklődött a doktor. – Abból, hogy valaki munkásör, tudomásom szerint nem lehet megélni. Vagy igen? – kérdezte

– Persze, hogy nem. – nevetett László. – De azért van egy sor előnye. Ők a rend tulajdonképpen örei és nekik majdnem mindent elnéznek. – Egyébként, válaszolva a kérdésedre – tette hozzá –, ő lett a textilipari vállalat személyzeti osztályának vezetője. A régi vezetőt, aki persze maga is tagja volt a régi pártnak, leváltották, mert habozott belépni az újba. Persze, nem ezzel indokolták, hanem azzal, hogy már túl öreg, és megérdemli a pihenést. Kapott egy érdemrendet és korengedményes nyugdíjba küldték.

Elhallgatott és gondolkodott egy darabig, majd folytatta.

– Hát ezért érdemes egyeseknek belépni a pártba. Persze nem mindenki ezért lépett be. Például én sem, de nemcsak én nem, hanem ennek a Balognak az élettársa, Császár Margit. Ő egyszerű szövönőként kezdte és nagyon jól dolgozott, úgy, hogy kitüntetést is kapott. Ez az asszony a forradalom, (bocsánat, ellenforradalom) idején hangoztatta férjével ellentétben, aki akkoriban lelkes forradalmár volt, hogy ő kommunista. Ezen is veszték össze a férjével. A vége azután az lett, hogy kiebrudalta Balogot a lakásból, aki nem mert vele szembeszállni, mert félt tőle, ugyanis Margit, illetve Margit néni, azonnal belépett az új pártba és elkezdte azt szervezni. Annyira, hogy egy darabig ő volt a kerület ideiglenes párttitkára, és most is tagja a kerületi pártbizottságnak. De azért ő mégis csak szövönő maradt, nem is akar más lenni. Különben emellett ellátja Belák Géza bácsi háztartását is, főz, mos, takarít nála.

A kis csapat szótlánul, elgondolkodva bandukolt tovább, amíg egyszerre László anyja meg nem szólalt:

– Nem fejezted be annak a szerencsétlen Lakatosnak a perét, Laci. Mi történt vele?

– Hát ez szomorú történet – bólintott Laci. – Többen tanúsították, hogy részt vett a fegyveres harcokban. (A mi házunkból senki, mindenki azt vallotta, amit én.) Ő pedig mindent beismert, azt is, hogy megölt több orosz katonát. Halára ítélték, bár ügyvédje kegyelmi kérvényt adott be. Kérte az ítélet életfogytig tartó börtönbüntetésre változtatását, félrevezetett munkás mivoltát és menyasszonya tragikus elvesztését figyelembe véve, de a kérelmet elutasították, és ahogy értesültünk, az ítéletet végrehajtották, vagyis felakasztották.

– Szegény gyerek – sóhajtott Timea, Váradi László anyja. – Nem lehetett tenni valamit? Talán egy másik, jobb ügyvéd segíthetett volna rajta.

– Nagyon naiv vagy drágám – mosolygott keserűen a férje. – Ezeket az ügyeket rendes ügyvéd nem vállalta, itt az ítélet már előre le volt írva.

Közben elérték a Páfrány utca 18. ház kapuját és csengettek.

– Nincs nálam kulcs – sajnálkozott László. – Eddig nem nagyon zárkóztunk, de újabban gyanús alakok ólálkodnak erre.

De hiába várakoztak, senki sem felelt a csengetésre. Végre csoszogó lépteiket hallottak belülről, a zárban kulcs fordult és a kapuban Belák Géza jelent meg. Látszott rajta, hogy álmából ébresztették fel.

– Bocsánat Géza bátyám – mentegetőzött Váradi László. – Azt hittem Jóska itthon van. Nem akartuk fárasztani.

– Semmiség – mosolygott Belák –, elszundítottam kicsit, de örülök, hogy felébresztettek.

– De jöjjenek már beljebb – mondta és kitárta kaput. – Gondolom, doktor Váradi igazgató főorvoshoz és kedves feleségéhez van szerencsém.

Kezet ráztak, azután Belák előre tessékelte őket.

– Tudom, miért vannak itt és önöknek is gratulálok, Lacit már reggel felköszöntöttem, mint mérnököt. Na és a meglepetéshez mit szólnak? – mutatott a kislányra. – Mit szólnak Zsuzsikához, ugye milyen csinos? Hej, ha fiatalabb volnék!

– Még szerencse, hogy nem fiatalabb, mert, bizony isten elcsábulnék – mosolygott Zsuzsa.

– Hol van az a bizonyos Steiner Jóska? – érdeklődött Váradi doktor. – Sokat hallottam róla.

– Nagyon elfoglalt mostanában – magyarázta Belák. – Úgy volt, kinevezik az iskola igazgatójának, mert a régebbi nyugdíjba vonul, de Jóska úgy döntött, nem lép be a pártba, pedig sokan kapacitálták.

– Igen, én is próbáltam rábeszélni, de hajthatatlan volt – szolt közbe Váradi László. – Azt mondta, előbb megvárja kiküszöböl-e az új párt a régi által elkövetett hibákat, azután dönt, hogy belép-e. Így viszont meg kellett elégednie egy hétköznapi tanári állással, viszont sok szabad ideje marad.

– Nem maradt sok ideje – javította ki Belák –, mert beleszerezett a szociológiába és újra beiratkozott.

– Ezt nem tudtam – csodálkozott László. – Remélem, ezzel a tudománnyal be tud majd futni. Kívánom neki, megszenvedett szegény mindenért.

– Hát apukám, ezek azok az események, amelyeket csak most tudtam nektek elmondani!

3. IRÁNY AMERIKA!

(1972)

Belák Géza az újjá alakult szocializmusban is ugyanolyan szerény tisztességgel végezte a munkáját, mint régebben. Munkatársai és főnökei szerették. A vállalatot, ahol akkorra már főosztályvezető volt, összevonták több hasonlóval, áruházláncot alakítva ki, amelynek élére Belák vállalatának igazgatóját nevezték ki. Helyére az igazgatóhelyettes lépett, aki, meglepetésére, ajánlotta neki az igazgató-helyettesi állást.

Mivel közeledett a nyugdíjhoz, jól jött volna a fizetésemelés, ezért elvállalta a magasabb beosztást, de hamar rájött, hogy ez ugyan több pénzt hoz a konyhára, de ugyanakkor jóval több munkával és felelősséggel jár, mivel az igazgató végre megszabadult attól a sok feladattól, amit eddig ő végzett az elődje alatt.

Belák Géza azonban szeretett dolgozni és a nagyobb felelősség miatt fontosabbnak képzelte magát. Úgy érezte hasznos, amit csinál és ez még jobban sarkallta. Aktív munkájának azonban volt árnyoldala is. Régebben a kollégái szerették és az újonnan belépett fiatalok is nagyra becsülték. Viszont amióta igazgatóhelyettes lett, ugyanazok a kollégák kinevezését gyanakvással – és valljuk meg, némi irigykedéssel – fogadták, amikor pedig kötelességének megfelelően felhívta a figyelmet néhány hiányosságra, kifejezetten népszerűtlen lett és a háta mögött mindenféle rosszszindulatú megjegyzést tettek. Néhány barátja fel is hívta erre a figyelmét, noha nem volt rá szükség, mivel ezt ő maga is észrevette és nagyon bántotta.

– Ha ezt tudom, soha nem fogadom el a kinevezést – panaszkodott albérlőjének, Steiner Jóskának. – Nem tudom, hogyan másszak ki ebből. Kérhetném, hogy mentsenek fel és helyezzenek vissza régi állásomba, de ettől a kollegák, akik mint aligazgatót megutáltak, továbbra is utálni fognak osztályvezetőként is.

– Ilyen az emberi természet – nevetett Steiner. – Ahogy egyre jobban elmélyedek a szociológiába, most kezdem csak látni, milyen különböző reakciót vált ki valamely esemény az egyes egyénekből, illetve ugyanazokból, ha tömegben vannak.

– Látom, már nagyon benne vagy a szociológiában. És jól megy a szociológia, történelem tanár úr? – kérdezte vissza Belák.

– Ma már inkább szociológusnak nevezném magamat, mint történelem tanárnak – mondta Jóska. – Alaposan beletanultam. Ehhez azonban el kellett olvasnom a külföldön megjelent szakirodalmat, és közben tovább fejleszteni angol és német nyelvismeretemet. Csak, sajnos, a szociológiát Magyarországon, de nemcsak itt, hanem az, összes szocialista országban Lenin elvtárs tanításai alapján burzsoá áltudománynak könyvelik el, tehát itt nincs jövője. De legalább jól megtanultam angolul.

Elgondolkodott, majd folytatta.

– Kimehetnék turista útlevéllal, és a diplomámmal, valamint a magánúton szerzett tudásommal el is helyezkedhetnék valamilyik szociológiai intézetben, de nem akarok disszidálni.

– Tehát mind a ketten itthon maradunk, te, mert nem akarsz illegális úton kimenni, én meg, mert visszautasították az útlevélkérelmemet. Pedig, ha kimehetnék Amerikába a bátyámhoz, aki azóta is többször hívott, megoldódhatna a mostani problémám is.

– Géza bácsi! – kiáltott fel hirtelen Jóska. – Nem biztos, hogy nem mehetne ki. Ma már nem veszik azt olyan komolyan. Hallottam több olyan esetet, hogy rokonlátogatás címen újra lehet kérni útlevelet, ha például, a rokon betegségével, halálesettel, vagy más hasonló alapos indokkal kéri. Írjon a bátyja meghívó levelet ilyen indokkal, maga meg csatolja a kérelméhez. Hátha így megkapja, próba, szerencse.

– Igazad van fiam! – örvendezett Belák. – Megpróbálom.

Belák Géza tehát újra megpróbálkozott az útlevélkérelemmel és tényleg nem is túlságosan hosszú várakozás után meg is kapta.

Alig várta, hogy Steinerrel is közölje a jó hírt.

– Neked köszönhetem, Jóska – mondta boldogan. – Kimehetek, és még a hazai nyugdíjjogosultságomat sem veszítem el, bár, ha igaz, amit a bátyám a vagyonáról írt, odakint nem lesz nagyon szükségem a magyar nyugdíjra.

– Na, akkor én is mondok magának egy jó hírt – mondta mosolyogva Jóska. – Nem akartam elkiabálni, de ha, már Géza bátyámnak sikerült, talán nekem is lehetőségem lesz kiutazni Amerikába. Magyarországon is meghirdették a Ford ösztöndíjra való jelentkezést és én beadtam. A minisztérium elfogadta a jelentkezésemet és behívtak az itt tartózkodó Ford-ösztöndíj bizottsághoz. Elbeszélgettek velem és úgy érzem, sikerült jó benyomást keltenem. Angol nyelvtudásommal meg voltak elégedve, ezt meg is mondták és láttam, hogy amit a szociológia vonatkozásában mondtam nekik, felkeltette az érdeklődésüket. Azt mondták, majd értesítenek, de bízom benne, hogy sikerül megkapnom az ösztöndíjat.

Steiner Jóskának igaza lett, alig három hét után értesítettek, hogy a két évre szóló ösztöndíjat megkapta és két hónap múlva el is utazhat az Egyesült Államokba. Előbb azonban sok adminisztratív ügyet kellett elintéznie.

Többek között nevét is megváltoztatta.

– Ha odakint leszek, ne higgyék, hogy német vagyok, vagy alkalmasint még azt is hihetik, hogy zsidó – indokolta nevetve mindenkinek. – Ez egyébként Amerikában inkább előnyös – tette hozzá. – De én magyar vagyok, és azt akarom, hadd lássák, hogy magyar ösztöndíjas vagyok: Kövesi József. Minden további nélkül engedték volna, hogy nevemet Kövessyre változtassam. De akkor meg azt hinnék – magyarázta nevetve a névváltoztatás miatt érdeklődő barátainak –, hogy már 1945-ben, mint háborús bűnös, hagytam el Magyarországot.

Közben Belák Géza útlevele is megérkezett. Azonnal elutazhattott volna, de úgy gondolta jobb lesz, ha megvárja, amíg Steiner, illetve Kövesi József is elindul, így együtt is utazhatnak.

– Ugye, nem bánod, ha veled utazom – mondta. – Nekem nagy könnyebbség, mert noha amikor régebben el akartam Amerikába utazni, megtanultam valamennyire angolul, azóta csaknem teljesen elfelejtettem. Neked pedig szerintem, szintén előnyös, hogy megérkezésünkkel már velem együtt várni fog a bátyám.

Elhallgatott és Jósikára nézett, mint aki egyetértő helyeslést vár, de mivel az éppen az iratai rendezésével volt elfoglalva, nem nagyon figyelte mit mond a másik, csak bólogatott. Mikor hiába várt egyetértő nyilatkozatot, folytatta:

– Emellett, noha tudom, pontos eligazítást kaptál, hogy juthatsz el az Intézetbe, ahova érkezned kell, mindent, ami szükséges nem írhattak meg. Így talán könnyebb lesz megtalálni azokat a járatokat, amelyekkel utaznod kell. És azt hiszem – folytatta kissé felemelve hangját –, neked is jelent némi biztonságot, ha mi ott vagyunk a közelemben, bármi is történjék.

– Természetesen, Géza bácsi, nagyon örülök, hogy együtt fogunk utazni – felelte Steiner, illetve Kövesi Jóska, észrevéve, hogy illik Beláknak válaszolnia, aki ezután megnyugodva folytatta az újságolvasást.

Belákék elutazása villámcsapásként érte Császár Margitot. Az asszony a hír hallatán sírva fakadt és Jóska csak nehezen tudta megvigasztalni azzal, hogy azért a ház nem fog elnépteledni, Váradi itthon marad.

A lakáskérdés egyébként tényleg gondot jelentetett, mert állami lakásként a megüresedett lakást bárki kiigényelhette. A Rákosi rendszerben, hosszú időt és számos problémát jelentett volna, hogy az illetékesek több igénylő közül rászorultság alapján kinek ítélik a megürült lakást.

Itt azonban aránylag egyszerűen megoldódott a helyzet, mivel papíron Belák lakásában Váradi László lakott, mint albérlő, és ő volt a legesélyesebb a lakás főbérleti jogának megszerzésére,

annál inkább, mert bejelentette, házasodni készül, ami előnyt jelentetett számára.

A Steiner nevén levő, volt társbérleti, most már főbérleti lakást Margitkának, összeköttetései révén sikerült vidékről Pestre költözött rokonai számára megszereznie

Ilyen és hasonló nehézségek leküzdése után Kövsesi József és Belák Géza végre beszállhatott a New Yorkba induló repülőgépbe, amely egy útba eső londoni leszállás után sikeresen landolt.

Mielőtt indultak volna Belák Géza telefonon beszélt öccsével, Belák Tamással, aki biztosította, hogy a repülőtérén várni fogja.

És valóban, ahogy az útlevél- és vámvizsgálat után kiléptek a váróterembe, a hangosbemondó máris bemondta, hogy Mr. Bilakot és Mr. Kovaszit Magyarországról, várják a kettes kijáratnál.

A kijárat előtt azonban Belák Tamást hiába keresték, azonban a közelben egy terjedelmes fekete Buick gépkocsii állt, amely mellett szakállas férfi várakozott. Jósának a magas feketeszakállas férfi valahogy ismerősnek tűnt és otthagya a még mindig a bátyját váró Belákot közelebb lépett hozzá.

A feketeszakállas ekkor elmosolyodott, gyors léptekkel elindult feléje és ahogy odaért hozzá mindkét karjával átölelte.

– Azt hiszed, mert megváltoztattad a nevedet, nem tudom ki vagy, Steiner Jóska? – kérdezte.

– Te pedig azt hiszed, hogy mivel elváltottattad a külsődet, hogy az itteni magyar kémek fel ne ismerjenek, nem tudom, hogy te Garamszegi Olivér vagy? – viszonzta a kérdést Jóska és átölelte a másikat.

Addigra Belák Géza is odaért és csodálkozva kérdezte Jóskát, ki az a szakállas férfi, akivel ölelkezik, majd amikor ráismert, ő is megölelte a fiút.

Kiderült, hogy Belák Tamás betegsége miatt nem tudott személyesen elébük jönni, hanem titkárát küldte maga helyett, aki nem más, mint Garamszegi Olivér. Beültek a hatalmas kocsiba és hazafelé az úton Olivér elmesélte, hogyan sikerült

átjutnia a határon. és milyen hányattatáson kellett keresztülmennie, amíg eljutott Amerikába. Felajánlották neki, hogy beiratkozhat valamelyik egyetemre, és végül beiratkozott a jogra, amit el is végzett. Mikor New Yorkba került az ottani magyar közösséghez fordult segítségért, és azok ajánlották be Belák Tamáshoz, aki éppen titkárt keresett.

Olivér hallott valamit arról, hogy Belák Tamás és Géza testvérek, de eleinte inkább nem említette, hogy rövid ideig nála lakott, mert nem volt biztos benne, azok nincsenek-e haragban, később pedig már nem akart előhozakodni vele, egészen mostanig, amikor azt a megbízatást kapta, hogy menjen elébük a repülő térre.

– Az itteni magyar közösséget Géza bácsi úgyis meg fogja ismerni – mondta Jóskának –, de téged szívesen elviszlek akár az összesbe is, mielőtt tovább utazol, ha van kedved hozzá.

– Miért, több is van? – kérdezte az meglepve.

– Persze – nevetett Garamszegi Olivér. – Vannak azok, akik a háború után jöttek ide. Ezek főleg volt katonák, vagy magas beosztású állami tisztviselők, akik jó részét odahaza háborús bűnösként tartják számon. A másik ilyen csoport az ötvenhatosok, akik részt vettek a harcokban, a harmadik csoport, akik politikai üldözés elől menekültnek mondják magukat. Ezek között sok volt kommunista vezető található. Én mindegyik csoportot jól ismerem és bejárok hozzájuk.

– Szóval – fordult újra Jóskához –, elviguelek hozzájuk?

– Tudod mit? – tiltakozott nevetve Kövesi József. – Inkább nem. Én nem politizálni jöttem ide, hanem tanulni. És ez is egyik fajtája a politizálásnak.

4. KARRIEREK (1983)

Balog Béla jól érezte magát a textilgyár személyzeti vezetőjeként, mert ez a beosztásán kívül is sok lehetőséget biztosított számára. A nagyrészt csak nőkből álló állományból mindig akadt

számára egy-egy, aki szívesen teljesítette kívánságait, ami nem szokatlan olyan vezető beosztásúak esetében, akiről a nők tudják, hogy ezt jónéven veszi. Ilyen jellegű, rövid lejáratú kapcsolatot alkalmasint maga is kezdeményezett, de ez nem minden kiszemelt esetben járt sikerrel.

Balog Béla tehát jól érezte magát pozíciójában. Annyira jól, hogy azt hitte, már mindent megengedhet magának.

A gyárnak vidéken is volt egy kisebb üzembrésze, amelyet bővíteni szándékoztak. Ezért bejelentették, hogy bizonyos osztályokból át fognak helyezni egyes gyakorlott dolgozókat, akiknek feladata a vidéki dolgozók betanítása és irányítása. Az áthelyezettek természetesen valamivel több bért kapnak.

A bejelentés nagy felzúdulást okozott a dolgozóknál, mivel a vidéki vállalat meglehetősen messze esett Budapesttől, úgy, hogy akiket lehelyeznek, vagy leköltöznek, vagy csak hét végén tudnak feljönni a családjukhoz. Főleg fiatal nők lehelyezése került szóba (a textilipar dolgozóinak legnagyobb része nő), lehetőleg olyanoké, akiknek nincsenek gyerekeik.

A lehelyezendőek listája már elkészült, de egyesekkel kapcsolatban még nem döntött a vezetőség. Balognak nagy ötlete támadt. Mivel minden információ birtokában volt, tudta kik azok a fiatal nők, akik nincsenek az áthelyezendőek listáján. Kiválasztott közülük egyet-egyet, főleg olyanokat, akik férjezettek voltak, és barátilag közölte velük, tudomása van arról, hogy le akarják küldeni vidékre.

Az illető nők mindegyike pánikba esett és könyörgött neki, próbáljon valahogy segíteni rajta. Balog ilyenkor eleinte vonakodott, de végül a „barátságra való tekintettel” megígérte, hogy elintézi a dolgot. Ugyanakkor az érintett nőnek diszkréten tudomására hozta, hogy ezt meg kell hálálnia. A hálás nők megtették, amit elvártak tőlük, mert az áthelyezés megszervezése még nem volt lezárva. Ezzel természetesen nem dicsekedtek a férjüknek, de voltak, akik egymással beszéltek róla.

De bármilyen tökéletes egy gépezet, egy porszem néha beke-
rül a fogaskerek közé. Balog Béla kiszemelt magának egy szép

fiatal nőt, akire már régen szemet vetet és azzal is közölte, hogy rajta van a listán.

Természetesen az is elhitte, mint a többiek, de nem akart kötélnek állni és ezért inkább úgy döntött, hogy botrányt csap és különböző okokra hivatkozva bement a szakszervezeti bizottsághoz, és felháborodva tiltakozott az ellen, hogy miért pont őt akarják vidékre küldeni, és azt is elmondta, hogy Balog milyen ajánlatot tett neki, abban a reményben, hogy talán éppen ezért nem fogják áthelyezni.

Azok meglepve hallották az esetet, rögtön megindították a vizsgálatot és azonnal nyilvánosságra hozták a listát. Az érintettek nagyobb része bölcsen hallgatott, de voltak, akik nem mertek tovább titkolózni, mert a férjük már úgymint gyanakodott és őszinte vallomást tettek, azzal védekezve, hogy ők csak áldozatok (mert azok is voltak).

Balog először tagadott, majd mindenféleképpen védekezett, szalagált befolyásos barátaihoz. Ám ebben az esetben senki sem tudott és nem is akart segíteni rajta, minden ajtó becsukódott előtte. A pártból azonnal kizárták, természetesen állásából elbocsátották. Akartak ellene feljelentést is tenni, de erről lemondtak, nem annyira azért, mert amit elkövetetett büntetőjogilag nehéz lett volna felelősségre vonni, inkább, mert az érintett nőket meg akarták védeni a botránytól.

Az ügynek azonban így is híre ment, emiatt és mivel semmilyen tanult szakmával nem rendelkezett, senki sem akarta felvenni. Közben inni is kezdett, amit régebben sem vetett meg, de nem ilyen mértékben. Teljesen lezüllött, gyakran fényes nappal is részegen tántorgott az utcán,

Egy ilyen alkalommal összetalálkozott volt élettársával, Császár Margittal, aki éppen az orvostól jött. Margit kiváló munkája miatt sorra vette át a kitüntetések, de a betegséget nem tudta legyőzni. Rákos lett, le kellett szavalni. Búcsúzóul végül megkapta a Munkaérdemrend Ezüst Fokozatát, de ez nem segített rajta, egyre gyengébb lett.

Amikor meglátta Balog Bélát, hirtelen megsajnálta. Hazatámogatta, magához vette, és csodák csodája Balog Béla abbahagyta az ivást, elkezdett rendesen dolgozni és emellett lelkiismeretesen ápolta az egyre betegebb Margitot.

Eleinte csak alkalmi munkákat végzett, de azután sikerült elhelyezkedni a köztisztasági vállalatnál, utcaseprő lett. Egy alkalommal, amikor egyik főútvonalon dolgozott néhány társával, nagy, fekete Volga személyautó állt meg mellette, amelyikből egy fiatal férfi szállt ki. A kocsi tovább hajtott, a férfi pedig elindult a szemközti ház kapuja felé, útba ejtve az éppen ott sepregető Balogot. Ahogy odaért, nem akarván megzavarni a szemét összeszedését, megállt.

Balog Béla az utóbbi időben nem volt már hozzászokva mások előzékenységéhez, és felnézett a férfire.

– Nahát, csak nem Váradi László – kiáltott fel, majd az utóbbi időben felvett szokása szerint hozzátette: – úr!

Váradi meglepve nézett az utcaseprőre, majd elnevette magát.

– Újabban kezdek hozzászokni, hogy úrnak szólítanak, de sohasem hittem volna, hogy maga, Balog Béla valaha is leuraz. Mit keres itt?

– Szívesen elmesélném, de amint látja, dolgozom – válaszolt Balog.

Váradi éppen készült azt mondani, hogy ez a második meglepetés, ami most éri, de ahogy alaposabban megnézte meglepve állapította meg, mennyire más Balog áll előtte, mint régen és ezért csak annyit mondott:

– Tudja mit, én félóra múlva végzek a házban levő ügyvédi irodában, és ha még itt van, szívesen beülök magával ide a preszszóba és megiszunk egy kávé. De csak egy kávé! – tette hozzá.

– Jól van, szívesen – válaszolta Balog. – Addigra éppen lejár a munkaidőm – majd hozzátette: – Legyen nyugodt, már nem iszom. Azaz nem iszom alkoholt, csak nagyon ritkán, akkor is csak keveset. Nem vagyok alkoholista. Majdnem az lettem, de Margit megmentett.

– Bocsásson meg... – kezdte zavartan Váradi László, de Balog Béla leintette:

– Hagyja csak, rászolgáltam.

Mire Balog befejezte a munkáját, Váradi is kijött a házból és beültek együtt egy presszóba. Balog Béla nyíltan és őszintén beszélt múltbeli tetteiről részletesen beszámolt arról is, amit utoljára művelt.

– Már csak ketten maradtunk a Páfrány utcai házban Margitkával – fejezte beszámolóját. – A régiek közül az utolsó, doktor Kövesi, azaz Steiner Jóska is elöltözött vidékre. Egyik vidéki egyetem szociológia tanszékére ment dolgozni, úgy tudom már docens.

– Én is hallottam, hogy Jóska Ford-ösztöndíjat kapott, de nem tudtam, hogy már ennyire befutott – bólintott Váradi. – Tudja, kitől hallottam? Garamszegi Olivértől, akivel Grenoble-ban találkoztam, egy elektronikai konferencián, ahol előadást tartottam a doktori disszertációm tárgyáról.

– De bocsánat – kapott hirtelen észbe –, eltértem a tárgytól. Olivér is ott volt, mint egy nagy elektronikai műszergyártó cég ügynöke. Nagyon korszerű műszereket kínált eladásra, itthon is jól jönnének. Olivér, ahogy hallottam, Belák Géza bátyjánál állt alkalmazásban, de azután felvették ehhez a céghez. Jó állása van. Mondta, hogy megnősült, amerikai nőt vett feleségül.

– Olivér nem akar hazalátogatni? – kérdezte Balog.

– Szeretne, de nem mer, ugyanis távollétében halálra ítélték. Fél, ha hazajönne, letartóztatnák, bár ez ma már nem valószínű.

– De beszéljünk egy kicsit magáról is – nézett Váradi Balog Bélára. – Nem akar valami komolyabb munkát keresni?

– Persze, hogy szeretnék, de az én múltammal nem számíthatok rá – felelte szomorúan Balog. – Nincs szakmám és más munkát csak akkor kaphatnék, ha volna ismerősöm, aki támogat. De az én régi ismerőseim nem akarják kompromittálni magukat azzal, hogy garanciát vállalnak értem. Még olyanok is, akik még nálam is sokkal nagyobb gazemberek voltak.

– Tudja, Balog Béla – nézett rá komolyan Váradi –, régebben ilyen eszembe sem jutott volna, de most, hogy elbeszélgettünk, látom, hogy maga valóban megváltozott. A kutatóintézet, amelyben elég magas beosztásban dolgozom, jelenleg portást keres. Nem annyira maga miatt teszem, hanem, mert Margit megérdemli, ha már magát magához vette és maga valóban lelkiismeretesen ápolja, (amit persze előbb ellenőrizni fogok), segítsék magukon, ahogy tudok.

– Hálásan köszönöm – mondta Balog Béla könnyekkel a szemében –, Margit nevében is. Tudom, én nem érdemlem meg, azután, ahogy magukkal viselkedtem, de ígérem, meghálálom azzal, hogy szegény Margithoz jó leszek, bár sajnos nem sokáig lesz már alkalmam rá.

5. TALÁLKOZÁS (1996)

– Elektronika. Igazgatói titkárság – vette fel a telefont egy kellemes női hang. – Kivel óhajt beszélni?

A titkárnő hangja kulturált volt és enyhe délföldi dialektusban beszélt.

– Az igazgató úrral szeretnék beszélni, – folytatta a hívó.

– A professzor úr nagyon elfoglalt – válaszolta a nő (a professzor szót külön hangsúlyozta, jelezve a hívónak, hogy a hívott nemcsak az elektronikai kutató igazgatója, hanem egyúttal egyetemi tanár is). – Szíveskedjék megadni a nevét, mihamar lehet, visszahívjuk.

– Steiner József – volt a válasz.

Mielőtt a titkárnő válaszolhatott volna, kinyílt a titkárság ajtaja és doktor Váradi László, a kutató vezetője lépett be.

– Csókolom Marika – köszönt. – Keresett valaki?

– Igen, professzor úr, éppen a vonalban van – mondta Marika, és kezével eltakarta a telefont. – Valami Stáler József.

– Stáler? – csóválta a fejét Váradi. – Nem ismerős. Na, adja ide a telefont.

- Jó napot, Stáler úr, itt Váradi. Mivel szolgálhatok?
 - Csak azért hívtalak, mert éppen erre jártam. Mikor ugorhatok be hozzád?
 - Nem értettem jól. Kivel beszélek? – kérdezte a zavartan a professzor.
 - Meg vagyok sértve. Nem ismerted meg a hangomat?
 - Te jó ég csak nem? – kiáltott fel Váradi.
 - De igen! – volt a válasz. – Csakhogy nem Stáler, hanem Steiner és Jóska. De, ha nagyon pontosan akarod tudni, doktor Kövesi József. És ha van rám időd, meglátogatnálak, mert itt vagyok a szomszédban.
 - Rád mindig van időm – mondta Váradi és érződött a hangján az őszinte öröm.
 - Negyedórán belül ott vagyok – válaszolta Kövesi. – Máris indulok,
- Valóban, alig múlt el tíz perc, a vendég belépett a titkárság ajtaján, ahol vendéglátója már türelmetlenül várta, és ahogy belépett elébe ment és átölelte.
- Most bemegyünk és mindent elmesélsz – mondta Váradi kibontakozva kölcsönös ölelkezésből. – Marika, két nagyon jó kávé kérek és valami üdítőt. Gondolom, kocsival jöttél – fordult vendégéhez. – Nagyon örülök neked, ezer éve nem láttalak.
 - Hát, ha nem is ezer éve, csak negyven éve – mosolygott Kövesi. – Még hozzá pontosan negyven éve.
 - Pontosán? – kérdezte értetlenül Váradi. – Minek a pontosan negyven éve?
 - Annak a pontosan negyven éve van ma, hogy mi most itt beszélgethetünk, azaz, hogy élve maradtunk.
- Váradi összeráncolta a homlokát, láthatólag először nem egészen értette, de hirtelen elmosolyodott.
- Hát persze! Most már nekem is leesett a tantusz. Csak már nem emlékeztem a pontos dátumra. Szóval – folytatta –, pontosan ma negyven éve mentettük meg hét ember életét.
 - Igen, de mára sajnos csak négy maradt – bólintott Steiner, illetve Kövesi Jóska. – Csak négy, mert Lakatos Pétert

felakasztották, Császár Margit rákban meghalt. Géza bácsi pedig két éve halt meg Amerikában. De, igazad van, végül is akkor megmentettük őket attól, hogy egy tank szétlőjön mindenkit.

Elgondolkozott, majd folytatta:

– Nem biztos, hogy megmentettük őket. Volt, aki rosszabbul járt, mivel életben maradt, mintha akkor meghalt volna. Lakatos Pétert meggyötörték, megkínózták, mielőtt felakasztották, Margit néni szegény meg sokat szenvedett, mire a rák végzett vele. Ami pedig Balogot illeti, nem irigylem a mostani életét.

– Ez szőrszálhasogatás – mondta nevetve Váradi László. – Mi ketten elég szép karriert futottunk be, mindketten egyetemi tanárok lettünk, nekem feleségem van, gyerekeim, te, ahogy tudom, igencsak boldogan élsz a barátnőddel és boldog vagy. Ahogy tudom Olivér is sikeres odakint, Géza bácsi pedig boldog élet után halt meg.

– Lehet, de mondok neked mást – vitatkozott tovább Jóska. – Nem mi mentettük meg őket. Az, hogy akkor megmenekültünk, annak köszönhető, hogy mind a hét ott lakó egy adott pillanatban milyen döntést hozott, melyik utat választotta.

– Hogy érted ezt? – kérdezte egyszerre érdeklődve László.

– Ahá, már látom, hogy kapiskálsz – mondta diadalmasan Jóska. – Nos, akkor most téged idézlek. Akkor mondtad, amikor Olivérék elindultak tankra vadászni. Margitka siránkozott, hogy itt vagyunk, ilyen helyzetben, pedig nem tehetünk róla, te pedig azt mondtad: „Ez nem igaz! Mindegyikünknek volt választása!” Igen, szó szerint azt mondtad, és be is bizonyítottad. Emlékszem rá, megjegyeztem. És akkor Belák Géza hozzátette: „Igaza van, fiam, nem mi hozzuk ugyan létre a különböző élethelyzeteket, de a helyzetek közül mi választunk. Az élet csaknem minden pillanatában választatok elé kerülünk, és még utólag sem tudjuk meg soha, melyik lett volna a jó választás. és mi lett volna a következménye”.

– Most, hogy mondod, tényleg ezt mondtam – bólintott Váradi –, és emlékszem Géza bácsi szavaira is. Mi lett volna, ha ő nem biztat minket, hogy tegyünk valamit, csináljunk mi is tervet?

– Milyen igaz! Mi lett volna például, ha te nem éred utol Lakatost és nem veted rá magad? – kiáltott fel Kövesi.

– És hogy Garamszegi Olivér végül észbe kap és velem tart Péter megfékezésében – tette hozzá Váradi.

– És ha Margitka nem találja meg a benzines üvegeket – mondta Jóska.

– És ha te nem késlelteted Lakatost – mondta László.

– Igen, de az Balog érdeme, mert meggondolta magát – helyesbített Jóska.

– Szóval mindenki a helyes utat választotta – állapította meg Váradi –, kivéve Pétert.

– Őt sem hagyhatjuk ki. Ő is késlekedett, mert ha nem áll oda velünk verekedni – ellenkezett Kövesi –, és lelő engem, ahogy megfenyegetett, még időben odaér.

– Nahát, ez egy kicsit erőltetett hivatkozás, de elfogadom a többi mellé – nevetett Váradi, azzal odafordult a kávéval belépő titkárnőhöz:

– Marika, kérem, hozzon be egy üveg konyakot és két poharat, nem hármat, maga is iszik, mert ma ünneplünk.

– Mit ünneplünk? – kérdezte meglepve Marika.

– Ma negyven éve, hogy éppen csak megmenekültünk az életveszélyből – mondta Váradi helyett a vendég.

– Na, akkor hozok – mosolygott a titkárnő. – Ha az volt megírva, hogy megmeneküljenek, akkor arra inni kell!

– Hogy a sorsunk előre meg lenne írva, nem igaz – mondta határozottan a főnöke. – Az adott lehetőségek közül az embernek állandóan választania kell, és sorsát ezeknek a döntéseknek a sora határozza meg.

III. rész_

De nem úgy történt

A DÖNTŐ PERCEK

(1956.10.26. 15h 23' – 15h 51')

– Sikerült – jelentette lelkesen Margit Belák Gézának, aki mintegy az akció bázisa, központja lévén a tervnek, az udvar egyik sarkában látszólag nyugodtan üldögélt és pihent a kellemes őszi napon, de ez csak a látszat volt, a gondolatai ugyancsak nyugtalanok voltak.

– Igen, Margitka irányításával megtaláltuk a pince egyik rejtett sarkában a szatyrot, amelyben három, benzinnel töltött borosüveg volt – magyarázta az értetlenül bámuló Beláknak Váradi László. – Margit kivitte azokat a hátsó udvarba, kiöntötte, az üvegeket pedig üresen visszatette oda, ahol voltak. Így amikor Olivér elmegy értük, rájön, hogy nincs benne benzin és azonnal, még időben megállítja azt az örült Lakatos Pétert.

– De nem, Laci, nem üresen tettem oda az üvegeket – szólt közbe Császár Margit. – Vízet töltöttem beléjük.

– Szent ég! – kiáltott ijedten Váradi. – Olivér csak későn fogja észrevenni és esetleg nem tudja már megakadályozni Pétert, hogy lőjön. Szaladok, hogy még időben odaérjek, mert mintha már hallanám messziről a tankot.

Ezzel elrohant a kapu felé.

Ezalatt Steiner Jósának és Balognak sikerült óvatosan becserkészni Lakatos Pétert. Jóska, nem sokat teketóriázott, hanem azonnal rávetette magát Péterre és sikerült is neki kicsavarnia a kezéből a géppisztolyt. Lakatos azonban a fegyvert kirántva a másik kezéből letéperte őt a földre. Steiner elszántan védekezett, de Péter jóval erősebb volt.

Balog nem avatkozott bele, csak nevetgélve figyelte, hogyan üti Lakatos Steinert.

– Ne röhögjön, hanem segítsen! – kiáltott oda neki Jóska. – Ketten el tudjuk venni tőle a fegyvert.

– Előbb megvárom, amíg szétveri a maga pofáját, aztán közbe lépek. Ne féljen, fél kézzel is elintézem.

Lakatos Péter, miután Steiner Jóskát harcképtelenné verte, felkelt és mielőtt Balog rávetette volna magát, felkapta a géppisztolyt és rászegelte.

– Ne mozdulj, és ne is gyere utánam, mert téged is keresztülvöllek, – kiáltott rá fenyegetően, majd gyors léptekkel a kapuhoz rohant és azt elérve kívül meghúzódott a kapuoszlop mögött.

Mire Váradi László a kapuhoz ért, már ott állt Garamszegi, a benzines szattyorral a kezében. Váradi látta, hogy éppen kiemeli az egyik üveget és döbbsenten nézi.

– Itt van már Péter? – kiabált rá futás közben Váradi. – Állítsd le az akciót, ne hagyj, hogy lőjön!

– Aljas árulók vagytok! – őrzöngött Garamszegi. – Most lett volna a nagy alkalom, hogy megmutassuk nekik! – majd rákiáltott Péterre:

– Nem lőhetsz, nincs benzin az üvegekben. Ez tényleg öngyilkosság lenne. Ott jön már a tank.

– Nem érdekel, én akkor is lövök! – kiáltotta Péter.

Olivér és Váradi elindultak, hogy megakadályozzák, de elkésstek, mert az már kilépett, kezében a fegyverrel.

Ezalatt a tank a parancsnok jelzésére kissé lassított a ház előtt.

– Mit lát odakint, főhadnagy elvtárs? – kérdezte Timur Fedrin szakaszvezető a tank parancsnokát

– Egy fickó áll a kapuban fegyverrel... – kezdte a főhadnagy, miközben vissza akart húzódni a tank tornyából, de addigra Lakatos Péter leadott egy sorozatot, majd visszaugrott a kapu mögé.

A géppisztolysorozat azonnal megölte a tisztet, és Jevgenyij Petrovics Lavrov főhadnagy élettelenül zuhant vissza a tankba.

Timur Fedrin szakaszvezető döbbsenten meredt a parancsnok holttestére, majd felocsúdva a megrázó látvány okozta dermedtségéből, felidézve a tanultakat, amelyek alkalmazására mindaddig nem volt szüksége, kiadta a parancsot.

– A tankot megtámadták, a főhadnagy elvtársat megölték. Átvesszem a parancsnokságot!

- Harckészültség!
- Tüzelésre felkészülni!
- Az ellenség 8 és 12 óra között a házban.
- A tornyot elfordítani 9 óra irányába, robbanó lövedék: TŰZ!
- Tovább 10 óránál: TŰZ!
- Tovább 11 óránál: TŰZ!
- A tűzfészek megsemmisítve.

- Kolja, hívd a parancsnokságot és jelentsd a következőket:
Fedrin szakaszvezető jelenti:
- Megtámadtak bennünket a fasiszták.
- Megölték Lavrov főhadnagyot.
- Átvettem a parancsnokságot.
- A támadókat megsemmisítettük.
- Parancsot kérek a bevonulásra.

- Indulás tovább!

És azután:

Jó félóra is eltelt miután a tank továbbgördült, mire a szomszédok kimerészkedtek megnézni, mi történt

– Először a szemben lakó Markovics és neje jöttek ki az utcára, de nem mertek addig közelébe menni a 18. számú ház romjajához, amíg a Páfrány-utca 16. számú ház lakói, Kovács János asztalos és fia, Jenő, meg nem jelent házuk kapujában.

– Maguk tudják mi történt itt? – kérdezte Markovicsné Kovácsot. – Maguk mégis a Belák ház közvetlen szomszédjai.

– Csak egy géppisztolysorozatot hallottam és nem sokkal utána három ágyúlövést – felelt apja helyett Kovács Jenő. – Ki akartam szaladni, de apám megragadta a karomat és visszatartott, így én sem láttam semmit, csak a dörrenéseket hallottam.

– Robbanó lövedékek voltak, nem páncéltörők – csatlakozott a beszélgetéshez Willner Ede, a textilgyár könyvelője, a távolabbi 13-as számból. – Tudják én két évig voltam a fronton, ismerem a fegyvereket.

– Meg kellene nézni, mi történt a bentlakókkal – javasolta az utca végéről közben odaért rendőrőrmester, akinek a nevét egyik sem ismerte. – Hányan lehettek odabent?

– Ha jól tudom, heten, ha mindenki otthon volt – világosította fel Markovics.

– Nem lesz az veszélyes? – aggódott Markovicsné. – Hátha még fel fog ott robbanni valami. Be ne menj, Pista! – fordult a férjéhez.

– Kizárt dolog, ott már nincs, ami felrobbanhat – jelentette ki határozottan Willner. – Biztos vagyok benne, tudják én frontkatona voltam.

– Én bemegyek – jelentette ki a rendőr. – Ki jön velem?

– Magával megyek őrmester elvtárs, vagyis őrmester úr – jelentkezett a fiatal Kovács Jenő. – Nem csatlakozik, Willner úr? Maga frontkatona volt.

– Mennék, annál inkább, mert jól ismerem Margitkát. Szeretném tudni, mi van vele, de a rossz lábaimmal nem bírnék

átkászálódni a romokon – hárította el magától a dicsőséget a könyvelő.

– Na, gyerünk – türelmetlenkedett az őrmester –, jöjjön fiatalember!

A két férfi átverekedte magát a kőkerítés romjain, míg a kint lévőek a kapunál gyülekezve várták őket. Tíz perc is eltelt, amire a rendőr és a halálsápadt fiatal Kovács kijött. Addigra az egész környék megtelt emberekkel.

– Mindenki meghalt, hét holttestet találtunk – válaszolta mogorván a várakozók kérdésére az őrmester. – Hét holttestet, vagy húsz darabban – tette hozzá undorodva. – Borzalmas látvány volt. Ez a gyerek rosszul is lett – mutatott Kovács Jenőre.

A rendőr ezután részletesen beszámolt a látottakról a kérdezőknek, akik elborzadva hallgatták.

A környék összecsődült népe még vagy húsz percig tárgyalta a hallottakat. Hogy igazában mi történt, azt senki sem tudta.

– Hogy engedhette meg a Jóisten, hogy ilyesmi történjen? – sopánkodott Mariska néni, Belákék szomszédja. – Csupa kedves, jó ember, különösen azok a kedves fiúk!

– Hiába, senki sem kerülheti ki, ami meg van róla írva a sors könyvében – bölcselkedett Willner. – Igazam van, tanár úr? – fordult a mellette álló doktor Garay egyetemi tanárhoz, aki Belák hátsó szomszédja volt

– Nem hiszem, hogy az Úristen azt akarná, hogy az emberek pusztítsák egymást – válaszolta elgondolkozva Garay. – Az pedig, hogy sorsunk előre meg lenne írva, nem igaz. Az embernek élete folyamán szinte minden percben választania kell az adott lehetőségek közül, és az ember sorsát ezeknek a döntéseknek a sora határozza meg. **Ne higgyük, hogy a sorsunk így van megírva, a mi döntésünk határozza meg, mi lesz a**

V É G E

TARTALOMJEGYZÉK

Előhang	5
---------------	---

I. rész

Előzmények	7
------------------	---

1. A tank	8
2. Sáfrány u. 18 sz. ház.	8
3. Belák Géza itthon marad	9
4. Beszélgetés az erkélyen	21
5. Váradi László feljött Pestre	23
6. Vita az ajtóban	28
7. Steiner Jóska kálváriája	32
8. Kéretlen hozzászóló	40
9. Balog Béla helyezkedni próbál	43
10. A házaspár „veszekedik”	48
11. Császár Margit „házassága”	51
12. Uriemberek és hazafiak	55
13. Garamvölgyi Olivér és a kommunizmus	59
14. Indítékok	62
15. Lakatos Péter tragédiája	64
16. Tervek	67

II. rész

Így is történhetett volna	73
---------------------------------	----

A döntő percek

1956.10.26. 15h 23’ – 15h 42’	74
-------------------------------------	----

És azután:

1. Következmények (1956-57)	76
2. Helyezkedések (1958-63)	81

3. Irány Amerika (1972)	88
4. Karrierék (1983)	93
5. Találkozás (1996)	98

III. rész

De nem úgy történt	103
--------------------------	-----

A döntő percek

1956.10.26. 15h 23' – 15h 51')	104
--------------------------------------	-----

<u>És azután:</u>	107
-------------------------	-----

Az élet csaknem minden pillanatában válaszutak elé kerülünk. Az embernek élete folyamán szinte minden percben választania kell az adott lehetőségek közül, és még utólag sem tudja meg soha, melyik lett volna a jó választás és mi lett volna a következménye. Az ember sorsát ezeknek a döntéseknek a sora határozza meg.

ISBN 978-615-00-1050-2

9 786150 010502